

Nyelvi, Irodalmi és kommunikációs

nevelés

Feladatgyűjtemény

4. osztály

Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest

ALKOTÓSZERKESZTŐ:

Zsolnai József

ÍRTÁK:

**CSIZMAZIA SÁNDOR, CSIZMAZIA SÁNDORNÉ,
FARKAS JULIANNA, HORVÁTH ÉVA, KISS ÉVA,
MÁTÉ MAGDOLNA, SÁRDI EDIT
ZSOLNAI JÓZSEFNÉ**

BÍRÁLTÁK:

**BALOGH NÉ DR. ZSOLDOS JULIANNA
DR. NAGY J. JÓZSEF
DR. PESTI JÁNOS**

ÁTDOLGOZTÁK:

**CSIZMAZIA SÁNDOR
KISS ÉVA MÁTÉ MAGDOLNA
ZSOLNAI JÓZSEFNÉ**

FELELŐS SZERKESZTŐ:

BOLDIZSÁRNNÉ KOVÁCS GIZELLA

ISBN 978-963-19-7015-9

© Csizmazia Sándor, Csizmazia Sándorné, Fazekas Julianna, Horváth Éva,
Kiss Éva, Máté Magdolna, Sárdi Edit, Zsolnai Józsefné, Nemzeti
Tankönyvkiadó Rt.

All rights reserved – Minden jog fenntartva

Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt.
a Sanoma company

www.ntk.hu

Vevőszolgálat: info@ntk.hu
Telefon: 06 80 200 788 (89)

Nemzeti Tankönyvkiadó Zrt
A kiadásért felel: Kis János Tamás vezérigazgató
Műszaki Igazgató: Babicsné Vasvári Etelka

Olvasás, szövegfeldolgozás, önművelés

Az olvasás tempójának és pontosságának fokozása írásvetítővel felvillantott szavak olvastatásával

A gyors szemmozgás gyakoroltatása

1. Látószögnövelő gyakorlatok; nyomdatechnikai hibás szavak olvasása

Megjegyzés:

Az alábbi szópiramisok (szószervezetek, mondatok) a látószög növelésére és a nyomdahibás szavak felismerésének gyakorlására egyaránt alkalmasak. Ha az utóbbi tevékenység gyakorlására használja fel a nevelő, akkor a szósorok alsó vagy a felső részét takarással célszerű kivetíteni az írásvetítőn..

a) Olvassátok el a felvillantott szavakat!

aa)	trófea	ab)	réklit
	lábnyom		rézcsap
	nyaklánc		vízcsepp
	fenyődísz		díszdoboz
	vasszilánk		vánszorgás
	levélnyomat		veszélyesen
	viaszgyertya		vigadozzanak
ac)	főtt	ad)	csóva
	bókol		zsúfolt
	öszökél		süvöltött
	sündörgött		veritékezik
	hübelebalázs		cölöpépítmény
	sportistállóba		megelevenítette

ae)	ökör rémült ördöngös rejtőzködő gulyásbojtár gyönyörködtető környezetvédelem	af)	hódít billegő lenyűgöző vadászfogás nyelvöltögető elpötytyintetem cölöpépítményeibe
ag)	férc pázsit gyufafej gömbölyded egybecsengés szappanbuborék	ah)	golyó pipázik ijedtében mellényzseb királynőjüket bebegyolálgatta
ai)	gyér ujjong dugattyú gyógyvizet legyöngített kilötytyintette legkíméletlenebb	aj)	borjú gurgula hengergét vadgalambok kipenderítettük komondoromnak elbarangolhattunk
ai)	hamu pamacs tárogató egyezséget elburjánzott tántoríthatatlan hozzákötödtünk	ak)	virul sallang siserehad állatcsorda mellékutcában körülrajzoló vizsgálhatatlan
am)	falu tolong marcipán vonszolták borókacserje körülrajzolták találmányhivatal	an)	honos töpreng civakodva sokszorosít diadalkiáltás kíváncsiságában végeláthatatlanul

ao)	zéró	aö)	zsűri
	fotó		start
	diktál		plakett
	hobbim		gigászi
	miniatűr		drapériák
	turistaház		anekdotákat
	autogramot		akváriumban
	monogramomat		automatikusan

ap)	pléh	aq)	kabin
	zsúr		metró
	víkend		tornádó
	gurtni		stoppol
	fantázia		akrobaták
	exportra		maximális
	elpredálja		összkomfort
	frizsiderben		kommentátor
	gramofonon		intenzívebben
	bandzsójának		maharadzsákat
	leparkéztak		frottírkendőket
	laboratóriumba		metróközlekedés

b) Olvassátok el a felvillantott szószerkezeteket! Soronként vetítem.

ba)	ő lött	bb)	fán fut
	fát dönt		benne lép
	titkot tud		körön belül
	süni tüskéje		tompán puffan
	király döntése		csengőt vizsgál
	három szakajtó		szerszámot készít
	csillagos égbolt		puskagolyóval lőtte
	világító mécsesben		felidéződik bennem
	titokzatos teremtés		parázsló fadarabok

bc) ép vár
kőbe zár
rácsra zár
utólag segít
gyors vágóban
éppen megenyhült
legcsekélyebb hiba
göngyöleggé formálja

bd) ide lép
ő ízlelte
kietlen táj
rekedtes hang
korhadtt gyökere
csapongó képzelet
csalafintaságban töri
dolmány szegélyének

be) célt lát
bakot lő
fába szorult
tüzet gerjeszt
dolgát halogatná
könnyeivel áztatta
csintalan csincsilla
visszalendülését várja

bf) lap éle
lángot lő
rejtett zug
ítéletet mond
suttogva szapul
violaszínű köntös
betuszkolta előttem
vakmerően himbálódzott

bg) kies táj
fogát feni
hálóját rója
rejtély kulcsa
sziklarajz előtt
földbe gyökerezett
rémülten elvágatott
csillogó vízuhatagban

bh) vaj íze
kocka éle
nyúlánk fiú
béklyóban van
parazsat szítok
legkevésbé vártam
keserűből ízleltünk
édestől megsomjazott

bi) fogat óv
ívelt kapu
tarka foltok
ördögös cselező
villódzó víztükröt
orrhosszal megelőzte
baljóslatúan megszólal

bj) ne fogd
fenn állt
toll vonása
furatba helyezi
cseperedő gyermek
farkasszemét nézünk
kísérletező kedvemben

- ce) Sokáig búsul utána.
 Ásatáskor került elő.
 Tölgyfaszínűre festettük.
 Könyveimet szortírozom.
 A keréknek eltört a küllője.
 Hatalmas robajjal közeledett.
 Kipirult a nehéz favágás alatt.
- cf) Szemerkélve esik ma.
 Minden lepergett róla.
 Kulcscsörgésre ébredtem.
 Igazmondásáról volt híres.
 Nyüszítve lapult gazdájához.
 Hamar megszártkozott a napon.

Megjegyzés:

Egy alkalommal egy-két piramist célszerű elolvasatni. A feladatokban szereplő szavak (szószerkezetek, mondatok) soronként vetítendőek. A fénynyílás helyét célszerű a feladat kivetítése előtt megmutatni. Az egy villanásnyi idő alatt befogott szómennyiség megértésének ellenőrzését javasoljuk a vetítés után szóban kérni vagy leíratni.

A látószögnövelő gyakorlatok egyben alkalmasak a nyelvtani ismeretek aktualizálására, ellenőrzésére is.

2. Jel- és szókeresés

a) Egy-egy betűvel bővítettük a szavakat. Keressétek meg ez a betűt!

aa)	agy	-	nagy	ab)	csók	-	csóka
	csíp	-	csípő		érés	-	kérés
	léc	-	célt		orsó	-	korsó
	izom	-	mozit		anya	-	anyag

ac)	bors arat gyere sereg	-	borsó garat gyerek serleg	ad)	csat avas gomb karol	-	csata havas gomba karmol
ae)	év első alom szeretet	-	név felső halom szereltet	af)	ont ont dara árad	-	font ront darab fárad
ag)	ing örök árad kérés	-	ring török fárad kérdés	ah)	tér rák alul járat	-	térd kárt gyalul jártat
ai)	köt osztó ette átható nyárfás	-	költ posztó tette látható sáfrányt	aj)	kör kend kenő kies őzem	-	ökör kendő kendő kiles mezőn
ak)	tér ár őr tár emelet	-	térd kár szőr kárt emleget	al)	iga árt alak róka mondtuk	-	igaz járt salak karót mondjunk
am)	satu alak ajak öltözet	-	utast alkat kajak öltöztet	an)	ékes ostor karol soros	-	kékes ostrom karolt szoros
ao)	pint sipka helyre ágyam sózott	-	pinty szipka helyére vágyam szólott	aö)	láva agár köve altat sorba	-	lárva agrár kötve alatta csorba

ap)	eper	-	seper	aq)	akar	-	vakar
	velő	-	évelő		pala	-	talpa
	orra	-	korra		alap	-	kalap
	szépen	-	penészt		alak	-	kalap
	tálalt	-	találta		terel	-	terhel

b) Keressétek meg a szóhalmazban a kiemelt szót (szavakat)!
Hányat találtok?

ba) tört	tört	kört	kart	
	kert	tört	kért	
	tört	kórt	tört	
bb) cseng	leng	teng	cseng	peng
	zeng	cseng	cseng	rend
	cseng	kend	reng	nedv
bc) álom	álom	alom	malom	álom
	álom	állam	ólom	álom
	ollóm	hollóm	karom	ólam
bd) hordó	hordó	bordó	borda	bolha
	bordó	horda	borba	boka
be) karom	korom	gördül	mögül	
	köröm	károm	körül	
	karom	görbül	karom	
	görög	örül	halom	

c) Hányszor olvashatjátok a kiemelt szórészt a halmazban?

ca) int	tekint	kintről	integet
	kíntól	untat	elinal
	intelem	elhint	vittem
cb) rág	virágot	kontráz	ágra
	drága	rágódik	sáros
	sárga	vigyáz	világos
cc) lak	alak	ablak	lakás
	falak	hajlakk	villák
	bírók	halak	lakat

cd) ára	árkád kitárja mára áradozik	Klára árazta zárat vásárra	árok árak brácsa árad	
ce) kar	rakás takarja makaróni alkat	takar sakál karja karom	sarok akarta halom alkar	
cf) ok	javítások	szivárog	károkozó	
azok	sokszor	olvasok	sakkozik	
azokat	oson	bokros	tokos	soros
fokozott	foltozott	vonatkozik	indok	

d) Melyik szó, illetve mely szavak ismétlődnek? Hányszor?

da) rebben kedden lebeg lebben legel

rebeg beteg retek kender sebbel
lebben lenge reggel rege lebben

db) lehetetlen ehetetlen vehetetlen telhetetlen

tehetetlen telhetetlen kenhetetlen telhetetlen
verhetetlen telhetetlen veretlen vetetlen

dc) kesereg fergeteg keserves kevesen

fergeteg kedvesen kereset fergeteg
kedvesem keresett fergeteg kenyeres kerestet

dd) suttogás bosszúság zuhanás puffanás

huppanás suhogás surrogás huhogás
suhogás hurrogás zuhogás zuhanás
sustorgás zuhanás zuhogás szuszogás

de) hitetlen hirtelen hihetetlen hiedelem

sikkes hiedelem sikeres hírverő
pikkelyes csínyeket sikkes siket
hiedelem sikkes sírkeret sikkes

e) Melyik az a betű, amely mindegyik szóban benne van?

- ea) segít tanít sírás irányít virít
írógép fenyít borítás gyógyír lapít (j)
- eb) alom balga sárga lapát tanya kabát
nyurga marék falka tarka (a)
- ec) hold hantol falat háló holló
andalít lajtorja villan fagyfalt balga (l)
- ed) keserű akvárium keres koldus
termékeny kemény lelkész ékes
paróka gyékény bakancs csutka (k)
- ee) kemence rozmár matróz lábnymom
szemüveg bimbó mozsár mogyoró
gyümölcs trombita mandarin piramis (m)

3. Hibakeresés

a) Keressétek meg az aláhúzott szavak alapján a hibákat!

- aa) fed mond fejel vettek követek birkózott maradtak
fed mondd fejjel vetek követek birkózót marattak
- ab) kemény kemény veszett kellett maratták keleti kelő
kemény kemény veszett kelet marattak kelleti kellő
- ac) kellő vádló bújjatok maradtak szövők levettem levetem
kellő vádló bújjatok maradtak szövők levettem levettem

4. Szinonimakeresés

a) Az aláhúzott szóhoz hasonló jelentésű szóból hányat olvashattok a halmazban?

- aa) batyu motyó doboz csomag
bütykös bugyor batár

ab) <u>bekecs</u>	bőrmellény zeke zerge mente ujjas ködmön ködös pulóver
ac) <u>kíváncsi</u>	fürkésző szemes tréfálkozó leleményes csintalan érdeklődő
ad) <u>komédia</u>	tréfa kívánság érdeklődő játék komolytalanság vígjáték kabaré karalábé
ae) <u>fegyelmezetlen</u>	figyelmetlen szeszélyes csapkodó csapongó rakoncátlan targoncás
af) <u>kínlódik</u>	gyürkőzik gyötrődik nyomorog szened kíván senyved vesződik vergődik
ag) <u>fejvesztett</u>	kapkodó izgatott elveszett fejletlen fejletlen vesztes
ah) <u>fejteget</u>	vizsgál nézelődik taglal társalog tárgyal felesel
ai) <u>erőszakos</u>	erős agresszív kíméletes kíméletlen erőteljes lendületes
aj) <u>erőtlen</u>	energikus elesett ellesett gyenge langyos fáradt kimerült hiányos
ak) <u>leesés</u>	röffenés puffanás huppanás locsogás zuhanás pottyánás durranás locsolás
al) <u>türelmes</u>	higgadt befolyásolható célratörő megértő szemérmes nyugodt rosszkedvű egykedvű

5. Szóteremtés

a) Alkossatok összetett szavakat azonos szórészekkel!

Például: vakablak - ablaknyílás.

A zárójelbe írt jelentésmagyarázatok segítenek.

- aa) pán ..... csont (csőszerű hangszer) - *síp* -
tenger ..... oldal (sáv, szél) - *part* -
kő..... csoport (műalkotás) - *szobor* -
- ab) hír ..... jegyzék (megjelölésre
használt szó) - *név* -
szél ..... árok (őrülőzem) - *malom* -
csiga ..... ház (gyalogosnak
készült építmény) - *lépcső* -
- ac) név ..... sugár (időegység, égitest) - *nap* -
villám ..... vasút (rövid idejű) - *gyors* -
jég..... lelés (alacsony
hőmérsékletű) - *hideg* -
fele..... nap (nem azonos) - *más* -
- ad) kert ..... félfá (szabadba vezető
nyílás) - *kapu* -
lámpa..... nyaláb (sugárzó energia) - *fény* -
nadrág ..... gyártó (szalag alakú bőr) - *szíj* -
cipő..... betét (láb alsó felülete) - *talp* -

ae)	lakó tető (lakhely)	- ház -
	ház.....állomás (fizetés)	- adó -
	verseny..... kiosztás (jutalom)	- díj -
	fa.....lépcső (házát cipelő állat)	- csiga -
af)	kályha.....félfa (nyílászáró szerkezet)	- ajtó -
	ház..... ember (ügyes, vizsgázott iparos)	- mester -
	gyógy.....tár (eszköz)	- szer -
	kert.....kulcs (nyílászáró szerkezet)	- ajtó -
	merítő .....zsák (lyukacsos szövet)	- háló -
ag)	hó .....könnyű (puha szőrzet)	- pihe -
	haj.....fa (vékony, hosszú anyag)	- szál -
	len.....zacskó (szótt anyag)	- vászon -
	ing..... kendő (testrész)	- nyak -
	hó.....csokor (növényi rész)	- virág -

b) Mi a betűrejtvény megfejtése? A jelentésmagyarázatok segítenek!

ba) m e	(államigazgatási terület)	- megye -
S	(mezőgazdaságban)	- béres -
B	dolgozó munkás)	
ÉJ	(késő éjszakai idő)	- éjfél -

bb) ke NH L O	(egyetlen gyermek) (női név) (egy ideig)	- egyke - - Helén - - egyelőre -
bc) Ó J ez űst E	(szerencsésen alakul) (nemesfém) (magányosan)	- jóra fordul - - ezüst - - egyedül -
bd) + + 1 2 1 x ű	(megrázkódik) (nagyon hamar) (nem bonyolult)	- megremeg - - egykettőre - - egyszerű -
be) P=Ó St SZ E	(idős ember) (visszabeszél) (tűzelésre használt anyag)	- apó - - felesel - - szén -
bf) T N AA F B	(lehetséges) (vízgőz) (fából készült állóeszköz)	- talán - - pára - - faláb -
bg) CS D AZ T L	(szoros rokoni kapcsolat) (korábban) (lel)	- család - - azelőtt - - talál -
bh) NS N O LF ^T _A	(nem görbe) (lánynev) (állat)	- egyenes - - Nóra - - elefánt -

c) Alkossatok a négy szóból kettőt!

ca) ás ár márt must

cb) fon vatta tele a

cc) ér ágy jobb bab

cd) át lap te kör

ce) pattint ne fér ás

cf) ón hint és szűr

cg) szed lak ne tol

ch) sok őre terít farka

ci) só ács bor kalap

cj) lak fonál tele óv

ck) ás éj kar lak

cl) lap és át kerít

cm) alom jár borz ás

d) Alkossatok a hat szóból hármat!

da) ár alt pihe nyal forr nő

db) lesz angol elem állás csat sejt

dc) ők ebek mez ver tere hát

dd) ás olt alkot nem ha darab

de) ok ették szalag díszít és szeg

df) ért kert élet te adó hír

dg) hat alom alma eke riad fen

dh) élet ült ón ért tömör takar

di) old elmúlt alt köz ára konty

dj) fül fi üst én fér ez
dk) ok tol hős ár vaj fel
dl) eke én ok ott játék tilt
dm)kecske le szolga gyere vele rab
dn) fonat ettem hat haj szer talál
do) ülünk tartó köz vár bú karban
dö) etet előre őt visel kereszt kend
dp) olt kéz ok elő fiatal ránc

e) Alkossatok a hat szóból kettőt!

ea) ad mer ha is tó te
eb) és mű szer köd mérték rend
ec) sok a csal tok ás áll
ed) alma nyom hat láb sok hoz
ee) ár tör hat fej ok és

Az olvasás gyakoroltatása szövegeken

A hangos olvasás gyakoroltatása

1. A felolvasás gyakorlása

Megjegyzés:

A felolvasásra szánt szövegek elemzéséhez a 3. osztályban alkalmazott jelölési módot javasoljuk. A következő jeleket lehet használni:

= kétszeri aláhúzás vagy színessel való kiemelés = a szöveg egészének lényegét tartalmazó mondat, tételhangsúly

1, 2, 3 ... = a mondatok sorszáma

— egyszeri aláhúzás = hangszínváltás, kulcsszerű szavak

|; || = rövidebb, illetve hosszabb szünet

(k.); (gy.) = közepes tempó, gyorsabb tempó

! = tekintetváltás a hallgatósággal

< > hangerőváltás

I., II., III.... - bekezdések sorszáma

a) Móricz Zsigmond egy jószándékú kisgyerek jóindulatból elkövetett hazugságáról ír az elbeszélés részletében. Olvassátok el!

aa) Az első bekezdésben a főhősről mond véleményt az író, s a vele való azonosulását indokolja. Egyben közli elbeszélésének témáját is. Ez az elbeszélés tétel mondata. Jelöljétek! Tagoltan, lassú tempóban olvassátok! Olvasáskor törekedjete arra, hogy hangszínetek tükrözze az író vonzalmát a kisfiúhoz.

- ab) A további két bekezdés a történet helyét, idejét s az esemény körülményeit részletezi. Figyeljétek meg a mondatok hosszúságát! Az összetett mondatok kötőszavai ismétlődnek, fokozást mutatnak. Gyorsabb tempóban, pergőbb ritmussal kell olvasnotok. A történet szempontjából azonban mellékesek, „kisebb súlyúak”. Halkabb hangerőt igényel olvasásuk.
- ac) Figyeljétek meg a III., IV. és V. bekezdés párbeszédeit! („- *Mi az? - Mit tettéi? - Én tettem.*”) Rövidek, jelentésükben feszültséget keltenek. Kivétel a tettét magyarázó Fillentő közlése. Húzzátok alá kétszer a párbeszédeket! A történet szempontjából ezek fontosak. Ezért ki kell emelnetek tempó- és esetleg hangerőváltással is aszerint, hogy mi a szerepük a szöveg jelentésében.
- ad) A párbeszédek közötti beékelések, magyarázatok („- *mondta hangosan*”, - „*mondta csendesen*”) mellékesek, kevésbé fontosak. Próbáljátok süllyeszteni, mélyebb hangfekvésben mondani!
- ae) A történettel jellemzett kisiúrról a VIII. 3. mondatban mond véleményt érték kijelentés formájában az elbeszélés egyik szereplője. Ez a történet mondanivalója. Mintegy keretet ad az elbeszélésnek, lezárja azt. Emeljétek ki kétszeri alá-húzással! Nagyobb nyomatékkal olvassátok majd!
- af) Tervezzétek meg, hol célszerű a hallgatókkal tekintetet váltani, hol tartsatok szünetet! Mindenképpen „nézzetek ki” a szövegből a párbeszédes részek olvasásakor, ahol az író egyes számban beszél, s a szöveg lényegét adó mondatoknál! Szünettel is érzékeltessétek ezek fontosságát!
- ag) Próbáljátok érzékeltetni hangszínetekkel, arcjátékokkal a szöveg tolmácsolásakor az ellentétes fordulatokból adódó drámaiságot, illetve a humort is!
- ah) Az író mindvégig Fillentő pártján áll. Ezt tükrözze előadásotok is!

Én is hálával és nagy szeretettel emlékezem rá egy jó tettéért.) ||
(k.) Nálunk volt egy téli délután. | Bent játszottunk a kis szobában.
| Ott volt a pohárszék is, és hogy, hogy nem, ! egyszer leütöttem
szeleskedésből a nagyanyám legkedvesebb kávéscsészéjét. |
Úgy szerette azt, hogy sose ivott másból, sőt azt mondta nekünk,
gyerekeknek, hogy beteg lenne, ha eltörnének. ||

És az bizony eltört, négy-öt darabban hevert a földön! ! Elsá-
padtam a nagy ijedségtől, és síri csend lett a szobában. | Odaát
nagyanyám meghallotta a csörömpölést s a hirtelen csendet, és
bejött vészjósló arccal. ||

< - Mi az? |

Meglátta a szegény cserepeket és az én fakó arcomat, s min-
dent kitalált

(- Mit tettél? - mondta hangosan. |

Ekkor előállt a kis fillentő. |

> - Én tettem! - mondta csendesen -, meg akartam mutatni, hogy
meg tudom az orromon tartani, mint a szerencsi cirkuszban a
komédiás, ||

Felemelte tömpe kis orrát, s két karjával jelezte, hogy akart
egyensúlyozni. ||

Olyan komikus volt, olyan mulatságos, hogy haragos nagy-
anyám elkezdett kacagni, és barackot nyomott a fejére. ||

De azért láttam, ! hogy mindent tud, s uzsonnakor Fillentő ka-
pott kávé, nem én. | Mikor pedig ócska, nagy embertől örökölt
ködmönében elment, mint egy kis manó, azt mondta nekem
nagyanyám: < - ! Jobb fiú ez a kis Fillentő nálad! ||

b) Jack London szövegrészletében egy olyan kutyáról olvashat-
tok, amelyik az őseitől örökölt ösztöneivel a vadon környeze-
tében él, de ugyanakkor „szolgája, segítőtársa” gazdájának is.
A részlet szinte a kutya jellemzését adja.

ba) Olvassátok el! Figyeljétek meg a mondatokat!

A szöveg többszörösen összetett mondatokból, hasonlatokkal,
képszerű elemekkel teletűzdelt mondatfüzérekből áll.

bb) Válasszátok le az összetett mondatokból azokat a tagmondatokat, amelyek a kutyát jellemzik! Ezekre találtok példát az (I. 2.) „Vad volt; ragadozó. (I. 7.) pofája hosszú volt... feje is farkas fejnek látszott. (II. 1.) ravaszsága farkasravaszság volt és bernáthegyi-értelem. (II. 2.) húsevő állat volt... élete virágában” mondatokban. Ezek a kijelentések a kutya lényegi jegyeit adják.

Húzzátok alá ezeket a tagmondatokat kétszer! Mondjátok tagoltan, lassú tempóban, hangerőváltással!

bc) A többi tagmondat vagy szövegrészlet magyaráz, pontosít. A kutya jellemét teszi képszerűvé, elképzelhetőbbé. Az elképzeltetés mellett a megértést is segíti. Információiban viszont kevésbé fontos. Ezért sülyeszthetitek, gyengébb hangerővel mondjátok!

bd) Az elképzeltetéshez az író halmozza a hasonlító mellékmondatokat. Szavai jelentésükben érzelmeket közvetítenek. Mindezt tükrözze előadásmódotok!

be) A szöveg (II. 4.) mondata sűrített összegzés az eddig leírt tulajdonságokról. Ez a jellemzés csúcsa a szövegrészletben. Dinamikájában a legerősebb, a kulcsszerepű tételmondat.

bf) Tervezzétek meg, hol tartsatok szünetet, mely mondatoknál váltsatok tekintetet a hallgatókkal!

„A vérszomjúság erősebb lett benne, mint bármikor azelőtt. Vad volt, aki öl, ragadozó, aki élőlényekből él, segítség nélkül, egyedül, csak a tulajdon erejéből és bátorságából, és diadalmaskodva életben marad az ellenséges környezetben, amely csak az erősebbet hagyja életben. Mindezek miatt valami nagy-nagy büszkeség szállta meg, amely a testi megjelenéséből is kisugárzott. Megnyilvánult minden mozdulatában, kifejezésre jutott izmainak minden rándulásában, szavaknál ékebben a tartásában, s ha lehet, még pompásabbá tette amúgy is pompás bundáját. Ha nincs a pofáján és a szeme fölött az a kis barnaság s a melle közepén az a lefelé futó fehér szőröcskék, azt hihette volna

akárki, hogy farkas, óriás farkas, a fajta leghatalmasabb példánya. Bernáthegyi apjától örökölte méreteit és súlyát, de anyja, a juhászkutya adott formát e méreteknél és súlynak. Pofája hosszú volt, mint a farkasoké, csak nagyobb, mint bármely farkas pofája, s a feje is farkasfejnek látszott, csak valamivel szélesebbnek, erőteljesebbnek. Ravaszága farkasravaszág volt és vadravaszág; értelme juhászértelme és bernáthegyi-értelme; mindezek mellett kijárta a legkegyetlenebb iskolákat, s olyan félelmetes lényé vált, hogy bárkivel felvehetette a versenyt a vadonban. Húsevő állat volt, s most mindig húst evett; élete virágában volt, szinte kicsordult belőle az elevenség, az életerő. Ha Thornton becézve végighúzta kezét a hátán, Buck minden egyes szőrszála recsegve, pattogva adta ki a benne felgyülemlett villamosságot. Agyának és testének minden része, idege és rostja a legpontosabban volt hangolva, mint a húr; s e részek között tökéletes egyensúly és összhang uralkodott. Ha valami látvány, hang vagy esemény megkövetelte, hogy cselekedjék, oly sebesen válaszolt rá, mint a villám. Az eszkimó kutya is gyorsan ráugrik ellenfelére, és gyorsan ugrik el védekezésül, de Buck kétszer olyan gyorsan ugrott. Ha meglátott egy mozdulatot, vagy meghallott egy hangot, a válasz kevesebb idejébe került, mint más kutyának a puszta látás vagy hallás. Észlelni, határozni és válaszolni egyetlen pillanatig tartott nála. Valójában ez a három fokozat, az észlelés, határozás és válasz egymás után következett be; de oly parányi időrészecskék teltek csak el közöttük, hogy egyidejűnek látszottak. Izmai túlaradó életerőtől duzzadtak, s a játékuk, rándulásuk olyan volt, mint az acélrugóé. Csodálatos áramban keringett benne az élet, boldogan és féktelenül; néha úgy látszott, hogy az önfeledt erő szétveti, és elárasztja a világot."

c) Keressétek meg a következő szövegeket!

ca) Olvassátok el, és elemezzétek őket!

Vizsgáljátok meg a szöveg építkezését, a bekezdések egymáshoz való viszonyát!

Nézzétek meg a bekezdések tételmondatait! Figyeljétek meg a mondatok elhelyezkedését, hosszúságát, ritmusát, egymáshoz való viszonyát! Például: ellentét, szembeállítás, magyarázat, pontosítás stb.

cb) Jelöljétek a szöveg legfontosabb részeit! Állapítsátok meg, hol érdemes hangfekvést változtatni! Hol érdemes váltani hangerőt, tempót? Hol kell szünetet tartani? Jelöljétek azt is, mikor érdemes a hallgatókkal tekintetet váltani!

Felolvasásra javasolt szövegrészek:

1. Múltunk, jelenünk, jövőnk: *A Bastille ostroma*
2. Múltunk, jelenünk, jövőnk: *Visszatérés Elba szigetéről*
3. *Múltunk, jelenünk, jövőnk: A „Népek tavasza” - Bécs, 1848*
4. Múltunk, jelenünk, jövőnk: *A Nagyenyedi fűzfák*
5. *Múltunk, jelenünk, jövőnk: „Akik zászlót bontottak a szabadságért”*
6. Múltunk, jelenünk, jövőnk: *A bujdosók Rodostóban*
7. *Irodalom: Odüsszeusz kalandjai*
8. *Irodalom: Anyám könnyű álmot ígér*

A néma olvasással történő szövegfeldolgozás tanítása

Megjegyzés:

Az alábbi feladatokkal a néma olvasással történő szövegfeldolgozás tevékenységeihez kívánunk segítséget nyújtani. Egy részük feladatmintának tekinthető. Másik részük lépéssorként alkalmas az olvasói szokások gyakorlására.

1. Adatkeresés

a) Keressétek meg a Bél Mátyásról szóló szövegrészt a *Múltunk, jelenünk, jövőnk* című olvasókönyvekben! Húzzátok alá a kérdésekre felelő szót vagy számokat a szövegben! Igyekeztek minél rövidebb idő alatt elvégezni a feladatot!

Hol és melyik évben született Bél Mátyás?
Mi volt a foglalkozása?
Minek az alapítása fűződik a nevéhez?
Mi a fő művének a címe?
Hányadik kötetben örököltette meg Buda visszafoglalásának történetét?
Hol és mikor halt meg?

- b) Lapozzatok az olvasókönyvetek *Budapest születése* című szövegrészletéhez! Olvassátok el! Az utolsó bekezdésben húzzátok alá a város létesítményeinek a nevét!

2. *A szöveg áttekintése cím, ábrák, ábraleírások alapján*
Kérdezés a témáról

- a) Lapozzatok az olvasókönyvetek 48. oldalára! Olvassátok el a címet! Tekintsetek bele a szövegbe! Miről szólhat a szöveg? Húzzátok alá az alábbi részletesebb címek közül azokat, amelyeket alcímül választanátok!
A diafilm úttörője
A filmgyártás kezdete
A fényképből lett szórakoztatás
Komikum a filmvászonon
- b) Nyissátok ki az olvasókönyveteket a 20. oldalon! Olvassátok el a címet! Mielőtt elolvassátok a szöveget, válasszátok ki a feltételezett témák közül azokat, amelyekről szó lehet a szövegben!
munkafelvétel
összejövetel
pihenés
munkanélküliség
- c) Nyissátok ki az olvasókönyveteket a 48. oldalon! A szöveg a modern építészetről és egy építészeti irányzatról szól. Nézzétek meg a szöveghez tartozó képet, olvassátok el a képek címét!

Mielőtt a szöveget végigolvasnátok, gondoljátok végig, tudnátok-e választ adni a következő kérdésekre! Ha igen, írjátok le a kérdések sorszámát!

1. Mi jellemzi a modern építészetet?
2. Mely évektől beszélhetünk modern építészetről?
3. Miből épülnek a modern házak?
4. Kinek a nevéhez fűződik a modern építészet megteremtése?

A szöveg elolvasása után mely kérdésekre kaptatok választ?

- d) Lapozzatok az olvasókönyvetekben *A félelmetes energia* című szövegrészlethez! Nézzétek meg a képeket, olvassátok el a képek címét! Mit tudtok eddig az atomenergiáról? Mielőtt elolvasnátok a szöveget, mondjátok el! (Írjátok állításokat a témával kapcsolatban!)
- e) Olvasókönyvetek 74-75. oldalain Széchenyi Istvánról olvashattok. Mit tudtok a „legnagyobb magyarnak” nevezett ember munkásságáról? Mondjátok el! Mit szeretnétek még megtudni Széchenyi Istvánról? Mondjátok el!
- f) Nyissátok ki az olvasókönyveteket a 52. oldalon! Nézzétek meg a képeket! Tekintsétek át a szöveget! Olvassátok el a kiemeléseket! Miről lesz szó a szövegben? Fogalmazzátok meg! Olvastatok-e életmódról, étkezési szokásokról szóló könyveket?
- g) Vegyétek a kezetekbe Orlowski Przyrowski *Találmányok könyve* című könyvét (Bp., 1982. Móra)! Lapozzatok a tartalomjegyzékhez!
Olvassátok végig!
Milyen találmányokról írhat a könyv?
Olvastatok-e hasonló témájú könyvet?
Nézzetek bele a könyvbe!
Olvassátok el a fejezetcímeket, képleírásokat!
Milyen információkat, ismereteket vártok a könyv elolvasásától?
Mondjátok el!

3. Lényegkiemelés, témamegállapítás

a) Keressétek meg a *Múltunk, jelenünk, jövőnk* című könyvetekben *Az iskolák helyzete* című szövegrészletet! Jelöljétek sorszámmal a bekezdéseket! Olvassátok el a szöveget! Kiírtuk a bekezdések témáját. Hányadik bekezdéshez tartoznak? Írjátok a vonalra!

----- Tanítóhiánnyal és iskolai felszerelésekkel küszködő falvak.

----- Egyházi iskolák alapítása a felszabadított területeken.

----- Erkölcs és hittan szerepe a tanításban.

-----A diákok iskolába járásának gondjai.

b) Lapozzatok az olvasókönyvetek 66. oldalára! Hazánk egészségügyi helyzetéről olvashattok Mária Terézia korából. Melyik bekezdés tartalmazza:

----- a tanyavilág megközelíthetlenségét;

----- a járványokat kiváltó okokat;

----- a városi kórházak kedvezőtlen körülményeit;

----- az egészségügyi közállapotokat javító intézkedéseket?

Írjátok le a sorszámát!

Húzzátok alá a bekezdések tételmondatait!

c) Keressétek meg az olvasókönyvetekben *Az ország újranevesítése* című szövegrészletet! Olvassátok el!

Mi a bekezdések témája? Adjatok címet az egyes bekezdéseknek!

Húzzátok alá a szövegben a lényeges kijelentéseket!

4. Jegyzetelés

a) Olvassátok el a következő szövegeket:

- *A szabadságharc bukása*
- *Fejlődés a múlt század végén*
- *Millenniumi ünnepek*

Készítsetek az olvasottakról jegyzetet!

- Karikázzátok be a bekezdésekben található adatokat, neveket!
- Húzzátok alá a szakaszok tételmondatát, lényeges kijelentéseit!

A bekezdések elolvasása után jegyezzétek is le ezeket! Fogalmazzátok át, tömörítsetek! Jegyzetetek tükrözze a szöveg szerkezetét, mondanivalóját! Az érdekes tudnivalókat nem kell kijegyzetelnetek. Elég, ha zárójelben leíjátok emlékeztetőül a megjegyzendő szót, adatot.

b) Készítsetek feljegyzést olvasókönyvetek egyik szövegrészletéből! Jegyzetetekben jelezzétek a bekezdéseket! A lényegre törekedjétek, s röviden fogalmazzatok!

5. Lexikonhasználat olvasás közben

a) A táblán látható szavakat *A forradalom első hete* című szövegből írtuk ki. Idegen eredetűek vagy kevésbé ismert jelentésűek. Közülük csak azokat húzzátok alá a szövegben, amelyeknek a jelentését nem ismeritek! Próbáljátok a szöveggörnyezet alapján kikövetkeztetni a jelentésüket! Ha nem tudjátok eldönteni, csak azután nézzétek utána a lexikonban, szótárban.

forradalom
emlékirat

sóvárgás
ujjong

b) Olvassátok el olvasókönyvetek egyik szövegét! Húzzátok alá az ismeretlen jelentésű szavakat! Ha a szöveggörnyezetből nem tudjátok eldönteni a szavak jelentését, nézzétek meg a szótárban, lexikonban!

Írjátok a szavak fölé számmal, hogy a szótári jelentések közül melyik szerepel a szövegben!

6. A szöveértést és a szövegprodukálást segítő olvasói szokások és képességek fejlesztése

- a) Nyissátok ki a *Múltunk, jelenünk, jövőnk* című olvasókönyveteket az egyik fejezet címénél!
- aa) Olvassátok el a címet! Nézzétek meg az olvasmányhoz tartozó képeket, ábramagyarázatot! Mivel foglalkozhat a szöveg? Mi a témája?
- ab) Készítsetek jegyzetet!
Húzzátok alá a fontosabb adatokat, a lényeges kijelentéseket! Jegyezzétek is le! Fogalmazzátok át, tömörítsetek! A többi bekezdésről is készítsetek jegyzetet! Tükrözze a szöveg szerkezetét, lényegét!
Az érdekes tudnivalókat nem kell kijegyzetelnetek. Elég, ha zárójelbe téve leírjátok a kulcsszavakat.
- ac) Ha szükséges, használjatok szótárt, lexikont, vagy kérdezzétek meg az ismeretlen szavak jelentését!
- ad) Nézzétek át a jegyzeteket! (Javítsátok helyesírási szempontból is!) Gondolatban egészítsétek ki szöveggé! Olvassátok el ismét a szöveget! Az aláhúzott lényegre, a megjegyzendő szövegrészletre összpontosítsatok! Mondjátok el, milyen ismeretet tartalmaz a szöveg! Használjátok a jegyzeteket! Szövegalkotásotok ne legyen szó szerinti tartalomelmondás.

Megjegyzés:

Az olvasókönyv ismeretterjesztő leírásai és a publicisztikai műfajok tájékoztató szövegei alkalmasak az olvasói szokások gyakorlására. Nem feltétlenül szükséges az olvasókönyv minden szövegét hasonló módon és részletezettséggel feldolgozni.

Ahhoz viszont, hogy a tanulók majd tudjanak önállóan szöveget feldolgozni, a tanítónak sokszor kell mintát adnia. Kezdetben ütemezve irányítsa!

b) Vegyetek le a polcról egy-egy ismeretterjesztő könyvet!

ba) Nyissátok ki a belső címlapon!

Nézzétek meg a könyv adatait, tartalomjegyzékét! Olvasátok el a fűlszövegét! Lapozzatok bele! Következtessetek a témájára!

Olvastatok-e az egyes könyvek témáihoz hasonló könyveket? Eddigi ismereteitek alapján mit tudtok már a témáról? Melyik könyvet választanátok elolvasásra? Miért?

bb) Készítsetek jegyzetet a könyvről!

Fejezetenként dolgozzátok fel! Ha szükséges, használjatok szótárt, lexikont!

A jegyzetetek tartalmazza a fejezetek lényeges adatait! Ha cselekményes a könyv, a fontosabb eseményt, a fejezetek tartalmának a lényegét jegyezzétek ki! Tömörítsetek!

bc) Olvassátok el a jegyzeteket! (Javítsátok ki a helyesírási hibákat is!)

Próbáljátok megjegyezni a kijegyzetelt lényegét! Ismét nézzétek át a könyvet! Most már csak a megjegyzendő részeket ismételjétek! Bizonyára bővebb ismerethez jutottatok. Mondjátok el, hogy miről olvastatok! Miért jó, hol hasznosíthatjátok a könyvből szerzett ismereteket?

Megjegyzés:

Az ismeretterjesztő könyvek feldolgozásához a fent javasolt minta nem egy órán és nem csak a tanítási órán végzendő feladat. A könyv szerkezete, lapszáma s az egyes tanuló szövegfeldolgozási üteme határozza meg a feladatvégzés gyorsaságát. Jó, ha a tanító a készülő jegyzeteket figyelemmel kíséri, s többször tájékozik az ismeretelsajátításról is.

7. A felosztás tagjainak megnevezése

a) Olvassátok el az olvasókönyv 48. oldalán lévő szöveget!
Az információk alapján írjátok le a felosztás tagjait!

aa) Tömegközlekedési eszközök, amelyek a 20-as években
általánossá váltak a nagyvárosok utasforgalmában:

---

ab) Olyan felfedezések, amelyek a 20-as évek új technikai
vívmányaiként szerepelnek: _____

---

b) Olvassátok el az olvasókönyv 146. oldalán lévő szöveget!
Állapítsátok meg, mi lehet a felosztás másik tagja!

A szegénységet sújtó betegségek közül aszerint, hogy töme-
gesen jelentkeztek, lehettek fertőző betegségek. A másik

csoportja a táplálkozás hiányosságából eredő _____

---

8. A felosztott fogalom megnevezése

a) Olvassátok el az olvasókönyvekben *A mozgókép diadalútja*
című szövegrészt! Az olvasottak alapján következtessetek a
felosztott fogalomra!

A _____ kezdeti korszakában aszerint, hogy a cselek-
mény

olvasható és látható,

hallható és látható,

beszélünk néma és hangos filmekről.

b) Olvassátok el az olvasókönyvetek 48. oldalán található szöveget!
A szerzett információ alapján mi a felosztott fogalom?

A _____ a földrajzi helyét tekintve szárazföldön, vízen és levegőben végzi a személyek és különböző javak szállítását.

c) Lapozzatok az olvasókönyvetek 68. oldalára! Olvassátok el a második bekezdést! Következtessetek, mi lehet a felosztott fogalom!

Mária Terézia korában a tanulók életkora alapján háromosztályos kisgimnáziumra és ötosztályos nagygimnáziumra oszlott a

---

9. A felosztás alapjának megnevezése

a) Olvassátok el *A félelmetes energia* című részt az olvasókönyvekben! Állapítsátok meg, mi lehet a felosztás alapja!

Az atomenergia: hajómeghajtás
hőtermelés
pusztítás

10. Meghatározások

a) Olvassátok el a Széchenyi István életéről szóló szövegrészt az olvasókönyvekben! Egészítsétek ki a meghatározást a meghatározott fogalommal!

A _____ olyan változást jelent, amely a haladást segíti elő.

b) Lapozzatok a *Jobbágsors az 1700-as években* című szövegrészhez az olvasókönyvekben! Az olvasottak alapján egészítsétek ki a meghatározásokat a legközelebbi nemfogalommal!

1. A jobbágy olyan _____ , aki a földesúr földjén gazdálkodott. Ennek fejében szolgáltatásokat kellett adnia urának, és személyes szabadságában is korlátozott volt.
  2. A füstpénz olyan _____ , amelyet a jobbágy a háza után fizetett.
- c) Olvassátok el az olvasókönyv 151. oldalán lévő szöveget!
Egészítsétek ki a meghatározást a legközelebbi nemfogalommal!
- A sci-fi olyan _____ , amelynek a cselekményei a jövőben játszódnak.
- d) Keressétek meg az olvasókönyvetekben a *Kórházak, egészségügy* című szövegrészt! Olvassátok el! Egészítsétek ki a meghatározást a megkülönböztető jegyekkel!
1. A tanya olyan település, amely _____
  2. A járvány olyan betegség, amely _____
- e) Olvassátok el az olvasókönyv 143. oldalán lévő szöveget!
Egészítsétek ki a meghatározást a megkülönböztető jegyekkel!
1. A jövőkutatás olyan tevékenység, amely a _____
  2. Az előreszámítás olyan módszer, amely a _____
- f) Olvassátok el az olvasókönyv 144. oldalán lévő szöveget!
Egészítsétek ki a meghatározást a megkülönböztető jegyekkel!
- Az analfabéta olyan személy, aki _____
- g) Az olvasókönyv 145. oldala alapján írjátok le a *túltápláltság* és az *alultápláltság* meghatározását!
- h) Keressétek meg *A szegénység és a jólét betegségei* című szövegrészt az olvasókönyvben! Az olvasottak alapján írjátok le a *hiánybetegség* fogalom meghatározását!

Különböző műfajú és témájú szövegek néma olvastatása, feldolgozásuk tanítása

Feladatok az olvasókönyv *A jövő kérdőjelei* című fejezetének feldolgozásához

a) *Van-e jövő?*

- aa) Keresd meg és húzd alá a szövegben, hogy mit mondott Arisztotelész és Leibniz a jövőről!
- ab) Kérjétek meg szüleiteket és nagyszüleiteket, hogy meséljenek arról az időről, amikor ők voltak tízévesek! Hasonlítsátok össze az ő gyerekkorukat a tiétekkel! Jegyezzétek le, hogy mi változott azóta! Írjátok le azt is, milyennek képzelitek el a ti leendő gyerekeitek életét!

b) *Jóslások és előrejelzések*

- ba) Képzeljétek el, hogy valami csoda folytán visszakerültök a múltba, és egy ókori görög kisgyerekekkel beszélgettek a jövő megismeréséről! Használjátok a következő szavakat: jövőkutatás, jövőkutatók, előrejelzések, jövőképek, előreszámítás! A kisfiút Alexandrosznak hívják.
- bb) Keressétek meg és keretezzétek be a szövegben, hogy mit mondott Epikurosz a jövőről! Mondjátok el, ti hogyan értelmeztétek Epikurosz szavait!

c) *Népességrobbanás*

- ca) Karikázzátok be a szövegben található adatokat!
- cb) Húzzátok alá a szövegben azokat a mondatokat, amelyek válaszolnak a táblára írt kérdésekre!
  - Melyik országban nő a leggyorsabban a népesség?
  - Mit jelent ez a kifejezés: alultáplált?
  - Milyen következményekkel jár az alultápláltság?
  - Mi az analfabéta szó jelentése?

cc) Indokoljátok meg, hogy az emberiség szaporodására miért találó szó a „népességrobbanás”!

d) *Túltápláltság - alultápláltság*

da) Húzzátok alá a szövegben piros színnel azokat az élelmiszereket, amelyeket szívesen ennétek a jövőben! Feketével azokat húzzátok alá, amelyeket nem szívesen fogyasztanátok!

db) Ha rátok lenne bízva, ti hogyan oldanátok meg a túltápláltság - alultápláltság problémát? Mondjátok el!

dc) Gondolkozzatok el Kaján Tibor *A biológia jövője* című karikatúráján! Milyen sorsa lenne a képen látható tyúknak? Mire figyelmeztet a rajz?

dd) Keressetek példákat az egészséges és az egészségtelen táplálkozásra! Gyűjtsetek képeket, ételrecepteket, újságcikkeket e témában! Figyeljétek a rádió és a televízió műsorait is!

e) *A szegénység és a jólét betegségei*

ea) Keretezzétek be a szövegben a „jólét betegségeit”, illetve húzzátok alá a „szegénység betegségeit”!

eb) Nézzétek meg a könyvekben az ugandai kisfiú képét! Mondjátok el, hogy néz ki a gyerek! Mit fejez ki a tekintete, az arca, a testtartása? Mit üzen nektek a kép?

ec) Melyik probléma megoldását túlozza el, karikírozza Kaján Tibor az *Önkiszolgáló bolt* című rajzán? Keretezzétek be a szövegben a problémát, majd kössétek össze a rajzzal!

ed) Keressetek példákat a természetes gyógymódokra! Gyűjtsetek képeket, újságcikkeket, figyeljétek a rádió és a televízió ilyen témájú műsorait! (Gyógynövények, torna, masszázs, akupunktúra stb.)

f) *Mindenki városiaké lesz?*

- fa) Kaján Tibor *Lakótelep* című rajza szellemesen illusztrálja a nagyvárosok egyik kellemetlen jellegzetességét. Az ezt kifejező szót keressétek meg a szövegben, és húzzátok alá!
- fb) A szövegekőzi táblázat alapján írjatok egy rövid szöveget! Mutassátok be azt, hogy az ismertetett városokban mennyi szemét keletkezik évente (egy lakosra számítva!) Használjátok a *legtöbb, több, kevesebb, legkevesebb* szavakat!
- fc) Készítsetek a szöveg alapján tervet (rajzot vagy makettet) egy olyan városegységről, amelyben szívesen laktátok! Mondjátok el (írjátok le), hogyan nézne ki a ti városotok, hogyan élnétek ott!
- fd) Szeretném megtudni a véleményeteket a könyvben látható „jövő házák”-ról. Ti szívesen laktátok-e benne? Miért?
- fe) Gyűjtsetek képeket olyan házakról, amelyek szépek és barátságosak!

g) *Lesz-e nyersanyagunk és energiánk?*

- ga) Nézzétek meg alaposan a szövegekőzi táblázatot! Keretezzétek be azoknak az anyagoknak a nevét, amelyek legalább az egyik becslés szerint még a ti életetek során kimerülnek!
- gb) Húzzátok alá azt a szövegrészt, amelyből megtudjátok, hogy mennyi napenergia éri a Földet!
- gc) Gyűjtsetek olyan képeket, amelyek napenergiával működő tárgyakat mutatnak be! (Például: napelemes autó, napenergiával fűtött ház)

h) Pusztuló természet

- ha) Húzzátok alá a pelikán elbeszélésében fekete színnel, hogy mit tettek az emberek! Keretezzétek be azt, hogy milyen következményei lettek az emberek tetteinek a természetben!
- hb) Húzzátok alá a második bekezdésben pirossal azt a szövegrészt, amelyben a pelikán bölcsen összegzi véleményét az emberekről és a többi élőlényről!
- hc) Keretezzétek be a szövegben a természetpusztítás négy legfőbb fajtáját!
- hd) Húzzátok alá fekete színnel a szövegben, hogy milyen következményei lehetnek a jövőben a mai természetpusztításnak!
- he) Gyűjtsetek képeket és újságcikkeket a természet pusztulásáról és megóvásáról! Készítsetek albumot a gyűjtött anyagból!
- hf) Mit kellene tenni szerintetek azért, hogy ne pusztuljon tovább a természet? Beszéljük meg!
- hg) Készítsetek plakátokat, amelyek a természet védelmére szólítanak fel! A legjobbakat kifüggesztjük az iskolában.

i) Sci-fi

- ia) Olvastatok-e sci-fi témájú könyvet vagy elbeszélést? Láttatok-e ilyen tárgyú filmet?
- ib) Döntsétek el, hogy ezek utópiák vagy ellen utópiák voltak!

j) És mi lehet még?... (Karinthy Frigyes)

- ja) Húzzátok alá piros színessel a szövegben azokat a találmányokat, amelyeket szeretnétek, ha megvalósulnának!
- jb) Fekete ceruzával azokat a találmányokat húzzátok alá, amelyeket nem szeretnétek, hogy megvalósuljanak!

jc) Vitassuk meg a választásaitokat!

jd) Készítsetek képregényt! Rajzoljátok le minél pontosabban Karinthy elképzeléseit a jövőről!

k) *Éden* (Stanisław Lem)

ka) Rajzoljátok képregényt! Törekedjétek arra, hogy a leírásnak megfelelően minél pontosabb rajzokat készítsétek! Amelyik helyzetben a szereplők beszélnek is, ott a szájukhoz rajzolt „buborékba” írjátok be a szövegüket!

kb) Folytassátok az elbeszélést szóban/írásban! Ti vagytok az egyik földi űrhajós szerepében.

kc) Írjátok/mondjátok elbeszélést a dupla szerepében!

l) *Van-e élet a Földön kívül?*

la) A szövegben több választ is olvashattok arra a kérdésre, hogy miért nem tudjuk felfedezni Földön kívüli élet nyomait. Kössétek össze a kérdést azzal a válasszal, amelyik szerintetek a legelképzhetőbb!

lb) Vitassuk meg a kérdést! Mindannyian azt az álláspontot védjétek, amelyet választottatok!

lc) Ti hogyan keresnétek kapcsolatot más értelmes lényekkel? Mondjátok el!

m) *Az űrkor tízparancsolata* (Tamkó Sírátó Károly)

ma) Keretezzétek be azoknak a mondatoknak a számát, amelyek nektek különösen tetszenek!

mb) Mondjátok el, mit jelentenek nektek ezek a parancsolatok!

Az önművelés tanítása

A könyvtárhasználat tanítása

- a) Kérj a könyvtárostól olyan kiadványokat, amelyek előre jelzik bizonyos kiadók újonnan megjelenő könyveit! Válaszd ki belőlük azokat a könyveket, amelyeket szívesen elolvasnál! Készítsd el katalóguskártyájukat; sorold betűrendbe a kártyákat!
- aa) A gyermek- és ifjúsági könyvek közül válogass öt-hat könyvet!
- ab) A szépirodalmi könyvek közül válogass!
- ac) Az ismeretterjesztő könyvek közül válogass!
- b) Keresd a könyvtár betűrendes katalógusában az általad ismert író vagy költő könyveit!
- ba) Állapítsd meg, hány kötet van a könyvtárban attól az írótól vagy költőtől, akinek meséjét, novelláját vagy versét utoljára tanultátok!
- bb) Az általad ismert írók, költők közül kitől van a legtöbb, kitől van a legkevesebb könyv a könyvtárakban?
- c) Van-e a könyvtárakban olyan könyv, amely az olvasókönyvből megismert történelmi személyiségről szól? Keresd meg a cím szerinti betűrendes katalógusban!
- d) Az ismert könyvsorozatok kötetei melyik tantárgy tanulását segítik? Készíts táblázatot a sorozatkatalógus alapján!

A tantárgy neve	A könyvsorozat címe

- e) A saját könyveid között hány könyvsorozat kötetei szerepelnek?
- ea) Melyik sorozat kötetei közül van a legtöbb?
  - eb) Melyik sorozat köteteit vásárolod rendszeresen?
  - ec) Melyik sorozatból nincs egy könyved sem?
- f) Állapítsd meg, hogy az egyes tantárgyak tanulását melyik főosztályhoz tartozó könyvek segítik! Készíts táblázatot!

A tantárgy neve	A könyvsorozat címe

- g) Állapítsd meg, mi a témája az otthoni könyveidnek (az osztálykönyvtár könyveinek)! A téma alapján állapítsd meg, könyveidet (az osztálykönyvtár könyveit) melyik főosztályba lehet sorolni!
- ga) Készíts katalóguskártyát a könyvekről! A kártyán szerepeljen a téma (tárgyszó) és a főosztály száma!
  - gb) Rendezd a katalóguskártyákat: állapítsd meg, melyik főosztályhoz sorolható könyvekből van a legtöbb, melyikből a legkevesebb, melyikből nincs egyáltalán!
- h) Olvasd el az alábbi címszavakhoz tartozó szócikket a *Magyar értelmező kéziszótárban!*

önálló
 hatalom
 végrehajt
 miniszter
 hivatalnok
 társadalom

i) Jegyzeteld ki az alábbi személyek életrajzát a *Magyar életrajzi lexikonból!*

Zrínyi Ilona
Esze Tamás
Battyán János
Mikes Kelemen
Kármán József
Kempelen Farkas

j) Magyarázd meg a *Földrajzi nevek etimológiai szótára* segítségével szülőfalud (szülővárosod) és a vele szomszédos két-három település nevét! Változott-e az idők során a helységek neve? Hogyan?

k) Olvasd el az *Idegen szavak kiejtési szótárában*, hogyan kell ejteni az alábbi szavakat!

Cromwell
Watt
Boulton

Látogatások előkészítése és irányítása a lakóhely művelődési intézményeiben

- a) Tervezd meg, milyen filmet fogsz megnézni ebben a hónapban szüleiddel vagy osztálytársaidal!
- aa) Írd ki a filmcímet, a vetítés időpontjait, és beszéld meg szüleiddel, mikor tudtok elmenni!
- ab) Írd le a film rendezőjének és főszereplőjének nevét! Próbáld felidézni, milyen filmet láttál már tőlük! Írd le a filmcímet!
- ac) Keresd meg a *Filmlexikonban* az alkotók nevét! Jegyzeteld ki a szócikket!

- ad) Melyik országban készültek a filmek? Írd a címek alá! Keress a könyvtárban ezekről az országokról szóló könyveket! Kölcsönöld ki és olvasd el a film megtekintése előtt!
- ae) Ha történelmi tárgyú filmet is választottál, próbáld előre megállapítani, melyik korról szól! Nézd meg hetenként, nem lesz-e erről a korról rádió- vagy televízióműsor! Ha lesz, tervezd meg a meghallgatását, illetve a megnézését!
- af) Keress a könyvtárban a filmhez kapcsolódó (történelmi, földrajzi stb.) témájú könyveket! Kölcsönöld ki azokat, amelyeket a film megtekintése előtt vagy után egy héttel el tudsz olvasni!
- b) Műsorfüzetek, plakátok alapján állapítsd meg, lesz-e a közeljövőben bábelőadás!
- ba) Keress a könyvtárban olyan könyveket, amelyek a bábok fajtáiról, a bábjátásról szólnak!
- bb) Tervezd meg, hogy milyen - a bábozással foglalkozó - televízióműsorokat nézel meg az előadás megtekintése előtt!
- bc) A könyvekből, a műsorból tanultak alapján tervezd meg, mit fogsz megfigyelni az előadáson! Írj előre kérdéseket a bábmozgatás módjáról, a játék cselekményéről, a díszletekről stb.!
- bd) Az előadás megtekintése után válaszolj a kérdésekre! A válaszok alapján véleményed lehet az előadásról. Mondd el ezt osztálytársaidnak!
- c) Plakátok, műsorfüzetek alapján állapítsd meg, lesz-e a közeljövőben képzőművészeti kiállítás!
- ca) Keress a könyvtárban olyan könyveket, amelyek egy-egy festő, szobrász stb. művelt mutatják be! Írd le, milyen könyveket lapoztál át!

- cb) Tervezd meg, hogy milyen képzőművészeti tárgyú műsorokat fogsz megnézni a televízióban!
- cc) Keress a könyvtárban képzőművészeti témájú folyóiratokat! Írd le azoknak a címét, amelyeket átlapoztál!
- cd) Keresd meg a kiállító művész (művészek) nevét a képzőművészeti lexikonokban, albumokban! Írd le annak a lexikonnak, albumnak a pontos címét, amelyikben megtaláltad! A szócikket jegyzeteld ki!
- ce) A tárlat látogatásakor figyelj meg, jegyzeteld le, hogy a művész
- milyen technikát alkalmazott;
  - főként milyen témájú műveket állított ki;
  - a művek melyik más művészek műveivel hasonlítanak a legjobban!
- cf) A neked legjobban tetsző alkotásokról készíts leíró szövegeket!
- d) Válaszd ki azt a tantárgyat, amelyiket legjobban szereted vagy amelyiknek a tanulásához segítségre van szükséged! Tervezd meg két hétre, hogyan bővíthetnéd e tantárgy tankönyvi anyagát olvasással, televíziónézéssel, rádióhallgatással stb.!
- da) Tervezd meg, milyen rádió- és televízióműsorokat fogsz meghallgatni, megnézni! A műsorok alatt nem kell jegyzetelned. A rejtvényeket - ha van ilyen a műsorban - próbáld megfejteni, és a megoldást küldd be!
- db) Keress a könyvtárban a tantárgyhoz kapcsolódó érdekes, játékosan magyarázó könyveket! Jegyzeteld ki a legfontosabb, számodra új ismereteket! Jelöld meg közülük azokat, amelyekről a rádió- vagy a televízió műsorban is hallottál!
- dc) Folyóiratok, újságok gyermekrovatában keress a tantárgyhoz kapcsolódó ismeretterjesztő cikkeket, rejtvényeket! Vágd ki, a lényeges részeket húzd alá, a rejtvényeket oldd meg!

- dd) Keress adatokat a tantárgy - a tudomány - múltjáról, fejlődéséről történelmi tárgyú könyvekben! Az adatokat jegyzeteld ki! Egy-egy érdekes ábrát másolj le!
- de) Jegyzeteid alapján próbáld elmondani társaidnak a számukra új ismereteket! Oldass meg velük a könyvekből, újságokból megismert feladatokat!
- e) Válaszd ki, melyik ismeretterjesztő vagy művészeti műsor tetszett legjobban a múlt heti tv-adások közül!
- ea) Lexikonban vagy szótárban nézd meg, mi tartozik annak a tudományágnak vagy művészeti ágnak a körébe, amelyikről a műsor szólt! A szócikket jegyzeteld ki!
- eb) Keress folyóiratok gyermekrovatában a témával foglalkozó cikkeket! A fontos részeket húzd alá, a cikkeket vágd ki!
- ec) Keress a könyvtárban olyan könyveket, amelyek csak ezzel a témával foglalkoznak!
- ed) Keress olyan könyveket, amelyek a választott témáddal is foglalkoznak! Jegyzeteld ki a könyvek tartalomjegyzéke segítségével, hogy mit írnak ezek a könyvek a keresett témáról!
- ee) Műsorfüzetek, plakátok segítségével állapítsd meg, milyen kiállítások, rendezvények adnak segítséget lakóhelyeden a téma megismeréséhez!
- f) Gyűjtesz-e valamit? Tenyésztesz-e állatokat? Tagja vagy-e valamilyen szakkörnek?
- Rendszeresen figyeld az érdeklődésednek megfelelő
- *műsorokat a Rádió- és Televízióújságban;*
  - rendezvényeket a műsorfüzetekben!
- Eredményeidről, élményeidről, tudásodról számolj be osztálytársaidnak!

Helyesírás, anyanyelv- ismeret

A helyesírás tanítása

A helyesírás gyakoroltatása és a helyesírási elemzés menetének megtanítása

1. Az időtartam jelölése

- a) Írjátok le diktálás után a következő szavakat!
- aa) nyúl, köszörű, ír, mackó, borúsabb, alatt, akadályozott, jóllakott, csobbanhat, kedvesség
  - ab) állítás, út, hattyú, fűt, szabadít, úrhajós, durrant, játszott, miatt, helyette, legillatosabb
  - ac) húzatta, telik, csitít, mezítláb, terít, súlyos, tűnődhet, hinni, nedvesen, legeslegjobb
  - ad) hullott, engedélyezett, emellett, előttetek, süttet, múlt, kedvű, napló, varjú, kímélet
  - ae) tyúk, bíró, kísérlet, szól, üdített, tett, mögött, innen, gömbölyűbb, kevesen, felelősség
  - af) szabó, festő, furcsáll, szegfű, papír, csúszda, melegebb, kisebb, hallott, jajgattatok, emelkedett
  - ag) sárgállik, fáradhatatlan, zümmögött, egyengettük, ízletes, hópehely, gólyahír, helyettes, készít, híresebbek
  - ah) bosszú, lobbanó, pottyán, olló, szakkör, jegygyűrű, vessző, mellől, címzett, csengettyű, efféle, szakáll
  - ai) ellenség, hulldogál, hallgatott, szaggatott, legcsillogóbb, csúszósabb, elégedetten, figyelmesen, kevesell
  - aj) felleg, szökdeli, rikkantottatok, jöttek, kellemesebb, előtted, brummogott, nyílt, nevelő

- ak) golyóstoll, guggol, tonna, semmi, hullik, propeller, pillanat, sárgadinnye, másfajta, lenni, tartós
- al) engedelmesen, nyilall, alakít, faggyú, egyszerű, fűrész, állít, faggatott, biggyesztettél, erősebb, felhősebb
- am) legforróbb, restell, javító, szelíd, meghívó, egyensúlyoz, röppentette, törődött, mellettem, kíváncsi, cirógat
- an) szólít, pólyás, hosszú, törött, ettetek, érdeklődés, tartó, szégyell, legeslegfrissebb, gömbölydedebb, állt
- ao) állítottak, billegett, sűrű, újság, ordít, csúzli, állvány, felelősség, vágathat, csúszott, művészet
- ap) víztükör, bújt, bőrdönd, szív, kímélet, bólított, bosszantotta, között, homályosabb, helyesebben
- aq) íratlan, félős, kevesen, köttet, rosszallom, bújik, kígyó, nyúlánk, gyűlöltétek, kellemesebb, legpihésebb, kopogtattatok, érkezett
- ar) brummogott, füllentette, gyík, alakú, nyújtózkodna, sóhaj, ijedtség, javítandó, pontosabb, álmosít, legfinnyásabb
- as) nyílik, kesztyű, címzett, búcsú, kíván, gyűrű, keserű, ítélet, kínálgatta, tanít, pózna, lassabban, eszesebbek
- asz) szín, hízeleg, hógolyó, tűzoltó, posta, szökdeli, nedvesség, javított, hosszabb, leghidegebb, evett, terítették
- at) bosszú, folyosó, gömbölyű, bosszúság, húzódhat, erdősít zöldell, műkorcsolyázó, gyűlés, fojtott, folyott
- au) gyönyörű, szomorú, könnyű, fiú, gyanú, anyu, hamu, százlábú, háború, kedvesség, szélesített, ütődhet
- av) kuruttyoltak, fulladozott, fújtunk, kisebb, legszebbet, pintyőke, borjú, ágyú, karcsú, gyalu
- aw) segít, pottyanó, sarkantyú, szélesített, komolyabbak, legkönnyebb, gyengébb, erdő, forró, fejlődő

- ax) hólyag, szótár, hajó, fedő, főváros, befőtt, roppant, helyeztette, csókoltatták, szökkent, lett
- ay) állóhely, evőeszköz, helyesírás, megálló, gömbölyűbb, veszélyesebb, fröccsen, kellemes, kilogramm
- az) szappanozott, szállt, hajolgatott, gyógyítottak, oldottátok, csavarhúzó, mosolygó, könnyelmű, nyakkendő
- azs) nyakkendő, kakaó, pillangó, villamos, uzsonna, mélyebbre, játékosabb, legveszélyesebb, emelkedett, töltöttem, írták
- aA) vállaltatok, fűtöttünk, nevettek, hűvösebb, legidősebb, asszony, biggyeszt, cigaretta, takarékoság, ünnepély
- aB) csillogó, bajvívás, gyűjtemény, gépjármű, óhajtó, messzebbre, mosolygósabb, lyuggatott, pottyantottatok
- aC) gyújtott, lappangott, lassítottak, forró, főkötő, címzett, hömpölygő, szivattyú, tyúkhús, keselyű
- aD) fonnyad, guggol, zümmög, szempilla, töltötte, köszöntötték, láthatóak, istálló, ejtőernyő, óvatos
- aE) cammogott, nyerítettek, roppant, óvatosabb, legrosszabbul, síkosabb, szállítottam, szégyellt, jött
- aF) holló, kórház, délelőtt, dió, csikós, tüsszentett, szippantottatok, búcsúztattál, itatott
- aG) zubbony, szennyes, zsugorít, síkos, felnőtt, állítmány, hizott, megittatok, építettek, javították, láttam
- aH) sósabb, legalacsonyabb, süpped, reccsent, nőnap, folyosó, csillogó, bújócska, időjárás, pillanat, kapott, vittük
- al) varrt, csökkent, mennydörög, szappanoz, ujjong, loccsan, hóvirág, hitte, puffantották, füttyentett, sürgősebb, sűrűbb

- aJ) szennyesebb, legeslegtöbb, vidámabb, gyulladt, forrasztott, folytatódott, nyújtózkodtatok, bosszant, lassú, roppan
- aK) bólínt, állít, nyerít, nyílik, cseppentett, csillogtatta, legbájosabb, legeslegfehérebb, könnyelmű, azonnal
- aL) mézédés, súlyosabb, kellemesebb, gyűjtöttétek, állított, lettek, folyékonyabb, nappal, szalonna, forrasztott
- aM) alkonyodott, lőtt, mutogattátok, mellől, csúszós, óhajtó, háború, loccsantották, őrzött, evett, legmagasabb, kevesebbet
- aN) pirosabb, leghidegebb, orvosság, otthon, felleg, mosolygott, vágott, toppantottál, ujjongott, bolygó, szőlő
- aO) háló, című, csengettyű, szorgalmasabb, eszesebb, legterebélyesebb, tüsszentett, dallam, puttony, pöttyös
- aP) lakott, cselekedett, uralkodtatok, óvatosan, híres, hűvösen, nedvesebb, kristályosabb, hajtogatták, tejszín
- aQ) üdít, úrhajó, híresebb, könnyesen, itatta, erősen, sejtlemesebb, legselymesebb, kuruttyol, lakosság, szunnyad
- aR) öccse, állami, szisszen, szőlőszem, csobban, ivott, legpuhább, szomjasabb, hosszan, mellényes, szállít
- aS) pókháló, függöny, lejtő, művész, nagyobb, hömpölygőbb, reccsen, forró, hűvösen, fiú, lejtősebb, állomáson
- aSz) asztal alatt, emberek közé, az iskola előtt, esernyő nélkül, az eresz alá, házon belül, a sárkány ellen, napsugár helyett, torony iránt
- aT) a többiek miatt, a víz alól, attól fogva, a szomszédok részére, egy idő múlva, a tengeren túl, az erdő mögül, az utasítás szerint, vihar után
- all) a királylány mellé, a Trabant elé, órák hosszát, a kastély előtt, a kannibálok közé, a fák közül, a szélmalom mellől, Pista háta mögé, egy fillér nélkül

2. A hangkapcsolati törvényeket tartalmazó szavak helyesírásának gyakoroltatása

a) Írjátok le diktálás után a következő szavakat!

- aa) tudjátok, keljünk, gyógyítsd, azonban, kertjeik, merítsétek, szálljon, fagyjon, gondja, lantja
- ab) nagy csapás, kínpad, elunják, emelkedj, kertjükben, oldjátok, keljünk, hagyjátok, szóljatok, rosszállják
- ac) múljon, különben, botja, álljanak, hányja, szénpor, pümkösd, nagyja, szidjátok, egyszer, szappanjával
- ad) beszéljétek, vadjai, szégyellje, tanmenet, kardjuk, mondjátok, kádjai, töltsd, szeljél, hunyjátok
- ae) hajlítgatjuk, fűtsétek, vállaljatok, kapzsi, köszöntsd, ítéljük, cukrászda, szabadság, pottyantsd, csapkodjuk
- af) toljam, bontja, szegfű, szállítsátok, hulldogáljon, énekeljünk, kiabáljatok, szaladjanak, állj, búsuljon
- ag) szabadítsa, itasd, látják, felelj, furcsálljatok, szippantsátok, mártjátok, szeretjük, számoljanak
- ah) forduljatok, teljen, kóstolgatja, adja, éljétek, kínban, emelkedjétek, hordja, szóljon
- ai) használja, vállaljatok, maradjanak, egyengetjük, sáljuk, fonjátok, csúfolják, hulldogáljon, bosszantsd
- aj) szökdécseljen, düljön, rikkantsátok, mákdaráló, forduljunk, kenjétek, pillantsák, állítsátok, kuruttyoljon
- ak) guruljon, javítsátok, lábhoz, habcsók, guggoljatok, engedelmeskedjen, útjuk, kapdos, barátság, gyűjtsd, kívánják, hajoljanak, dobpergés, kifogta
- al) adsz, hagyja, fővárossá, szökdécseljenek, egyensúlyozzátok, hulljon, bántsuk, egyszer, folyjon, vállalják, félénkké, önműködő, bátyja, szelídség
- am) guggoljatok, nyújtózkodjanak, költség, dobta, javítsa, község, nyúlj, bosszantsátok, egészséges, tanítsa, átcsap, bolondság, induljatok, anyjuk

3. A tulajdonnevek írásának gyakoroltatása

a) Másoljátok le az állatneveket!

- aa) Szellő, Szegfű, Csillag, Deres, Villám, Fecske, Ráró, Róka, Pejkó, Legény, Csinos, Remény, Vezér, Baba, Hajnal
- ab) Cirmos, Cirmi, Cili, Micó, Mirci, Körmi, Bimbó, Riska, Csákó, Virág, Piros, Füge
- ac) Bodri, Kormos, Kántor, Tücsök, Bogáncs, Sajó, Bogár, Csöpi, Cimborá, Maros, Pajti, Csibész, Gömbi, Civil, Hektor, Morzsa, Buksi

b) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható újság- és könyvcímeket!

- ba) Dörmögő Dömötör, Élet és Tudomány, Köznevelés, A köszívű ember fiai, Aranykulcsocská, Misi Mókus kalandjai, Első meséskönyvem, Hol van a világ vége?, Ha a világ rigó lenne, Kincskereső, Túskevár, Egri csillagok, A magyar nyelv múltja és jelene
- bb) Fecskeköszöntő, A magyar nép művészete, A világ és az ember, Ezeremester, Ifjúsági Magazin, Magyar Tudomány, Magyar Nemzet, Vadölő, Hogyan éltek elődeink?, Cigány bölcsődal, A Pál utcai fiúk, Bogáncs, Élet és Irodalom, Népszabadság
- bc) Nemzeti Sport, Állatvilág, A Hétfejű Tündér, Csikóink kényesek, Málnaszörp és szalmaszál, Csutak színre lép, Lutra, Rádió és TV-újság, Magyar Hírlap, Új írás, Micimackó, Szökőkút, Adok nektek aranyvesszőt

- bd) Hetvenhét magyar népmese, Piff, Magyar Nyelv, Búvár, Nők Lapja, Kincskereső kisködmön, Háború és béke, A dzsungel könyve, Nyitva van az aranykapu, Mondák könyve, Emil és a detektívek, Tanár úr kérem, Beszélgessünk a technikáról!
- c) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható tulajdonneveket!
- ca) Arany János, Andersen, Ady Endre, Balázs Béla, Bartók Béla, Bornemisza Péter, Batthyány Lajos, Balassi Bálint, Babits Mihály, Csokonai Vitéz Mihály, Csoóri Sándor, Csontvári Kosztka Tivadar
- cb) Dózsa György, Dobó István, Erős János, Fazekas Mihály, Gárdonyi Géza, Grimm, Hunyadi János, Illyés Gyula, József Attila, Jókai Mór, Kölcsey Ferenc, Kodály Zoltán, Kossuth Lajos, Kinizsi Pál, Kolumbusz, Liszt Ferenc
- cc) Munkácsy Mihály, Móra Ferenc, Móricz Zsigmond, Mikszáth Kálmán, Nemes Nagy Ágnes, Napóleon, Nagy László, Petőfi Sándor, Széchenyi István, Táncsics Mihály, Toldi Miklós, Tinódi Lantos Sebestyén, Thököly Imre, Vörösmarty Mihály, Wesselényi Miklós, Verne
- cd) Mátyás király, Árpád vezér, id. Temesi Géza, dr. Kovács Pál, ifj. Timár Gergely, özv. Nagy Bálintné, Kertészné Tóth Éva
- ce) Arany János-féle, Batsányi János-i, Damjanichcsal, Csokonai Vitéz Mihály-i, kodályi, Kossuthtal, József Attila-szerű, Madáchcsal, Móriczcal, mikszáthi, Nagy Napóleon, Petőfi-féle, bartókos, Csontvári Kosztka Tivadar-féle, illyési, Kosztolányi Dezső-i, Kinizsi-szerű, Kossuth-bankó, Árpád-kori, Hunyadival
- d) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható földrajzi neveket!
- da) Afrika, Alföld, Alpok, Amerikai Egyesült Államok, Anglia, Ausztrália, Ausztria, Ady Endre utca, Ázsia, Bács-Kiskun megye, Bakony, Balaton, Balatonlelle, Balkán-félsziget, Baranya megye, Bécs, Békés megye, Belgium, Bodrog, Bükk hegység

- db) Csallóköz, Cserhát, Cseh Köztársaság, Csendes-óceán, Csepel-sziget, Csongrád megye, Dél-Európa, Dráva, Drégely vára, Déli-sark, Dunántúl, Duna-part, Duna-Tisza köze, Észak-Amerika, Északi-tenger, Észak-Magyarország, Felvidék, Fertő tó, Finnország, Földközi-tenger, Galyatető, Gellérthegy, Gogol utca, Görögország, Győr-Moson-Sopron megye, Hajdúság, Hajdú-Bihar megye, Hegyalja
  - dc) Heves megye, Hódmezővásárhely, Hortobágy, Ipoly, Kaposvár, Kárpát-medence, Kárpátok, Kaukázus, Kelet-Ázsia, Kelet-Európa, Kínai Népköztársaság, Kiskőrös, Kis-Ázsia, Kiskunság, Kossuth tér, Körös, Nagykőrös, Kossuth utca, Közel-Kelet, Közép-Európa, Lánchíd, Batthyány tér
  - dd) Magyar Köztársaság, Mosonmagyaróvár, Magyarország, Mártírok útja, Margit híd, Margitsziget, Mátra hegység, Nagyalföld, Népliget, Német Szövetségi Köztársaság, Nógrád megye, Nyírség, Nyugat-Európa, Nyugat-Dunántúl, Olaszország, Pest megye, Rábaköz, Románia, Sajó, Sió, Szabadság-hegy
  - de) Tisza, Tiszafüred, Tolna megye, Törökország, Urál, Üllői út, Vas megye, Veszprém, Visegrád, Víziváros, Veszprém megye, Zagyva, Zugliget, Zempléni-hegység, Velencei-tó, Zalaegerszeg, Zala megye
- e) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható intézményneveket!
- ea) Állami Bankfelügyelet, Állami Vagyonügynökség, Dunakeszi Konzervgyár, Anikó Utcai Általános Iskola, Egri Gyula Múzeum, Bartók Béla Zeneiskola, Dunakanyar Intéző Bizottság, Építéstudományi Intézet, Liszt Ferenc Hangversenyerem, Gondolat Könyvkiadó
  - eb) Kazinczy Utcai Általános Iskola, Kossuth Szövetkezet, Magyar Nemzeti Bank, Művelődési Minisztérium, Magyar Tudományos Akadémia, Nemzeti Színház, Magyar Államvasutak, Móra Ferenc Könyvkiadó, Magyar Honvédség

- ec) Magyar Labdarúgó Szövetség, Mórnicz Zsigmond Gimnázium, Magyar Távirati Iroda, Országház, Országos Takarékpénztár, Országos Széchényi Könyvtár, Országos Levéltár, Pécsi Porcelángyár, Petőfi Irodalmi Múzeum, Puskin Művelődési Ház, Pest Megye Önkormányzatának Hivatala
- ed) Szépművészeti Múzeum, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, Szőnyi István Múzeum, Térképészeti intézet, Nemzeti Tankönyvkiadó, Tatabányai Városi Könyvtár, Tessedik Sámuel Mezőgazdasági Főiskola, Táncsics Mihály Gimnázium, Tóth Lajos Úti Általános Iskola, Zrínyi Filmszínház
- g) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható neveket!
- ga) Anna, Attila, Ádám, Adolf, Ágnes, Ágota, Ákos, Albert, Aliz, Amália, Andor, Antal, Aranka, Árpád, Aladár, Anikó, Andrea, Adrienn, Alexa, Alexandra
- gb) Balázs, Beáta, Bálint, Béla, Benedek, Bertalan, Bonifác, Beatrix, Brúnó, Brigitta, Blanka, Csaba, Cézár, Csilla, Cecília
- gc) Dániel, Dávid, Dénes, Dezső, Domokos, Dóra, Dorottya, Dömötör, Emma, Éva, Elemér, Elek, Ella, Emil, Emília, Etele, Etelka, Eszter, Erzsébet, Enikő
- gd) Félix, Ferenc, Frigyes, Fülöp, Flóra, Franciska, Flórián, Friderika, Fruzsina, Ferdinánd, Gergely, Győző, Gábor, Gabriella, Gáspár, Gusztáv, György, Gyula, Gyöngyvér, Gizella, Gellért
- ge) Hajnalka, Helga, Hilda, Henrik, Ibolya, Ida, Illés, Ilona, Imre, Irma, István, Iván, Ildikó, Ivett, Izabella, Jenő, Jolán, Judit, Júlia, Julianna, Juliska, József, Jónás
- gf) Károly, Kálmán, Katalin, Kázmér, Kelemen, Klára, Kleopátra, Kornél, Kornélia, Kató, Kristóf, Kinga, Koppány, Levente, Lídia, Lujza, Luca

- gg) Magdolna, Malvin, Margit, Mária, Márta, Márton, Mátyás, Mihály, Nóra, Nándor, Norbert, Noémi, Marcell, Marcella, Mónika, Menyhért, Nikolett, Nelli, Oszkár, Ottó, Olga, Ödön, Orsolya, Olivér, Orbán
- gh) Pál, Péter, Piroska, Pityu, Richárd, Róbert, Paula, Rita, Renáta, Rudolf, Pongrác, Sándor, Sára, Sarolta, Sebestyén, Szilvia, Szabolcs, Tibor, Tivadar, Tünde, Teréz, Tihamér, Tódor, Teodóra, Timót, Ubul
- gi) Valéria, Viktor, Vilma, Vilmos, Vera, Viola, Xénia, Xavér, Zakariás, Zita, Zsolt, Zsuzsanna, Zoltán, Zsófia

h) Írjátok le diktálás után!

- ha) Csinos, Cirmos, Csutak színre lép, Csokonai Vitéz Mihály, Csajkovszkij, Csongrád megye, Csontvári Kosztka Tivadar, ceglédi gyerek, Csilla, Cecília
- hb) Csaba, Csibész, Cimborá, Csoóri Sándor, Csokonai Vitéz Mihály, Szlovákia nevezetességei, Csallóköz, Cigány bölcsődal
- hc) Cseh Köztársaság, cecei dinnye, Cézár, civil, Csöpi, Caesar, Csajkovszkijjal, csikóstóttösi kenyér, Csillag, Cili, Csutak és a szürke ló
- hd) Országos Takarékpénztár, Ottó, Orsolya, Olaszország, orosházi emberek, Ovidius, Országház, Országos Széchényi Könyvtár, Oszkár, Ödön
- he) Országos Tervhivatal, Ormánság, özv. Nagy Bálintné, Olga, Olivér, olasz színész, Orgona utca, ózdi gyárak, Orbán
- hf) Táncsics Mihály, Törökország, Tessedik Sámuel Mezőgazdasági Főiskola, Tóth Lajos Úti Általános Iskola, törökországi élmények, Terézvárosi Egészségügyi Szolgálat, Táncsics Mihály Gimnázium

hg) zalaegerszegi képeslap, Zsófia, Zrínyi Miklós Katonai Főiskola, Zugliget, Zala megyei falvak, Zrínyi Filmszínház, Virág, Hektor, A kőszívű ember fiai, Hetvenhét magyar népmese, Szökőkút, Nők Lapja, Árpád vezér, Anikó Utcai Általános Iskola

4. Az egybeírás, különírás gyakoroltatása

- a) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható igekötős igéket és főnévi igeneveket!
- aa) vissza-visszanéz, föl-le járkál, ide-oda pislog, meg-meg-rázkódik, rá-rákiabál, vissza-visszajön, bele-belekezd, össze-vissza beszél, ki-be járkál, előre-hátra forog
  - ab) vissza is fordulhat, meg akarom csinálni, el szeretnék menni, be kell csuknia, meg van elégedve, ki szabad nyitni, fel akar mászni, rá lehet beszélni, szét ne tépd, hozzá mer fogni
  - ac) meg szabad kérdezni, el fogják verni, le fognak lassítani, haza is mennek, föl bírja emelni, el tudja készíteni, vissza kell köszönnöd, félre fog fordulni, meg lett volna elégedve
  - ad) ki engedne menni, előre kell szólnia, bele fog örülni, vissza szeretne jönni, jóvá akar tenni, közbe kell szólnod, le fog térti, mellé akar ülni, rá fog találni
  - ae) össze szeretné fogni, utol akarják érni, széjjel akar kergetni, hátra akar nézni, tovább szeretne menni, haza akartok térti, keresztül akarja úszni, közbe fog rikkantani
- b) Írjátok le diktálás után a következő igekötős igéket és főnévi igeneveket!
- ba) abbahagy, bemegy, gondold végig, vissza is fordulhat, föl-le járkál, meg akarom csinálni, ellenáll, ne értsd félre, megtesz, szétszakít, aláír, rakjuk helyre, be kell csuknia, fel akar mászni, visszabandukol, ki-be járkál

- bb) vissza-visszanéz, rárúgtam, aludjon el, nézz szét, rá lehet beszélni, ne tépd szét, elfogják, előre-hátra forog, építsük fel, fogadjátok meg, ide-oda pislog, haza is mennek, elpusztul, nézzetek széjjel, vissza-visszajön, vissza kell köszönnöd
- bc) nem megy oda, ő küldi el, belecsoiban, félre fog fordulni, össze-vissza beszél, állja ki, felhúztam, elcsitít, bölintsatok rá
- bd) előre kell szólnia, félrehallott, bele fog örülni, hazatér, hagy abba, ordítsatok közbe, vissza szeretne jönni, oldjátok fel, közberikkantott, dobd hátra
- be) visszabrummog, menjetek haza, közbe kell szólnod, szálljanak vissza, puffantsátok le, hozzátok helyre, rá fog találni, guggoljatok le, töltsd tele, beletörődött, less hátra

5. A hagyományos írásmód gyakoroltatása

- a) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható szavakat!
  - aa) Gergely, amely, bélyeg, akadály, aggály, jégpálya, lejtő, fájdalom, gépjármű, jelkép, selyem, tajték
  - ab) gólya, tajtézik, nyoszolya, jellem, gereblye, papagáj, lyuggat, jó, ajánl, akadályoz, gömbölyű, folyik
  - ac) ibolya, folyó, harkály, engedély, ajánlás, Jókai, széjjel, tájkép, gerely, jelmez, óhaj, támolyog
  - ad) taraj, Orsolya, jelölés, gombolyag, Keszthely, ujjongó, jön, ajánlat, engedélyez, helyes, folyosó, Károly
  - ae) királyfi, golyó, helyesírás, erkély, ájul, jönnek, úrhajós, Gorkij, Judit, pajta, teljes
  - af) teljesít, pajzs, kacaj, gödölye, Dunaújváros, lyukasztó, május, alj, folytat, helytelen, hógolyó, lyuk

- ag) lyukas, állóhely, homályos, furulya, aljas, óhajtó, Ajka, komoly, gödölye, persely, teljesítmény
- ah) terebélyes, pisztoly, karabély, gulyás, Japán, bájos, sülyyed, alvajáró, helyett, komoly, ülőhely, kulcslyuk
- ai) Mihály, ilyen, milyen, helyette, szíj, hajít, folyékony, rojtos, guzsaly, kastély, pocsolya, tolvaj
- aj) vaj, raja, kevély, Lajos, juh, apály, helyettesít, pálya, kályha, osztály
- ak) tej, máj, pályaudvar, helyez, jószág, hajlít, nyújt, zsvajgó, süllyed, kiejtés, Rajna, vájat
- al) vályog, rajong, Kijev, nyújtó, bolyhos, jácint, varjú, rejt, pehely, jégpálya, melyik, haj
- am) jár, száj, mosolyog, szabály, pelyhes, táj, január, lejtős, vályú, gyújtó, konkoly, ráspoly, veszély
- án) veszélyes, ráspolyoz, korhely, gyújtogat, borjú, dévaj, hajrá, béklyó, hópehely, szabályos, mosolygó, gally
- ao) új, ujj, olyan, ünnepély, petrezselyem, bajusz, bujdosó, ujjongó, estély, gyűjtemény, kristály, ricsaj, zsálya
- ap) zsvaj, robaj, lapály, hajadon, pólya, bagoly, ajtó, ifjú, fajankó, keselyű, bújócska, bajtárs, boglya
- aq) gulyás, fáj, fúj, bújik, pólyás, bajvívás, búbáj, dölyfös, fajsúly, hajcsár, lakáj, röhej, sólyom
- ar) Sajó, bújik, Hajdú-Bihar megye, fajta, Drégely, jegyzék, tavaly, hajó, gabalyodik, jelent, hajol, sompolyog
- as) jajgat, ijed, bojtár, bojtorján, majom, játszik, erkély, beljebb, csáklya, Csajkovszkij, segély, fáklya
- asz) fehérje, éghajlat, csekély, viszály, éjszaka, játékos, pajtás, bolygat, bolygó, fej, tejföl, máj
- at) sejt, táj, felejt, fojt, mélyedés, cserje, gálya, hajsza, lejjebb, sajog, sekély, sarj, sújt, pisztoly

- au) Fejér megye, ejtőernyő, csigolya, segély, hajnal, újság, tejszín, bolyong, böjt, tojás, vaj, lbolya, sajt
- av) baj, éjjel, homályos, héj, jég, saját, nyáj, csobolyó, ájul, mély, fejezet, héja, hólyag, majd, sekély
- aw) selejt, mályva, hömpölygő, jobbágy, jelvény, fekély, olaj, székely, Hajnalka, gyújt, bivaly
- ax) talaj, gyújt, helyszín, június, bivaly, csoroszllya, jelleg, férj, fortély, fűrj, időjárás, moly, sirály
- ay) sóhaj, szablya, moraj, mordály, lpoly, íj, fűrj, csuklya, hely, július, folyam, dagály, sztrájk, gabalyít
- az) sajtó, dereglye, esély, jegenye, némely, muszáj, szomjas, tájékoztat, nyavalyog, személy

*6. A mondatközi és mondatvégi írásjelek gyakoroltatása
mondatok és szövegek íratásával*

- a) Pótoljátok a mondatok végén a hiányzó írásjeleket, majd másoljátok le a mondatokat!
  - aa) Ragyogtak a csillagok
Mikor láttok munkához
Meghallgatta őket, és így szólt hozzájuk
  - ab) Sikerült-e elintézned
Máskor elő ne forduljon
Láss munkához
  - ac) Hogyan járt túl a bíró eszén a furfangos fiú
Megtennétek nekem ezt a szívességet
Hozz egy pohár vizet
  - ad) Vizsgáljuk meg ezt a jelenséget
Tudjátok, mit kell tennetek
Megparancsolta neki, hogy azonnal menjen haza

- ae) Azt üzente, bárcsak velünk lehetne
Ki kért arra, hogy beszélj vele
Nem láttam, ki rúgta a gólt
- af) Tudod-e, ki volt itt
Figyeld meg, ki megy be
Majd megtanítom én kesztyűbe dudálni
- ag) Kitöltöttétek már a kérdőívet
A hímfarkassal csatázott
Nyugtával dicsérd a napot
- ah) Be tudod fogni a lovakat
Ő volt az, aki megtalálta a hibát
Tudjátok, mit kell tennetek
- ai) Nem is acél volt, hanem drágakő
A szívem hallgatom, kopog-e még
Galambok álma, minek jössz elébem

b) Másoljátok le a táblán (írásvetítőn, irodalomkönyvetekben) látható szöveget!

- ba) Azt mondja a farkas:
  - Menjünk! Bár attól félek, hogy megbánjuk.
 Feleli a róka:
  - Ne félj semmit, csak gyere velem!
 Amint bementek az udvarra, a vendégek már mind bent ültek az asztalnál a szobában.
 Azt mondja a róka:
  - Te csak húzódj meg itt, farkas koma! Én majd megszi-
matolom, hogy hol menjünk be.

(A róka és a farkas a lakodalomban)
- bb) „Elébb bemegyek a kamrába” - gondolta magában.
Keresi is a kamrát. A tornácon nem volt senki.
Végre megtalálja, s megnyitja a kamraajtót.
Látja, hogy mennyi bor meg pálinka van ott...

A sok sütemény is mind ott volt. „No, ide jó lesz behúzódni” - gondolta.

(A róka és a farkas a lakodalomban)

bc) - Vert visz veretlent, vert visz veretlent.

Azt mondja a farkas:

- Mit pusmogsz te ott a hátamon, róka koma?

Azt mondja a róka:

- Jaj kedves komám, azt mondom, hogy veretlen visz vertet, veretlen visz vertet.

(A róka és a farkas a lakodalomban)

bd) Amint egyszer mennek, mendegélnek egy rengeteg erdőn keresztül, megszólal a süket ember:

- Hallgassatok csak, valamit hallok, bizonyosan útonállók!

Megszólal a vak is:

- Az ám, nézzétek, én valamit látok!

Nagyot kiált erre a kopasz ember:

- Uccu bizony, szaladjunk,

Hadd lobogjon a hajunk!

(Tréfás mese)

be) Útjában egy rossz kunyhóra talált, abban lakott egy öreg-asszony.

- Adjon isten jó reggelt, öreganyám! - köszönt a királyfi.

- Adjon isten kedves fiam! Mi járatban vagy?

Hát elmondta sorra, hogy mi végett vette nyakába a világot.

(Aranyszóló pintyőke)

bf) Azt mondja az öregasszony:

- Én nem tudok semmit, de eredj, az erdőn túlhan lakik egy másik öregasszony, az majd tud valamit mondani. -

Azzal elévesz egy korsót, a kezeibe nyomja a királyfinak.

- Kedves fiam, ha jössz visszafelé, merítsd meg nekem ezt a korsót az élet vizével, s hozd be!

(Aranyszóló pintyőke)

bg) Igen ám, de elfelejtette a lova farkát újfent megkötni; egy szál kicsüngött belőle; a várhoz ért, s a száltól olyat zendült, hogy a tündérek mind felébredtek a zendülésre. Mindjárt tudták, hogy járt ott valaki. És ahányan csak voltak, mindnyájan utána a királyfinak.

(Aranyszóló pintyőke)

c) Másoljátok le az írásvetítőről (tábláról) a mondatokat:

- ca) Piros, mint a cseppentett tökmag.
Újra kiabál neki Kilenc kétszer vagy háromszor,
hogy nyissa már ki a kaput!
És nem teketóriázott vele sokat, hanem bekapta.
- cb) Főzök, sütök, mosok rád, míg bírom.
A gyerekek dallal és tánccal köszöntötték a katonákat.
Ők elmentek kirándulni, én meg itthon maradtam.
- cc) Hosszú ideig ült és hallgatott.
A király felesége boszorkány volt, és nem szerette a kislányt.
Menjetez hát isten hírével, mert én nem tudlak benneteket eltartani.
- cd) Szidja, mint a bokrot.
A bátyámat mint tanút hallgatták ki.
Nézzetek be hozzá, hogyha arra visz az utatok!
- ce) Mindent kiterveltek, csak egy kis baj történt.
Háromszor vagy négyszer szóltunk neki.
A gyermeknek vagy babát, vagy labdát veszünk.
- cf) Vettek két hamutartót, meg egy szivacsot.
De a faajtót nem vette figyelembe, hanem egyenesen bement az aranyajtón.
Rontó ráparancsolt a kocsisokra, hogy viseljék gondját a táltosnak.

- cg) Úgy fültövön csapta a nyulat, hogy az menten fölfordult.
Ártatlan, mint a ma született bárány.
Katica meg a király boldogan élnek ma is, ha meg nem haltak.
- ch) Ment, mendegélt, míg egy fényes rézhídhoz nem érkezett.
Itt adom meg, amit adni akarok.
Fogja magát a legény, és lemegy a pincébe.
- ci) Ha nem tudok megfelelni, akkor nagyon rossz dolgom lesz.
Az ördög elszaladt, de a lépésén is hallatszott, hogy eszi a méreg.
Kövér, mint a Márton lúdja.
- cj) Az embert úgy földhöz vágta, hogy úgy kellett a testét összeszedni.
Akkor menj, és járj szerencsével!
Az öreg remete mindennap várta, de csak nem jött.
- ck) Igen szeretnék, mert nagyon jó király volt.
Hát látja, hogy egy nagy medve meg egy kis nyúl verekedik.
Jobban megtetszett, mint mindegyik királyfi.
- cl) Tulipán és viola nyílt a kertben.
A két vércsepp addig kiáltott, amíg fel nem száradtak.
Szépen felcseperedtem, s ügyes legény lett belőlem.
- cm) Engem nem játszódni küldtek, hanem örölni.
Olyan, mint a böjti boszorkány.
Azonnal megparancsolta a kocsisnak, hogy fogjon be.

d) Írjátok le diktálás után a következő mondatokat!

- da) 1982. április 27-én budapesti kiránduláson vettünk részt.
Meg fogjuk venni a legeslegfrissebb újságokat.
A pólyásbaba mosolygott az ágyában.

- db) Osztályunkkal meglátogattuk Szentendrén a Kovács Margit Múzeumot.
A Kossuth Lajos Katonai Főiskolán szeretne továbbtanulni.
MenjeteK végig az Üllői úton!
- dc) A békásmegyeri iskolában ezerhétszáz gyerek tanul.
Judit öccse az Anikó Utcai Általános Iskolába jár.
A királyfi rá fog találni a piros almát termő fákra.
- dd) A jégpálya kiválóan alkalmas volt a korcsolyázásra.
Lajos édesanyjával az OTP-be megy.
Háromszázhatvannyolc forinttal kevesebbet kaptam vissza.
- de) Gergely minden akadály nélkül jutott el a pályaudvarra.
Kertünkben kivirágzott az ibolya, a nefelejcs és a jácinti.
A skatulyában egy jegygyűrű, egy csavarhúzó, egy golyóstoll és egy képeskönyv volt.
- df) Az iskola előtt a tanító néni játszott a gyerekekkel.
Olvassátok el a *Kincskeresőben* található elbeszélést!
Részt vettél már balatoni táborozáson?
- dg) A király legcsillogóbb várát megtámadta az ellenség, de a várát védő katonák visszaverték a támadókat.
Háromnegyed nyolckor kezdődött az előadás a Nemzeti Színházban.
Láttátok már a Gondolat Könyvkiadónál megjelent új könyveket?
- dh) A Magyar Légi közlekedési Részvénytársaság gépei szinte a világ minden országába eljuttatják az utazni vágyókat.
A szegénylegény tarisznyájában a kövek pénzzé változtak.
Vigyázzatok a helyesírásra!
- di) Gergellyel, Lajossal és Évával zalaegerszegi képeslapot kaptunk barátainktól.
A vadász Hektor, Civil és Morzsa nevű kutyáival indult ró-kavadászatra.
Ma, holnap és holnapután menjeteK el a könyvtárba!

- dj) Ha rossz a meccs, rikkantsatok közbe!
Osztályunkkal Dunaújvárosban, Keszthelyen, Galyatetőn és Ajkán jártunk.
Ha be akarsz menni, kopogtass az ajtón!
- dk) A Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége pályázatot hirdetett irodalmi, képzőművészeti és iparművészeti ösztöndíj elnyerésére.
A Zrínyi Filmszínházban hamarosan bemutatjuk az *Árnylovas* című japán filmet.
Orsolya 1975 óta lakott egy tizenöt emeletes ház harmadik emeletén.
- dl) A nyúl átugrotta az útmenti árkot.
A víztükör sárgászöld színben villódzott.
Majd megtanítom én kesztyűbe dudálni!
- dm) A dél-amerikai indiánoknál az egyszerű csomó tízet, a kettős százat, a hármas ezret jelentett.
Ároksparton, útszélen, gyepük mentén szórta le a mákot, és leste szívszakadva.
A papír csúszdán érkezett a raktárba.
- dn) A piros csomó háborút, a zöld búzát jelentett a dél-amerikai indiánoknál.
Hosszú karját kinyújtja.
A golya hosszú nyakú és hosszú lábú madár.
- do) Búcsúzólul betekintett az erdőbe, ahol hosszúra nyúlt az árnyék, és a szelíd szemű gerlék halkán kurrogtak.
Pár perc múlva zörögve nyílt az ajtó.
Addig hajlítsd a fát, míg fiatal!
- dp) Többször is elolvasta az újságok híreit.
Mélyen lesújtotta a rossz hír.
Először föl akart kiáltani a meglepetéstől, aztán pisszenni sem mert.

- dq) A sajtóértekezleten hatszáz újságíró volt jelen.
A művész a fellépést semmilyen körülmények között sem vállalta.
Hordd el az irhádát!
- dr) Éva születésnapján meggylét ittunk és tortát ettünk.
A paprikát ujjnyi szeletekre vágjuk, és így tesszük a zsíros kenyérré.
Aki bottal köszön, annak doronggal felelnek.
- ds) Az expedíció vezetője hallgatag ember volt.
A csicsóka gumói fehér, piros vagy sárga héjúak.
Mennél vékonyabb a húr, annál könnyebben szakad.
- dsz) Öcsémmel szegfűcsokorral kedveskedtünk Julinak.
Válaszd ki a sok közül a saját kesztyűdet!
Ödön csínyeit már a nagyanyja is unja.
- dt) Már fonnyad a petrezselyem zöldje.
Kicsit fürgébben fonjad a szálakat!
Újra megjelent Kosztolányi Dezső *Zsivajgó természet* című műve.
- du) Mondd az uradnak, vágassa ki azt a két fát, csináltasson belőlük nyoszolyát!
A víz itt sekély, de kristálytiszta.
Erre az anyja kezébe nyomta a könyvét, a tábláját, palavesszőjét, s elvezette az iskolába.
- dv) A folyosó sarkán elővette a zsebkendőjét, és megtörölte a szemét.
Leballagott hozzá, és megállt előtte szánakozva.
Az oktalan állatok gyűlésében előállott a majom, és egy táncot mutatott be.
- dw) Tegnap este nyíregyházi ismerőseimmel a Nemzeti Színházban voltunk.
A Szépművészeti Múzeum is Budapesten van.
Ha megtaláltátok a könyvben a nilusi krokodil képét, készítek rajzot róla!

- dx) Hamarosan zöldellni fognak az Üllői úti fák is.
Livia a Fazekas Mihály Gimnázium tanulója volt, de átiratkozott a Gögös Ignác Gimnáziumba.
A Híradóban az MTI-től kapott legfrissebb híreket olvasta fel a bemondó.
- dy) A sebre ragtapaszt helyeztek.
Ne szaporítsd a szót!
Egy fősvény ember pénzzé tette vagyonát, és egy aranytömböt vásárolt rajta.
- dz) Magas fű borította a réteket, virágok tarkállottak mindenütt, és az erdőkből madárdal hallatszott.

7. A számnevek helyesírásának gyakoroltatása

- a) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható számneveket!
- aa) háromszázhatvannyolc, kétezer-kilencvenegy, tizenhárommillió-négyszázötvenkétezer-hatszázhuszonkilenc, harminchat, kilencszáztizenegy
- ab) kétmillió-tizenöt, negyvennyolcezer-háromszázötvenhárom, hatezer, tízmillió, kétszázhuszonkilencezer-száznegyvenöt
- ac) hatszázkilencezer-negyven, kétezer-egy, tizenháromezer, ezerkilencszázöt, ötmillió-nyolcszáznegyvenhétezer-hétszáznyolcvan, ezerháromszáznegyvenhat
- ad) ezer, kétezer-hatszázhetven, nyolcszázhuszonkilenc, hatezer-hétszáznegyvenöt, hatszáztizenhárom, hatszáztizenháromezer-kétszáz
- ae) harmincezer-hét, ötmillió-háromszázhuszonegyezer-tíz, hatvanezer, tizenhétezer-négyszázötven kettő, kilencszáztizennyolc, ezeröttszázhatvanhárom

b) Írjátok le az írásvetítőn (táblán) látható számokat betűkkel!

ba) 1 345, 345 567, 2 003, 11 736 952

bb) 1 398, 454, 5 000, 42 006, 1 395, 59 574

bc) 690 000, 736, 185 622, 2 916, 9 000

bd) 5 754 935, 13 452, 8 701, 931 265

be) 2 657, 1 700, 65 000, 2 395, 743, 432

c) Írjátok le diktálás után számjegyekkel a következő számokat!

ca) 4., 8, 36-án, 16., 1955-ben, 1949-50-ig, 1919 óra, 1136.

cb) 742, 15-én, 2954., 12-től, IV. 1., 942-en, 10., 1-ig, 76-nak

cc) 3., 3 m, 6 db, 1982. évi, 1953 előtt, 1982–83., 78,- Ft,
30-án, 1980-ban

cd) 5-ös, 112-en, 1945-ben, 1970 után, 34., 52, 11-ig, III. 20.

ce) 895-ben, 1000-ig, 2., 37, 1848-49, 1973-as, 1945 hősei,
1981-82. évi

d) Írjátok le diktálás után betűkkel a következő számneveket!

da) háromnegyed nyolc, öt és fél, másfél, fél kilenc,
két harmad, tizenkét huszad, kilencvenhat nyolcad

db) tíz és fél, harmadfél, fél kettő, négy ötöd, negyedrész,
harmad része, negyed három

dc) háromnegyed hat, nyolc hatod, háromezer-négyszáz-
ötvenöt és fél, fél öt, másfél, három harmad, öt és három
negyed

dd) hét és negyed, fél hét, harmadfél, kétezer és fél, két nyolcad,
háromnegyed hat, kilencedrész, harmad része

de) negyed nyolc, háromnegyed kettő, harmadfél, fél tizen-
kettő, három heted, harminchat és fél

- e) Másoljátok le a táblán (írásvetítőn) látható keltezéseket!
- ea) Győr, 1948. június 16., Ócsa, 1911. V. 3., Bakonysárkány, 1982. dec. 6., 1955. máj. 26-án, 1971. XII. 1-jéig, 1980. júl. 1., 1948. márc. 15-én
  - eb) Balatonlelle, 1980. IV. 19., Bodroghalász, 1972. november 20-án, 1981. dec. 26-áig, Jászberény, 1981. XII. 16.
  - ec) Nagykőrös, 1953. április 20-án, Salgótarján, 1963. X. 8., Fonyódliget, 1982. ápr. 1-jén, 1960. nov. 2-áig, Keszthely, 1945. szeptember 3., Szombathely, 1980. VI. 14., Sellye, 1970. jan. 23-án
  - ed) Dombóvár, 1982. márc. 8., Kaposvár, február 3-án, Pécs, 1960. III. 12., 1969. november 5-re, 1983. XII. 17-én, Fonyód, 1980. okt. 8.
  - ee) Decs, 1950. aug. 20., Kalocsa, 1954. július 24., Szekszárd, III. 12., 1919. márc. 21-én, 1945. IV. 4., 1948. március 15-én
- f) Írjátok le diktálás után a következő keltezéseket!
- fa) Győr, 1948. június 16., Ócsa, 1911. V. 3., Bakonysárkány, 1982. dec. 6., 1955. máj. 26-án, 1971. XII. 1-jéig, 1980. júl. 1., 1948. márc. 15-én
  - fb) Balatonlelle, 1980. IV. 19., Bodroghalász, 1972. november 20., 1981. dec. 26-áig, Jászberény, 1981. XII. 16., 1982. ápr. 1-jén
  - fc) Nagykőrös, 1953. április 20-án, Salgótarján, 1963. X. 7., 1960. nov. 2-áig, Keszthely, 1945. szeptember 3., Szombathely, 1980. VI. 14., Sellye, 1970. jan. 23-án
  - fd) Dombóvár, 1982. márc. 8., Kaposvár, 1975. február 3-án, Pécs, 1960. III. 12., 1983. november 5-re, 1969. XII. 17-én, Fonyód, 1980. okt. 8.
  - fe) Decs, 1950. aug. 20., Kalocsa, 1954. július 24., Szekszárd, III. 13., 1969. november 5-re, 1983. XII. 17-én, 1919. márc. 21-én, 1948. márc. 15-én

ff) Komárom, 1917. nov. 30., Pécs, 1982. XII. 15., 1970. április 14-én, Lajosmizse, 1896. július 24., 1945. ápr. 27-ig

8. A rövidítések helyesírása

a) Másoljátok le az alábbi szavakat a mellettük lévő rövidítésekkel, betűszókkal együtt!

Magyar Államvasutak	<i>MÁV</i>
centiméter	<i>cm</i>
utca	<i>u.</i>
március	<i>márc.</i>
idézett műve	<i>i. m.</i>
lásd	<i>1.</i>
milliméter	<i>mm</i>
vesd össze!	<i>vö.</i>
illetve	<i>hl.</i>
melléknév	<i>mn.</i>
kelet	<i>K</i>
négyzetméter	<i>m²</i>
saját kezűleg	<i>s. k.</i>
délelőtt	<i>de.</i>
Budapesti Közlekedési Vállalat	<i>BKV</i>
Budapest	<i>Bp.</i>
északkelet	<i>ÉK</i>

Megjegyzés:

A rövidítések, mozaikszók helyesírásának további gyakorlására ajánljuk *A magyar helyesírási szabályzat* (tizenegyedik kiadás) 282. szabálya alatt található szavak, rövidítések másolását.

b) Írjátok le a füzetetekbe rövidítve az írásvetítőn (táblán) látható szavakat, szókapcsolatokat!

ba) forint, Magyar Tudományos Akadémia, saját kezével, március, délkelet, délután, liter, vesd össze!

- bb) darab, emelet, körülbelül, igazgatóhelyettes, észak, lap, Budapesti Közlekedési Vállalat
- bc) iskola, Magyar Államvasutak, november, magánhangzó, nyugat, Budapest, január
- bd) Budapest, úgynevezett, következő, kerület, főnév, kilométer, televízió
- be) hegység, melléknév, versszak, pecsét helye, centiméter, Országos Takarékpénztár, december
- bf) délnyugat, június, délelőtt, számnév, Társadalmi Egyesületek Szövetsége, termelőszövetkezet, április
- bg) kilogramm, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, mássalhangzó, földszint, négyzetméter, folyó évi, milliméter
- bh) Magyar Távirati Iroda, július, például, északnyugat, deciliter, s a többi, doktor
- bi) szám, augusztus, szeptember, tulajdonképpen, négyzetméter, október, idézett mű
- bj) oldal, kelet, május, utca, február, illetve, csatorna, csúcs, félsziget, medence, öböl, tenger, víztároló, sziget

c) Másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható toldalékokkal ellátott rövidítéseket és betűszavakat!

- ca) Ft-ot, ápr.-ban, fn.-et, kg-ot, dl-rel, jan.-tól, du.-ra
- cb) DNy-ra, ig.h.-sel, szept.-ben, OTP-ben, ker.-ben, em.-en, km-rel
- cc) Ny-ra, hg.-ben, MSZOSZ-tól, l.-on, mm-rel, febr.-ban, mn.-vei
- cd) vsz.-ot, isk.-ba, MÁV-val, cm-rel, nov.-tól, K-re, mgh.-val
- ce) u.-ban, dr.-ral, OTP-től, dec.-től, Bp.-en, tv-t, msh.-ra

- cf) DK-ről, máj.-ban, fszt.-en, l-t, BKV-val, de.-re, tsz.-ben
- cg) db-ot, É-ra, o.-tól, okt.-ban, jún.-ra, MTI-től

d) Másoljátok le az írásvetítőn látható rövidítéseket tartalmazó szókapcsolatokat!

- da) jan.-tól dolgozik, A Bükk hg.-ben volt, 5 kg-ot nyomott, mgh.-ra végződő, msh.-val kezdődik, cm-rel mérte, du.-ra várom
- db) a XI. ker.-ben lakik, 60 Ft-ot fizettek, Bp.-en látható, az ig.h.-sel beszélt, a Kossuth u.-ban lakik, máj.-ban járt itt
- dc) OTP-ben volt, 2 cm-t nőtt, É-ra tart, 61 l-t hoz, K-re található, mm-re mérj, a BKV-val együtt
- dd) tv-ben láttam, az 5. em.-en voltunk, az OTP-be megy, 5 km-rel több, 2 db-ot vettem, aug.-tól nyaralsz, a fszt.-en lakik
- de) MÁV-val szállít, fn.-vel helyettesít, a dr.-ral beszél, Ny-ról közeleg, dec.-ben szánkózott, de.-re megérkezik
- df) 120 m²-s lakás, júl.-ban utazik, az em.-re mászott, Bp.-re utazzon, DK-re néz, máj.-ban virágzik, az isk.-ről beszélt

e) Rövidítve másoljátok le az írásvetítőn (táblán) látható szavakat!

- ea) forinttal, áprilisban, utcáról, kilométerre, Budapestről, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetségével, délkeletre
- eb) májusban, lapról, földszinten, Budapesti Közlekedési Vállalat, délelőttre, versszakban, északnyugatra
- ec) iskolából, termelőszövetkezetben, Magyar Államvasutakkal, darabot, centiméterrel, nyugaton, decemberig
- ed) márciustól, igazgatóhelyettessel, televízióban, északról, délutánig, Országos Takarékpénztárban

- ee) Magyar Távirati Irodától, mássalhangzóval, északnyugatról, októberre, kerületben, deciliterrel, litert
- f) Írjátok le diktálás után rövidítve a következő szavakat, szókapcsolatokat!
- fa) Magyar Államvasutak, centiméter, utca, március, idézett mű, lap, milliméter
- fb) hegység, illetve, liter, június, melléknév, darab, kelet, vesd össze!
- fc) mássalhangzó, időszámításunk előtt, forint, április, magánhangzó, Országos Takarékpénztár, nyugat
- fd) december, délkelet, négyzetméter, Budapesti Közlekedési Vállalat, július, versszak
- fe) kerület, saját kezével, kilogramm, január, délután, délnyugat, Budapest
- ff) számú, Társadalmi Egyesülések Szövetsége, november, főnév, körülbelül, televízió, észak, földszint
- fg) például, számnév, szeptember, Magyar Távirati Iroda, északnyugat, iskola, következő
- fh) Magyar Tudományos Akadémia, kilométer, igazgatóhelyettes, augusztus, úgynevezett, doktor, tulajdonképpen
- fi) Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, május, délelőtt, Budapest, oldal, emelet, február
- fj) deciliter, október, és a többi, folyó évi, pecsét helye, termelőszövetkezet
- fk) forint, Magyar Tudományos Akadémia, saját kezűleg, március, délkelet, délután, liter
- fl) darab, emelet, körülbelül, igazgatóhelyettes, észak, lap, Budapesti Közlekedési Vállalat
- fm) iskola, Magyar Államvasutak, november, magánhangzó, nyugat, Budapest, január, vesd össze!

- fn) négyzetméter, úgynevezett, következő, kerület, főnév, kilométer, televízió
- fo) hegység, melléknév, versszak, centiméter, Országos Takarékpénztár, december
- fp) délnyugat, június, délelőtt, számnév, Társadalmi Egyesületek Szövetsége, mezőgazdaság, április
- fq) kilogramm, Magyar Szakszervezetek Országos Szövetsége, mássalhangzó, földszint, négyzetméter, folyó évi, milliméter
- fr) Magyar Távirati Iroda, július, például, északnyugat, deciliter, és a többi, doktor
- fs) számú, augusztus, szeptember, tulajdonképpen, délkelet, október, idézett mű
- fsz) oldal, kelet, május, utca, magánhangzó, február, illetve
- ft) csatorna, csúcs, félsziget, medence, öböl, tenger, víztároló, sziget

A helyesírási szótár használatának gyakorlása

- a) Másoljátok le a következő szavakat úgy, hogy minden szót hibátlanul írjatok le!
  - aa) Gergely, akadáj, jégpája, lelytő, fálydalom, amely, géplyármű, jelkép, selyem, talyték, béjeg
  - ab) gója, tajtézkik, nyoszolya, jellem, gerebje, papagály, lyuggat, jó, ajánl, akadájoz, gömböjű, fojik
  - ac) iboja, folyó, harkáj, engedély, ajánlás, Jókai, Széllyel, tálykép, gerej, lyelmez, óhaly, támojoj

- ad) taraj, Orsója, jelölés, gombojag, Keszthej, ullyongó, lyön, alyánlat, engedéjez, helyes, fojosó, Károly
- ae) kiráji, gojó, helyesírás, erkély, ályul, lyönnek, úrhajós, Gorkij, Judit, palyta, tellyes
- af) teljesít, palyzs, kacaj, gödöje, Dunaújváros, lyukasztó, mályus, alj, fojtat, hejtelen, hógojó, lyuk
- ag) terebéjes, állóhely, homályos, furuja, aljas, óhalytó, Ajka, komoj, gödöje, persej, teljesítmény
- ah) pisztoj, karabéj, gujás, Japán, bájos, süjyed, alvajáró, hejett, komoj, ülőhej, kulcslyuk
- ai) Mi háj, ijen, milyen, helyette, szíly, halyít, fojékony, rolytos, guzsaly, kastéj, pocsolya, tolvaly
- aj) valy, raly, kevély, skatuja, kehely, Lalyos, juh, helyettesít, pája, kájha, osztáj
- ak) vájog, ralyong, Kijev, gyújtó, bojhos, lyácint, varlyú, relyt, pehej, jégpálya, mejik, haly
- al) lyár, száj, mosojog, szabály, pejhes, tály, lyanuár, lejtős, vályú, gyújtó, konkoly, ráspoj, veszéj
- am) ünnepej, petrezsejem, balyusz, bulydosó, ujjongó, estély, gyűlytemény, kristály, ricsaly, zsálya
- an) veszélyes, helyre, hópehej, gajj, szabájos, pólya, bagoj, alytó, búlyócska, fály, bajvívás
- ao) dölyfös, sójom, Salyó, halyó, jelent, sompojog, lyalygat, majom, játszik, fákja, éghalylat, élyszaka
- ap) játékos, palytás, fely, bojgó, tejföl, sajt, tály, mélyedés, sekéj, salyog, pisztoly, sújt, lboja
- aq) elytőernyő, halynal, újság, valy, zaj, tolyás, hömpölyög, olaj, székely, Halynalka, húje, sóhaj, hej
- ar) talaly, gyűjt, hejszín, fortély, Szalalyka, Gajadető, szélyyel, tavaj, sólyom, muszály, szomlyas

- b) Másoljátok le a számneveket és a keltezéseket úgy, hogy minden számnevet és keltezést hibátlanul írjatok le!
- ba) háromszáz-hatvannyolc, kétezerkilencvenegy, tizenhárommillió-négy százötvenkétezer-hatszázhuszonkilenc, harminc hat, kilencszáztizenegy
- bb) kétmilliótizenöt, negyvennyolcezer-háromszázötvenhárom, hat-ezer, tíz-millió, kétszáz-huszonkilencezer-száz-negyvenöt
- bc) hatszázkilencezer-negyven, kétezeregy, tizen-háromezer, ezer-kilencszázöt, ötmillió-nyolcszáz-negyvenhétezer-hétszáznyolcvan, ezerháromszáz-negyvenhat
- bd) ezer, kétezerhatszázhetven, nyolcszáz-huszonkilenc, hat-ezer-kétszáznegyven öt, hatszáztizenhárom, hatszáz-tizenháromezer-kétszáz
- be) harmincezerhét, ötmillió-háromszázhuszonegyezer-tíz, hatvanezer, tizen hétezer-négy száz-ötven kettő, kilencszáztizennyolc, ezer-ötszáz-hatvan-három
- bf) három negyednyolc, öt és fél, más fél, félkilenc, kétharmad, tizenkéthuszd, kilencvenhat nyolcad
- bg) tíz és fél, harmad fél, félkettő, négy ötöd, negyed rész, negyed három, három negyed hat, fél hét
- bh) hét és negyed, kétezer és fél, két nyolcad, kilenced rész, féltíz kettő, három heted, harminchat és fél
- bi) Győr, 1948. június 16., Ócsa, 1911, V33., Bakonysárákány 1982. dec. 6, 1955, máj, 26.án, 1971. XII, 1-ig, 1980 júl, 1., 1948. márc. 15-én
- bj) Balatonlelle, 1980. április 20.-án, Bodroghalász, 1972. november, 20., 1981. dec. 26.-áig, Jászberény. 1981. XII, 16.
- bk) 1982, ápr 19én, 1960. nov. 2-áig, Sellye, 1970. jan. 23-án, Szombathely. 1980, VI, 14, Keszthely, 1970. jan 23.-án

- b) Komárom, 1917 nov 30., Pécs, 1982. XII. 15., 1970, április. 14.-én, Lajosmizse 1896, július, 24, 1945. ápr. 27.-ig
- bm) Budapest, 1982. december. 13., Miskolc, 1963. X. 8., 1972. szept 18-án, 1980. április 20.-ig, Nagykanizsa, 1971. okt, 3., Székesfehérvár VII. 25.,
- bn) Komló, 1945. X, 3.-án, Dombóvár 1980 jan 24, 1923. IX. 17-én, 1972, március. 27-én, Tapolca, 1979, okt 3., Ajka. 1969. nov. 28.
- bo) Váralja. 1972, november, 5, 1955. szept. 18-án, 1926, XI. 17-én, Veszprém, 1980. augusztus. 20., Nagyatád, 1982, március, 28.
- bp) Ózd, 1945. XII. 26., Gyula. 1978, július. 14., Tatabánya, 1945. augusztus, 7., 1983. október, 20-án, 1919, V. 25-re, 1980. dec. 4-én
- c) Másoljátok le a szavakat úgy, hogy minden szót hibátlanul írjátok le!
- ca) Csinos (lónév), Csutak Színre Lép (könyvcím), Csendes-óceán, Ceglédi gyerek, Szlovákia nevezetességei, Cigány bölcsődal (könyvcím), Cseh köztársaság, Cézár, csikóstöttösi kenyér, Országostakarékpénztár, Olaszország, Orosházi emberek, Országos Széchényi könyvtár, Orsolya, országház
- cb) oszkár, Olasz színész, Orgona utca, olga, ózdi gyárak, Oráni kikötő, Vezér (lónév), Fülel (újság), Vas megyei nyelvjárás, veszprémi vár, valéria, visegrádi kilátás, vízivárosi Házak, volgai hajók, Írország, Japán ember, Yvett
- cc) írországi merényletek, jászberényi főiskola, izabella, India, József Attila tudományegyetem, Hol Van A Világ Vége? (könyv), Heves Megye, hódmezovásárhely, Ha a világ rigó lenne, himalája, Hódmezövásárhelyi Utcák, Hortobágyi csárda, Háború és béke (könyv), körmi (macskanév), Hilda, köznevelés (folyóirat)

- cd) Kincskereső kisködmön, Kazinczy Utcai általános iskola, Kiskunság, kincskereső (újság), Körösi árvíz, Kaukázus, Kodály intézet, Nagykőrös, Kossuth utcai lakás, kaposvári strand, Kossuth Téri Megálló
- ce) királyhágó, körnélia, kiskörös, Közép-Afrika, Kovács Margit múzeum, Tanár úr kérem (könyv), Tolna Megye, tigris (folyó), Törökország, Teodóra, tiszai hajók, Üllői Úti fák, Tessedik Sámuel Mezőgazdasági Főiskola, Tóth Lajos úti Általános Iskola, törökországi élmények, Füge (tehénnev), Terézvárosi Egészségügyi Szolgálat, Fazekas Mihály gimnázium
- cf) Finnországi fenyők, ferencvárosi csapat, fővárosi köztisztasági hivatal, fokföldi ibolya, Pécsi Porcelángyár, fülöp, Fecskeköszöntő (könyv), Pest Megye önkormányzatának hivatala, Rózsák tere, Weöres Sándor Könyve, vivaldi zenéje, Zeneművészeti főiskola

d) Javítsátok a hibásan írt szövegeket, majd másoljátok le helyesírási hiba nélkül!

- da) Az oktalan álatok gyűlésében előállott a majom és táncot mutatót be.
Nagy sikert aratott, és mindenki dicsőítette. Erre a tevé meg irigyelte és szeretne volna ugyanazt elérni! Ezért kiált ő is és meg próbált táncolni. Csinált is sok ostobaságot, úgyhogy az állatok haragjukban bot ütésekel zavarták!
- db) Egy házban sok egér volt. Egy macska meg tudta eszt, odament, egyenként elfogta és megette őket. A szüntele-nül pusztuló egerek, végül a lyukakba rejtőztek. A macska, amely ettől kezdve nem tudta elérni őket rájött, hogy cselei kell kicsal lógatnia őket. Ezért föl mászott egy szög-re, lecsüngött rólla s holtnak tetette magát!

- dc) A tonhal, amelyet egy delfin üldözött, nagy csapkodással menekült és mivel az már majdnem utolérte észresem vette, hogy a nagy igyekezetben kivetődött a partra. A lendület a delfint is ki dobta a partra! ahogy a tonhal ezt meg látta feléye fordult s haldokolva így szólt: „Már nem is fálydalmas a halál, mert látom hogy halálom okozója velem együtt pusztulel!”
- dd) A kertész kutyálya beleesett a kútba s ő erre lemászott utána hogy felhozza. Amint leért hozzá a bajbajutott kutya azt hitte, hogy ő dobta a vízbe és meg harapta. A pórul járt kertész ere így szólt: „Megérdemlem amit kaptam! Miért is akartalak kimenteni a balyból, amikor magad vetetted magadat a méjségben?”
- de) A hó husz lopott és egy fára telepedett vele. A róka meglátta ezt és megakartá kaparintani a husz. Oda ált hát és dicsérni kezdte a hó husz, hogy milyen nagy, és szép. Kijelentete, hogy leginkáb őt illeti meg a kirájság a madarak között és ez biztosan sikerülne is, ha még hangja is lenne.
- df) Egy fősvény ember pénzé tette vagyonát egy aranytömböt vásárolt rajta. El ásta a város fal előtt, majd állandóan kijárt oda és nézegete. Egy környéken dolgozó ember megfigyelte a kilyárkálását és rájött a titokra. Amint a fősvény el távozott elemelte az aranyat. Mikor pedig az megint kijött és üressen találta a relytekhelyet jajveszékelt és a hajáttépte.
- dg) Majd nem egy időben azal, hogy az első ceruza el készült egy Angol tudós olvasás közben szórakozottan kezébevevett egy gumidarabkát. Gyurogatta, húzogatta és az asztalon heverő papir lapok egyikéhez dörzsölgette. Ezen a papiroson ceruzával irt följegyzései áltak. A szórakozott tudós meglepetten tapasztalta hogy az írás el tűnt a lapról.
- dh) Újra meg újra megkísérelte eltüntetni a gumi segítségével egyéb föl jegyzéseit is. Hamarosan megbizonyosodott rólla, hogy a ceruza írás gumival eltávolítható. Fölfedezését nemsokára nyilvánosságra hozta. Élelmes üzlet emberek később új áru cikkel jelentek meg a piacon, a rádígumival.
- di) Búcsúznak az utolsó szép napok, Lankadt, hunyorgó fény fátyoloza a szöllővel borított lelytöket. A szöllőszernek még

szürcsölik a kései sugarakat. A napfény járkel, bujkál bennük és cukorrá változtattya a levelekben föl halmozódott keményítőt hogy az összegyűlhessen a töpörödő gerezdekben. A darazsak meg szivják magukat a sűrű nektárral.

- dj) A madarász csabdát álitot a madaraknak, a pacsirta látta ezt és megkérdezte, mit csinál. Az azt felelte, hogy várost allapít a madaraknak. A madár hit a szavának, odament és ahogy a csalétket csipegette észre sem vette és már beleis került a hurokba. A madarász oda rohant és meg fogta.
- dk) Több apró zsákal újra elindultam, hogy felkeressem a paradicsomot amelyet narancs ligetnek neveztem el. Amikor meg pillantottam a szelid kis patakot, s a zöldelő fákat arra gondoltam, hogy itt kelene megtelepednem. Ezt a gondolatot hamarosan el vettem, mert innen nem láthattam a tengert és nem remélhetem a szabadullást.
- di) A táj mind szebb és szebb lett. Magas, sejmes fü borította a réteket, virágok tarkálottak mindenfelé és az erdőből madár dal hallatszott. Sok papagályt láttam és nagy nehezen sikerült egyet elevenen el fognom. Utánna halyítottama botomat és amikor a madár elkábult az ütéstől gyorsan megfogtam.
- dm) A papagályjal később sokat szórakosztam, emberi hangokra és beszédre tanígtattam. Éjszaka, fáradttan a sok koborlástól mélyen aluttam és amint megvilágosodott tovább indultam. Hamarosan láttam, hogy a lakásomat a legrosszabb hejen építettem föl, a tenger part ugyanis ezen a részen sokkal szebb volt,
- dn) A Brit szigetektől dánia térségén és a Baltikumon át mintegy 800 kilométer széles száraz időjárású zóna húzódik, moszkva környéke felé. Száraz az idő a Balkán-félsziget egy részén is. A többi Európai területen sokfelé csapadékos az időjárás. A nappali hőmérséklet a fekete tenger környéke kivételével mindenütt alacsonyab mint az évszaknak megfelelő átlag.

- do) Rossz hírt mondtak rólad, gergő deák! Nem lesz már belőled kukoricacsősz, dé még szolga bíró sem. Szót értetem a héten a tanitóuraddal. Vitünk neki egy kis gyenge kukoricát. Már csak mongya meg, mi vállik belőlled. Hát nem mondot jót rollad. Mindig ilyett vagy ha szólnak hozzád mint délben a hajnalicskavirág.
- dp) A tanya udvar még ijenkor zajos. A szél mozgat mindent, amivel csak az ereje föl ér. A fák nem susognak hanem zörögnek ahogy az ágak verődnek egymáshoz. Különösen az Alföldi tanyák szokásos fája, a jegyenyekác zörög így szél alkalmával.
- dq) Északnak tartotak a mecsek országútján. Immáron alkonyodot. Az eget pikkejes felhők borították, s ahogy a nap aranyozni kezdte az eget, olyaná vált az, mintha pikkelyes aranyból volna az égboltozat. Ahogy le felé ügetnek, Dobonak a lova eccercsak meg állt, mintha földre szúrta volna az első lábát.
- dr) Hazánk földrajzi hejzete európa középsőrészén, az Alpok, kárpátok és a Dinári-hegységtől övezett Kárpát-medencén belül részben sok oldaluan előnyös, részben hátrányos természeti környezeti adottságokat nyújt ma és jelentett a múltban is, a társadalmi-gazdasági élet alakulásához fejlődéséhez.
- ds) 1841-ben Bugát Pál kezdeményezésére meg alakult a Magyar természettudományi társulat. A hajdan 134 orvos, tanár, tanító, egyetemi tanár és jogász által alapított társulatnak tagja volt - többek között - Kossut Lajos, szécsényi István, Szemmelveis Ignác, Lenhossék József, Irinyi János, Jedlik ányos is.
- dsz) A Magyar természettudományi társulat 1869.-ben Természettudományi közlöny címmel folyóiratot indított. 1872ben saját Könyvkiadó vállalatot alapított. A társulat külföldi, tiszteletbeli tagjainak olyan tudósokat kértfö, mint Darwin, Helmholtz, Virchow, Huxley.

A nyelvhelyesség tanítása

A helyes igeragozás gyakoroltatása

1. A „süksük” és a „szukszük” elkerülése

a) Javítsd ki az alábbi mondatokban a hibás igealakokat! Írd le a mondatokat helyesen!

- aa) Valamennyien szeressük a *Magyar népmesék* című sorozatot.
Elhatároztuk, hogy lefessük lakóhelyünk környékét.
Holnap megtartjuk az előadást. Holnap tartjuk meg az előadást!
- ab) Hallgatjuk csak meg Géza véleményét! Mi majd felragasszuk a plakátot. Mindenki elmondhassa a véleményét. Mindenki mondhassa el a véleményét!
- ac) - Értsétek meg, ma még nem mehettek el!
- Megértjük, csak a csomagokat készítjük el.
- ad) - Látjátok a filmet ti is?
- Nem lássuk, és a hangot sem értjük.
- A kisebbek üljenek le, hogy a hátul ülők is lássanak! A hangot pedig felerősítjük.

b) Magyarázd meg, hogy melyik igealak miért hibás (vagy miért nem hibás) az előbbi példamondatokban!

2. A -nák és a -nék felcseréléséből adódó hibák elkerülése

a) Toldalékdold az igéket a -nák, -nék valamelyikével!

- aa) Elmen ____ a nagymamához, de anyukám nem enged el.
Meg tud ____ enni még egy süteményt.
Eljátsza ____ a színdarabot, ha kér ____ tőlük.
- ab) Olvas__ egy könyvet.
Csak már hoz__ azt a kenyeret!
Megbocsáta __ neki, ha megérdemelné.

- ac) Ők is megír ___ a leckét, ha tud ___ a feladatot.
Cserél ___ veled egy kisautót.
Meggmagyaráz ___, ha tud ___, hogy mit jelent.
- ad) Rajzol ___ egy elefántot.
Megen ___ egy kiflit, mert már nagyon éhes vagyok.
Felír ___ a táblára, de nincs krétájuk.
- ae) A lakodalomban csak en ___, in ___ és táncol ___
Meggmagyaráz ___, meg is mutat ___, de senki sem figyel rájuk.
- af) Süt ___, főz ___ reggeltől estig.
Felkap ___ a lányt, röpdülnének már vele, de a boszorkány elédük állt.
- ag) Éjjel-nappal törtem a fejem, hogyan szabadulhat ___ meg tőlük.
Meg tud ___ csinálni, ha meg akar ___
- ah) Megfog ___ a nyulat, ha az nem futna el.
Meggpihen ___ néha a hosszú úton, ha nem fél ___ a király haragjától.
- ai) Olyan fáradt vagyok, hogy állva is el tud ___ aludni.
ír ___ is neki, meg nem is.
Szól ___ a fiának, ha nem fél ___ tőle.
- aj) Ha hoz ___ már a labdát, én is rúg ___ egyet.
Az emberek már vág ___ , darabol ___ , csomagol ___ a húst, ha kiad ___ nekik a munkát.
- ak) Ha ven ___ egy könyvet, a gyerekeim másnapra már kiolvas
Akkor is ügyel ___ a tisztaságra, ha azt mások nem lát ___
- al) Ha óra alatt jobban figyel ___ , segíté ___ társaimnak, akkor nem mondhat ___ , hogy utálatos vagyok.
Ha megmondá ___ az igazságot, nem nagyon örül ___ neki.

- b) Javítsd ki az alábbi mondatokban a nyelvhelyességi hibákat!
- ba) Adnák egy jó könyvet, ha elolvasnád.
Mégkérdeznék egy nénit, merre kell menni.
  - bb) Csak hoznák már azt a süteményt, egy tállal is meg tudnák enni.
Vennék egy lemezt, egy könyvet és egy babát.
  - bc) Írnák a mamámnak, és kérnék tőle egy szép nagy autót.
Ha megtudnák, azonnal elmondanák nekem is.
  - bd) Tudnák neki segíteni, de nem engedi.
Adnák is nekik egy jó tanácsot, ha megfogadnák.
  - be) Várnák a vendégekre, de már nincs türelmem. Megvárják őket is, de indul a vonatuk.
  - bf) Biztosan ők is megbámulnák ezt a gyönyörű autót. Csak ámulnák, csak bámulnák a sok látnivalón.
  - bg) Járnák, kelnek, ha télapó lennének.
Várnák rájuk, ha tudnám, hogy mikor jönnek.

A névszók toldalékolása

A -ba, -be és a -ra, -re használata

- a) Toldalékolj határozóraggal az aláhúzott szavakat! Írd le a toldalékolt szavakat!
- aa) A nyáron a hegyek utaztunk.
A nyáron a Balaton utaztunk.
A nyáron Salgótarján utaztunk.
A nyáron az Alföld utaztunk.
  - ab) Győr mentünk.
Varsó mentünk.
Siófok mentünk.
Voltunk Győr.
Voltunk Pécs.
Voltunk Kaposvár.

b) Tegyéél a határozórag elé egy tulajdonnevet! Írd le a helyhatározót!

ba) Elmegyünk _____ -re.

Elmegyünk _____ -ra.

Elmegyünk _____ -ba.

Elmegyünk _____ -be.

bb) _____ -ra utazunk.

_____ -ba utazunk.

_____ -be utazunk.

_____ -re utazunk.

c) Írd le helyesen a nyelvhelyességi hibát tartalmazó helyhatározót!

ca) Elhatároztam, hogy a szabadidőmben elutazom Pécsbe.
A múlt héten felhívtam telefonon a barátomat, aki Kecskemétbe költözött.
Levelet kaptam Gézától, aki Dombóvárba utazott.

cb) Szüleim elhatározták, hogy a Mátrára látogatnak.
A testvérem kijelentette, ő a nyáron Miskolcra megy.

cc) _____ Debrecenbe _____

_____ Debrecenre _____

_____ Kisalföldbe _____

_____ Kisalföldre _____

cd) _____ Badacsonyba _____

_____ Badacsonyra _____

_____ Szegedbe _____

_____ Szegedre _____

A mondatrészek nyelvhelyességi normáinak megismertetése és gyakoroltatása

1. Az alany és az állítmány egyeztetése

a) Egészítsd ki a mondatokat alannyal! Írd le a mondatok predikatív szerkezeteit!

aa) _____ az utcán sétálnak.

_____ megbotránkozott.

_____ először utaztak repülőgépen.

ab) _____ nézi a tévét.

_____ rikácsol a szobában,

_____ képtelenek a műsorra figyelni.

b) Egészítsd ki a mondatokat állítmánnyal! Írd le a predikatív szerkezeteket!

ba) Ábel felfedező útra _____

A gyerekek szövetséget _____ egymással.

András és Brigitta a _____

bb) A reggeli harangszó a pásztorokat már a réten _____

Lassan _____ a nap, a csillagok _____
fényüket.

bc) A farkas és a bárányok ősidők óta _____

Viktor és Péter hosszas töprengés után _____
a véleményüket.

Anya, apa és a testvéreim _____ velem.

c) Javítsd ki a mondatokban az egyeztetési hibákat! Írd le a javított mondatok predikatív szerkezeteit!

ca) A gyerekek tornaórán a kötélmászást gyakorolja. Zoli, Pisti és Bodri a közeli erdőbe mentek fát vágni.

cb) A költöző madarak ősszel délre száll, elrepülnek a gólya, a fecske és a vörösbegy is.
Pista bácsi és a gyerekek etetőt készít a cinkéknek.

cc) A szülők a gyerekeket gyakran megdicsérik, olykor meg-
szidja vagy megbünteti őket.
Nekem az tetszett a legjobban a cirkuszban, amikor a majmokkal játszott az idomárok.

- cd) A legkisebb fiú és a királylány vágatva menekültek a gonosz mostoha elől.
A király és a királyné bánatukban csak sírtak-ríttak egész nap.
- ce) Az osztály hangosan kiabáltak, a tanár türelmetlenül kopogott az asztalon.
A fiúk kártyáztak, a lányok társasjátékot játszottak, mindenki jól érezték magukat.
- cf) Egy kisfiú és a két kutyája vándorútra indult.
A szörnyű nagy háborúban elesett a király is, s a királyfi is csak alig-alig tudta megmenteni fiatal életüket.
- cg) S ahogy gondolták, úgy cselekedett. Elindultak világot látni. A legkisebb fiú délre, a középső nyugatra, a legnagyobb pedig északnak indultak.
- ch) Amikor az ebéd elkészült, a család az asztalhoz ültek. Jót ettek, ittak. Ebéd után mindenki a dolga után néztek. Anya és lánya mosogatott, apa az autót javították Jancsival.

2. A főnévi igenév személyragozása

- a) A főnévi igenevek ragozásával tedd egyértelművé az alábbi mondatok közül azokat, amelyeket hibásnak tartasz! Írd le a javított mondatokat!
  - aa) Holnap délután el kell vinni a testvéremet az orvoshoz.
Ha színházba mész, akkor buszra kell szállni.
  - ab) Nekem nem kell megtanulni ezt a verset.
Pistának sem szabad lazítani.
  - ac) El kell jönni nekünk is?
Jó volna reggeltől estig szánkózni!
  - ad) Viktor elment a nagymamájához, mert ott kell aludni.
Mi is eljöttünk hozzátok, mert nem sikerült megcsinálni a leckét.
  - ae) Ha végeztél a munkáddal, be kell nézni a boltba.
Nem sikerült megcsinálni?
  - af) Délután nem tudok moziba menni, mert tanulni kell, utána pedig mosni, takarítani.
Ha hazaérsz, azonnal állj neki tanulni, aztán már lehet játszani, focizni.

b) Alakítsd át a következő főnévi igenevekkel kifejezett felszólításokat, parancsokat felszólító mondatokká!

ba) Felállni!
Megnézni!
Megtudni!

bd) Beljebb jönni!
Elhallgatni!
Elcsendesedni!

bb) Átjönni!
Csendben lenni!
Felemelni!
Mekérdezni!

be) Pihenni!
Leülni!
Felnézni!

bc) Megoldani!
Megmutatni!
Elfelejtteni!

bf) Megmagyarázni!
Leírni!
Elolvasni!

3. A határozói igenév és a létige helyes használata

a) Alakítsd át a határozói igenevet és a létigét ragozott igealakká!
Írd le a mondatokat!

aa) A gyerekek le vannak menve az udvarra.
Az ebédem be van fizetve.
A regény el van olvasva.

ab) A nővérem férjhez van menve.
A vendégek le vannak ülve.
A folyó meg van állva.

ac) A gyáva vitéz el van futva.
A kisöcsém el van aludva.
Az emberek fel vannak állva.

b) Alakítsd át a melléknévi igeneveket határozói igeneves szerkezetekké! Írd le a mondatokat!

ba) A jegy már kezelt.
A lakás gyönyörűen berendezett.
A könyvtár a legújabb könyvekkel is ellátott.

bb) A kirándulás növények gyűjtésével egybekötött.
Télen a megfelelő hőmérséklet biztosított.
Külföldön elveszett az, aki nem tudja az ország nyelvét.

c) Javítsd ki a hibát, majd írd le a javított mondatot!

- ca) A házunk hosszú ideig tartó nehéz munkával fel van építve. Nagybátyám meglátogatott bennünket, már hétfőn meg lett érkezte.
- cb) Külföldre utazom, ezért már be is vagyok csomagolva. A kérdés nem könnyű, ennek ellenére meg lesz válaszolva.
- cc) A barátom egy kissé meg volt fázva, de már meg van gyógyulva. A cseresznye meg van érve, ezért a szüret el van kezdve.
- cd) A rózsza fel van kúszva a fára. A narancslé ki van dőlve a terítőre. Az iskola szertára precízen felszerelt.

4. Az őket személyes névmás és az azokat mutató névmás helyes használata

a) Egészítsd ki a mondatokat az *őket* vagy az *azokat* valamelyikével! Írd le a kiegészített mondatot!

- aa) Vera és Éva következnek a névsorban, ezért _____ bírta meg az osztályfőnök a hetesi teendők ellátásával. Az asztalról leesett egy könyv és egy ceruza, Jutka vette fel _____.
- ab) Elkészült két új típusú repülőgép egy-egy prototípusa. Holnap indítják _____próbaútra. _____ a prototípusokat, amelyek most készültek el, holnap indítják próbaútra.
- ac) A 4. b) három tanulójaiból álló csapat hibátlan teljesítményt nyújtott. Ezért az osztályfőnökük megdicsérte _____ Három mondatot írtam a táblára. Vizsgáljátok meg _____ a helyesírás szempontjából!
- ad) Péter vette fel _____ a könyveket, amelyeket Juliska levert a polcról. Juliska levert néhány könyvet a polcról. Péter vette fel _____.

ae) A festőnek a szülőfalujáról festett képeit is kiállították.

Éppen _____ nézi most Ági.

Ági a kiállított képek közül _____ nézi, amelyeket a festő a szülőfalujáról festett.

A festőnek a szülőfalujáról festett képeit is kiállították. Ági nézi _____

5. A -ba, -be és a -ban, -ben *határozóragok helyes használata*

a) Toldalékkold az aláhúzott szavakat!

aa) A testvéremmel a szobá _____ játszottunk.

Bolt _____ küldött édesanyám.

Mozi _____, színház _____ mindig szívesen megyek.

ab) A kert _____ megkapáltuk a paprikát, a szőlő _____ apukám géppel dolgozott.

Elvetettük a föld _____ a korai zöldborsót.

ac) A virágkarnevált Debrecen rendezik. Szívesen elutaznék Erdély _____ .

Nem tudom, hol vesztettem el a kendőmet: a metró _____ vagy a busz _____ .

ad) A füzeimet a fiókom _____ tettem, a ruháimat a szekrény.
Édesapám az autót a garázs _____ vitte.

A garázs _____ van a kerékpárom is.

ae) Három szem cukor van a kezem

Az állatok az erdő _____ békésen élnek egymás mellett.

A gyerekek az erdő _____ kirándultak.

af) Az új ház _____ már minden lakó beköltözött.

Sajnos, a ház _____ hamar elromlott a lift.

A lakások _____ is akadt néhány javítanivaló.

A múzeumok _____ sokszor ellátogatunk,
de sajnos hétfőn zárva vannak.

6. A *-nál, -nél* és a *-kor* helyes használata

a) Helyettesítsd más, pontosabb nyelvi eszközökkel a *-nál, -nél* és a *-kor* ragokat ott, ahol szükséges! Írd le a javított mondatot!

- aa) Már az ebédlőnél hallottam a nagy zajt.
Zsuzsi érvei pontosabbak Zoliénál.
A barátnőm egy emeletes háznál lakik.
- ab) Tavaszkor nyílik az ibolya és a hóvirág.
Az asztalnál csendben étkeznek a gyerekek.
Májuskor lesz a születésnapom.
- ac) Az erdőnél figyelmesen hallgattuk nagyapó meséit.
A folyónál bukfenceztek a halak.
A cukornál jobban szeretem a tortát.
- ad) Az asztalnál feküdt a kutyus, békésen szundikált.
A parknál van a legszebb gesztenyefa.
Anyukámnál nem volt pénz, így nem tudtam megvenni a könyvet.
- ae) Zsuzsiéknál is voltam, a szomszédban is, de Petit sehoh sem találtam.
Találkozunk a színháznál!
Hajnalkor még harmatos a fű.
- af) Utoljára a névnapomkor találkoztunk.
A tölgyfánál ülj le pihenni.
Panninál van az elveszett ceruzám.

7. Az *ige* és a *folyamatos melléknévi igenév* helyes használata

- a) Alakítsd át a szerinted helytelenül használt melléknévi igeneveket igékké! Írd le az átalakított mondatokat!
- aa) Az emberek rohanók.
Juliska nagyon igyekvő.
- ab) Szikrázó a hegyoldal a hóra vetődő napfénytől.
A Mecsek lábánál fekvő község erősen fejlődő.
- ac) Az újszülött néha mosolygó, néha alvó, néha sírdogáló.
Az iskola kéménye kiemelkedő.
A gyerekek teljesítménye kiemelkedő.

b) Alakítsd át a minőségjelzős szerkezeteket birtokos szerkezetekké!

ba) A mérgező kakas miatt nem lehet bemenni a baromfiudvarba.
A rongáló fiúk miatt az osztályfőnök elhalasztotta a tervezett kirándulást.

bb) A sírdogáló Jutka miatt mindenki szomorú lett.
Az épülő ház miatt takarékoskodnunk kellett.

c) Alakítsd át a minőségjelzős szerkezeteket birtokos jelzős szerkezetekké, majd egészítsd ki a mondatot! A kiegészített mondatot írd le!

ca) Az árulkodó Péter .....

A „doromboló” hűtőgép.....

cb) A múltó idő.....

A rikácsoló gyerekek .....

cc) A zümmögő méhek.....

A dübörgő vonatok .....

d) Írd le helyesen a mondatokat!

da) A városunkat megtekintett emberek igen elégedettek.
A jól vásárolt gyereket az anyja megdicsérte.

db) A falunkban festett művészek néhány igazi műalkotást is létrehoztak.

Az ügyesen faragott gyerekek most pihennek.

A vadászott embereknek jólesik a meleg.

8. A *jelzett szó helyes használata a mennyiségjelzős szerkezetben*

- a) Javítsd ki a mennyiségjelzős szerkezetek nyelvhelyességi hibáit!
- aa) Néhány gyerekek fürödni mentek a Dunára.
Sok virágokat kapott névnapjára.
Többen is voltak, csak ketten mentek el.
  - ab) Minden jókat kívánok.
Valamennyien megjöttek már délután.
Öt fiúk fociznak a pályán.
  - ac) Kilenc kislányok körjátékot játszanak.
Valamennyi vendégeknak tetszett az előadás.
Minden kedves vásárlónknak kellemes ünnepeket kívánunk.
  - ad) Kevés almákat még mindig látni a fán.
Néhány ládát készíttetek elő a szüretre!
Az összes fiúkat hívjátok ide!
  - ae) Sok virágokat kaptam ajándékba.
Három macskák sütkéreznek a napon.
Annyi emberek utaznak a vonaton, hogy néhánynak még állnia is kellett.
  - af) A gyerekek néhány szem cukorkákat megettek.
Sok gombócokat megettem ebédre.
Kilenc gombokat varrtam a szoknyámra.

9. A *birtokos jelzős szerkezet ragozása*

- a) Pótold a hiányzó *-nak, -nek* ragot, ahol szükséges!
- aa) Zsuzsi fülbevalója elveszett a köve.
A kerítés kapuja elromlott a zárja.
Ez a gombja anya ruhája.
  - ab) Az asztal a fiókja elrepedt.
A kés éle kicsorbult.
Anya szeme kék a színe.
  - ac) A kislányok blúza tarka.
Az erdő állatai télen kevés a táplálékuk.
A függöny karikája elvágta a kezemet.

- ad) Mintha éreznék a veszélyt az erdő lakói is.
Palkó ceruzája kitörött a hegye.
A mese végét már egyik gyerek sem hallotta.
- ae) Az ünnepség minden vendége hangosan megtapsolta az előadót.
Anya szemüvege leesett a földre.
Anya ruhája leszakadt az alja.
- af) A barátom esküvője holnap lesz.
A fiú csak a utónevét tudom.
A barátom nem sikerült a vizsgája.

b) Hagyd el a fölösleges *-nak*, *-nek* ragot, úgy írd le a mondatokat!

- ba) Anyunak a blúzának leesett a gombja.
Hallom az üvöltését az állatoknak a királyának.
Apának az autójának kidurrant a kereke.
- bb) Palkónak a szamarának nem hitt még a király sem.
Zsuzsinak a babájának befontam a haját.
A kutyának a lábának megmaradt a nyoma.
- bc) Zsoltinak a kerékpárjának kidurrant a kereke.
A tévének a bemondójának berekedt a hangja.
Az erdésznek a fűrészének elromlott a motorja.
- bd) Panninak az apukájának az autójának ellopták a kerekét.
Gábornak a testvérenek a játékának nincs meg a doboza.
A testvéremnek a ceruzájának kitörött a hegye.
- be) Panninak az anyukájának a szoknyájának leszakadt az alja.
A szomszédnak a szavának már senki sem hisz.
A barátomnak a barátnőjének a szobájának elveszett a kulcsa.

A mondatokkal összefüggő nyelvhelyességi normák gyakorlása

A vonatkozó névmások (aki, ami, amely, amelyik) helyes használata

a) Egészítsd ki, majd írd le kiegészítve a mondatokat!

aa) Géza, aki _____, az iskola legjobb magas-
ugrója.

Anya megbüntette az öcsémet, aki _____

Anya megbüntette az öcsémet, ami _____

ab) A barackfa, amelyet _____, sajnos,
kiszáradt.

Azt a gyümölcsöt szeretem legjobban, amelyik _____

_____

ac) Gedeon könnyedén felmászik a kötélre, ami _____
Gedeon, aki _____ könnyedén fel-
mászik a kötélre.

b) Pótold a mondatokban a hiányzó vonatkozó névmást! Írd le a
kiegészített mondatot!

ba) A ceruza, _____ leesett a földre, eltört.
Az osztályban az a gyerek a legnépszerűbb _____,
mindenkinek tud segíteni.

bb) Az aranyalmafa _____, eddig minden évben virágzott,
az idén nem hozott termést.

A labdák közül azt szeretném megkapni _____,
bőrből van.

bc) Péter elkészült a feladattal, _____ igen nagy teljesítmény
volt részéről.

A versenyt, _____ szombaton rendeztek, a mi iskolánk
csapata nyerte meg.

bd) A burgonyának csak azt a részét fogyasztjuk, _____
a föld alatt fejlődik ki.

„_____ igazán lényeges, az a szemnek láthatatlan.”

**Beszédművelés,
kommunikáció,
illem**

A helyesejtés tanítása

A helyesejtési normákhoz igazodó beszédhallás és beszédmozgás fejlesztése

1. A légzéstechnika gyakorlása szövegolvasás során

a) Olvassátok el Weöres Sándor *Robogó szekerek* című versének egy-egy szakaszát a *Ha a világ rigó lenne* című kötetéből! Kíséreljétek meg az egyes részek elolvasását egyetlen alaplevegővel!

b) Olvassátok el végig Weöres Sándor versét! Az egyes szakaszok után tartsatok nagyobb szünetet, s közben vegyetek alaplevegőt! Ha csupán alaplevegővel nem tudjátok a feladatot megoldani, jelöljétek be a „levegőlopás” helyét!

2. Az ajakartikuláció gyakorlása versrészlet és szövegolvasás során, valamint mondókák, versek utánmondásával

a) Mondjátok közösen utánam a következő mondókát (verset)! Ügyeljétek arra, hogy erőteljes ajakmozgással beszéljétek!

aa)

VARRÓ DÁNIEL Badar madárhatározó

Szép madár a bölömbika
elbődül, ha fülön bököm.
Mert nem nagy öröm neki.
Szép madár a bölömbika.

Szép madár a széki lile,
saját fészkét székele le.
Ha kipurcan, béke vele,
szép madár a széki lile.

b) Készüljete fel Csukás István *A téli tücsök meséi* című regényrészletének felolvasására! Nagy ajakmozgással olvassatok, pontos artikulációval ejtsétek a szavakat! (Irodalomkönyv, 1-4. bekezdés)

3. Az időtartam gyakorlása szópárok, szókapcsolatok és szövegek olvasásával

a) Olvassátok föl helyes időtartammal a kivetített szópárokat! Előtte ejtsétek ki külön is a szavak magánhangzóit!

aa) lópokróc - robotol   ribizli - díszíti
dobogó - tolongott   kikirics - kivirít
boroktól - zokogok   fityfiritty - bízik itt

ab) madarat - mázsáját   puhul - fúrunk
parazsat - szállását   csukunk - húzzuk
vadakat - fájánál   jutunk - lúdjuk

ac) remete - nénjénél   dörömböl - csömörről
tengelye - lépését   Tökölön - lövőkről
csemege - csészéjét   törököt - nőttön nő

b) Olvassátok helyes időtartammal a mássalhangzókat!

ba) süssünk - sebesen   vasal - vassal
fussatok - kalaposak   véső - véssél
lassan - magasan   hasa - hassal

ba) bőrről - híre   tanára - tanárra
tőrről - köre   pára - párra
csőrről - óra   bora - borra

c) Olvassátok el a következő szószerkezeteket! A magánhangzókat és a mássalhangzókat helyes időtartammal ejtsétek!

ca) röplő madárral
szálló szellővel
téllé hidegedett
legsudárabb kukoricaszárral
örökös küzdelemmel

cb) koromfekete színekkel
szellőpostával érkezett
hízeltető méhektől
porhanyóssá tettem
szelekkel vívott

cc) gyönyörűen kinyílt
hajlékonyá edződött
a mélységbe eresztettem
frissen lehullottak
magasságom elbújhat

d) Olvassátok el helyes időtartammal a *Kalevala* kivetített részletét!
Az aláhúzott szavak olvasását külön is gyakoroljátok!

Kalevala

(RÉSZLET AZ ELSŐ ÉNEKBŐL)

Bőviben van még varázsszó,
titkos igen, mit tanultam:
szakítottam útnak szélén,
téptem hangafüves
téren, bokor-ágról bontogattam,
hajló vesszőn hajtogattam,
fű fejről fejtegettem,
kisutcán földből kivettem,
míg ballagtam bojtársorban,
legelőn jártam legénysorban,
mézes mezőn mendegéltem,
arany halmokon haladtam,
fekete tehén csapásán,
tarka jószágunk nyomában.

4. Ritmusgyakorlatok végzése jól ritmizálható versek olvasásával

- a) Olvassátok el a következő verset legalább két különféle ritmussal:
- erősen ritmizálva a tartalom rovására;
  - gyengébben ritmizálva a tartalom kiemelésével;
  - egészen visszafogott ritmusban, elsősorban a tartalomra figyelve!

Melyik megoldás felel meg jobban a vers tartalmának?

- aa) Weöres Sándor: *Valse triste*
- ab) Babits Mihály: *Új leoninusok*
- ac) Utassy József: *Fákat altat a szél*
- ad) Kiss Anna: *Madár*
- ae) Weöres Sándor: *Robogó szekerek*
- af) Buda Ferenc: *Ne rejtőzz el...*

5. A hangsúly gyakorlása mondatok és szöveg olvasásával A hanglejtés gyakorlása szöveg olvasásával

- a) Olvassátok el a hangsúlyjeleknek megfelelően és a hanglejtésre is ügyelve a következő mondatokat! (A mondatokat Lakatos Menyhért *Csandra szekere* című könyvéből választottuk.)

Jelmagyarázat:

= főhangsúly; – mellékhangsúly; ^ szavak kapcsolása; | rövid szünet; ; egészen rövid szünet

aa) A Dráva hullámai hangos csámcsogással kószolgatták a partot, | zöld hőmpolygésében dermedten reszketett a nap, | tovarohanó opál fodrain hideg gyöngyökké tört össze a fény.

ab) Egyforma meztelenséggel hallgattak a fák, | csupasz ágaik között ; rakoncátlan kedvvel visongott a szél

ac) Mólót ácsoltak a folyóra. | Már túl voltak a nehezén, | a zsinórhoz állított cölöpöket kemény mozdulatlanságba merevítették, a | baltázott andráskeresztek és a vánkosgerendák ritmusos fejszecsapásaik nyomán szelíden elnyújtóztak a cölöpök tetején.

b) Olvasd el helyes hangsúllyal, hanglejtéssel a közmondásokat!

ba) Aki kerüli a munkát, nehezen tölti meg a gyomrát.
Amilyen a munka, olyan a jutalom.

bb) Barátod vize édesebb az ellenség mézénél.
Amelyik kutya ugat, az nem harap.

c) Olvasd el helyes hangsúllyal és hanglejtéssel a szóláshasonlatokat!

ca) Olyat ásított, hogy majd kiesett a feje a száján!
Úgy hazudik, csak úgy füstöl az orra alatt.

cb) Könnyebb a fából vizet csavarni, mint belőle jókedvet.
Szemtelen, mint a piaci légy.

- d) Jelöljétek a hangsúlyos helyeket a következő szövegek egy-egy részletében, majd készüljétek föl a helyes felolvasásra!
- da) *Tréfás mese*, Magyar népmese. *Irodalom*.
- db) *Daidalosz és Ikarosz*; 4. bekezdés. *Irodalom*.
- dc) Sütő András: *Egy csupor zsír* (utolsó bekezdés). *Irodalom*.

A helyesejtési normákhoz igazodó vers- és prózamondás gyakoroltatása

- a) Olvassátok el a verset! Készüljétek föl a versmondásra! 1. Jelöljétek velem együtt a szünetek helyét! 2. Jelöljétek a hangsúlyokat a szövegben! 3. Ahol a versben a sorok végén áthajlás (enjambement) van, jelöljétek az összetartozó szerkezeteket!

- aa) KORMOS ISTVÁN
Fehér virág

Fehér virág a zápor | zuhogva ejti szirmát |
 holló a szél az ékkő tócsában mossa tollát
 szép zöld haját lebontja a kukorica | elszáll
 e szíromzuhogásból a tündöklő ökönyál ||

Fehér virág kezedben | szétporló liliumszál |
 szétporló tenyeredből szökkent e liliumszál
 szétporló zuhatagból | ahogy a szírom elszáll |
 eltűntél | aki köztünk angyali zene voltál ||

- ab) SZABÓ LŐRINC
Dsuang Dszi álma

Kétezer évvel ezelőtt Dsuang Dszi |
 a mester, egy lepkére mutatott. ||
 – Álomban – mondta – ez a lepke voltam, |
 és most egy kicsit zavarban vagyok. ||

- Lepke – mesélte –, igen, lepke voltam, |
s a lepke vigan táncolt a napon, |
és nem is sejtette, hogy ő Dsuang Dszi...
És felébredtem... | És most nem tudom,
most nem tudom – folytatta eltűnődve –,
mi az igazság, melyik lehetek:
hogy Dsuang Dszi álmodta-e a lepkét
vagy a lepke álmodik engemet? – ||

Én jót nevettem: – Ne tréfálj Dsuang Dszi!
Ki volnál? Te vagy: Dsuang Dszi! Te hát! – |
Ő mosolygott: – Az álombeli lepke
épp így hitte a maga igazát! – |

Ő mosolygott, | én vállat vontam. | Aztán
valami mégis megborzongatott, |
kétezer évig töprengtem azóta, |
de egyre bizonytalanabb vagyok,

és most már azt hiszem, hogy nincs igazság, |
már azt, | hogy minden kép és költemény, |
azt, hogy Dsuang Dszi álmodja a lepkét,
a lepke őt és mindhármunkat én. ||

ac)

ADY ENDRE
Fölszállott a páva

„Fölszállott a páva a vármegye-házra, |
Sok szegény legénynek szabadulására.” ||

Kényes büszke pávák. | Nap-szédítő tollak, |
Hírrel hirdessétek; | másképpen lesz holnap. ||

Másképpen lesz holnap, | másképpen lesz végre |
Új arcok, új szemek kacagnak az égre. |
Új szelek nyögetik az ős magyar fákat, |
Várjuk már, várjuk az új magyar csodákat. ||
Vagy bolondok vagyunk s elveszünk egy szálig, |
Vagy ez a mi hitünk valóságra válik. ||
Új lángok, új hitek, új kohók, új szentek, |
Vagy vagytok, vagy ismét semmi ködbe mentek. |
Vagy láng csap az ódon, vad vármegyeházra, |
Vagy itt ül a lelkünk tovább leigázva. |
Vagy lesz új értelmük a magyar igéknek, |
Vagy marad régiben a bús, magyar élet. ||
Főszállott a páva a vármegye-házra, |
Sok szegény legénynek szabadulására." ||

Beszédfejlesztés

A szövegalkotás tanítása

1. A szándéknyilvánítás tanulása

- a) Játsszátok el a következő helyzetet!
- aa) Kérdezzétek meg a mozi pénztárosától, hogy kaptok-e kedvezményt, ha tizenöten szeretnétek megnézni a filmet! Ha igen, akkor mi a kedvezménykérés módja?
  - ab) Kérdezzétek meg a könyvtárostól, hogy lehetne-e a könyvtárban író-olvasó találkozót szervezni! Ha igen, hogyan és miben tud segíteni a könyvtáros?
  - ac) A helyi állattenyésztési részleg (vasútállomás, gyógyszerár, gépjárműjavító üzem stb.) vezetőjétől érdeklődjétek meg, mit kell tennetek, ha meg szeretnétek látogatni az osztályotokkal a vezetése alatt álló intézményt!

(Szempontok: kapcsolatfelvétel, kapcsolattartás, hangerő, testtartás, távolságvétel, szövegszerkesztés, udvariasság, helyesejtés.)

Megjegyzés:

A fentebb felsoroltakhoz hasonló jellegű rendezvények, látogatások előkészítésének lehetséges részét a-valóságban is 3-5 fős gyermekcsoportokra kell bízni.

- b) Ha riportot szeretnétek készíteni a
- ba) művelődési ház egyik szakkörvezetőjével,
  - bb) múzeum vezetőjével,
  - bc) telexgép vagy toronydaru kezelőjével,
  - bd) polgármesterrel,
  - be) vasútállomás főnökével,

hogyan tudakolnátok meg, hogy mikor fogadna benneteket? Játsszátok el kétféleképpen a helyzetet: telefonon érdeklődtök, illetve személyesen keresitek meg a riportalanyt!

c) Játsszuk el a következő helyzeteket, amelyek autóbusz- vagy villamosbérlet váltása közben fordulhatnak elő!

ca) Az autóbuszotok vagy vonatotok egy-két perc múlva indul, de a pénztárnál még hárman állnak előttetek.

cb) Elfelejtettétek reggel a táskátokba tenni a bérlet árát. A bérletet viszont meg kell vennetek. Az utasok között ismerős felnőttest látok.

cc) Mikor rátok kerül a sor a pénztárnál, kiderül, hogy nincsen nálatok pénz.

cd) A pénztáros nem olyan bérletet adott, mint amilyent kértetek.

ce) A pénztáros nem jól adott vissza.

cf) Szeretnétek a visszajáró pénzben tízforintosokat is kapni, mert telefonálni akartok.

d) Keressétek ki az előttetek levő telefonkönyvből a helyi vonat- vagy autóbuszállomás felvilágosító irodájának telefonszámát!

Játsszátok el a telefonhívást! Kérjétek felvilágosítást arról, hogy

da) az autóbusz vagy a vonat, amellyel rokonotokat várjátok a szomszéd városból, megérkezett-e már;

db) munkaszüneti napokon, a reggeli órákban mikor indulnak szerelvények, járatok Budapestre (vagy más helységbe);

dc) a Szegedre induló gyorsvonat megáll-e Kiskunfélegyházán;

dd) az autóbusz-gyorsjárat mennyi idő alatt ér Győrből Balatonfüredre;

- de) meg lehet-e fordulni egy délelőtt vagy délután az egyik helységből úgy, hogy legalább másfél óra jusson az ügyintézésre!
- e) Olvassátok el a telefonkönyvben a tudakozódásról szóló szöveget! Keressétek meg a tudakozó telefonszámát! Játsszátok el játéktelefonon a következő helyzeteket!
- ea) Szüleitek papírlapra írt telefonszámot találtak a jegyzeteik között. Elfelejtették, kinek a száma lehet az. Megkérnek téged, hogy szabad idődben kérdezd meg a tudakozótól a szám előfizetőjének a nevét és a lakcímét.
- eb) Ismerőseitek lakására néhány napja vezették be a telefont. A számukat még nem tudjátok, de föl szeretnétek őket hívni. Kérjétek a tudakozó segítségét!
- f) Kérj segítséget telefonon a szülőidtől vagy olyan ismerőstől, akinek van telefonja!
- fa) Otthon felejtetted a táborozást engedélyező orvosi igazolást;
- fb) A fürdőruhád otthon maradt a szekrényedben;
- fc) A táborba érkezés napján elveszítetted a költőpénzedet;
- fd) A legközelebbi városba utaztál egyedül, s lekésted az utolsó, visszafelé induló autóbust vagy vonatot.
- g) Mit tennétek az alábbi helyzetekben? Játsszátok el!
- ga) A gyerekek látják, hogy az autópihenőben, ahol az autóbusz (az autó) megállt, a már ott levő kirándulócsoporthoz egyik tagja szemetel.
- gb) A tanító néni az osztálykiránduláson indulni szeretne az étterembe, de a gyerekek még játszanának egy kicsit a parkban.
- gc) Családi kiránduláson százforintos helyett húszforintosra lenne szükség a képeslap-automatába, s a kirándulóhely közelében van egy cukrászda.

2. A véleménynyilvánítás tanulása

a) Beszéljete az érdeklődési körötökről!

aa) Ne áruljátok el, mi iránt érdeklődtök, csak jellemző tevékenységeit, eszközeit, a hozzá kapcsolódó tévé- és rádióműsorok, könyvek, újságok, folyóiratok címét soroljátok fel! Mi megpróbáljuk kitalálni, mire gondoltatok!

ab) Érdeklődési köröket láthattok az írásvetítőn. A párok közül válasszátok ki, hogy szerintetek melyik a fontosabb, hasznosabb! Indokoljátok is választásotokat!

szalvétagyűjtés	barkácsolás
zenehallgatás	horgászat
olvasás, irodalom	divat
állattartás	tánczene
gyufacímkegyűjtés	sportolás

ac) Beszéljete egy olyan gyerekről, akinek az érdeklődése

- tartós és szűk,
- tartós és tág,
- nem tartós és szűk,
- nem tartós és tág!

ad) Hallgassátok meg társatokat, aki. érdeklődéséről beszél! Értékeljete érdeklődési körét tartalma, kiterjedése és tartóssága szempontjából! Megfelelőnek tartjátok-e ezt? Mit javasoltok? Mi az, amin változtasson? Hogyan?

ae) Rendezzete kiállítást olyan tárgyakból, amelyek kapcsolatban vannak érdeklődésetekkel! Mutassátok is be érdeklődésüket társaitoknak!

af) Nézzete meg a *Rádió- és Televízióújságot!* Csoportosítsátok a műsorokat! Csoportosításotok szempontja az legyen, milyen érdeklődésű embernek ajánlanátok az egyes könyveket és műsorokat.

b) Beszéljete a döntéseitekről!

ba) Olvassátok el újra a tankönyvetek lapjain található meg-gondolatlan, elhamarkodott döntéseket bemutató részle-teket!

- Mondjátok el, mit tenne ilyen esetekben egy meggondolt, előrelátó ember!

- Döntsétek el, ti mit csináltatok volna, ha láttátok, hallot-tátok volna ezeket az eseteket!

bb) Soroljátok fel néhány esetet, amikor döntenetek kellett! Mondjátok el azt is, milyen lehetőségek közül kellett vá-lasztanotok! Beszéljete arról, hogyan döntöttetek!

bc) Értékeljétek saját döntéseiteket! Előrelátóak, megfontoltak vagytok, elhamarkodott, meggondolatlan döntéseket hoz-tok? Példákkal igazoljátok az önmagatokra vonatkozó állí-tásaitokat!

bd) A rossz döntéseknek gyakran nehezen jóvátehető, néha végzetes következményei lehetnek! Mondjátok erre esete-ket! Előfordult-e már veletek is ilyen? Beszéljete erről!

be) Mit tennél a következő helyzetben?

- Eltűnik a tollad, amellyel egyik osztálytársad írt utoljára.

- Valamilyen helytelen viselkedésed miatt a barátod elmond-ja véleményét, ebben elmarasztal, megszid téged.

c) Ti milyennek tartjátok magatokat? Kitartóak, türelmesek vagy türelmetlenek vagytok?

ca) Meséljete el egy olyan esetet, amikor kitartóak, türelmesek voltatok!

cb) Meséljete el olyan eseteket, amikor türelmetlenek voltatok!

cc) Keresséte meg türelmetlenségeetek okát! Beszéljéte meg társaitokkal, hogy lehet-e ezen változtatni!

- d) Milyenek tartjátok önmagatokat? Önállóak vagy önállótlanak vagytok? Mondjátok el véleményeteket magatokról! Hallgassátok meg társaitok rólatok kialakult véleményét! Ha társaitok értékelését nem tartjátok igaznak, cáfoljátok meg!
- e) Hogyan viselkednél? Mit tennél?
- ea) Osztályotok Budapestre utazik. Megnézitek az állatkertet, közben te lemaradsz a csoporttól. Csak annyit tudsz, hogy az állatkerti séta után társaid a Nemzeti Múzeumba indultak. Mit tennél?
  - eb) A játszótéren egy keservesen síró kisfiúval találkozol, aki elpanaszolja, hogy nem talál haza. Mit tennél?
  - ec) Édesanyád el szeretne utazni. Téged kér meg, hogy lásd el a háztartást, amíg távol van. Mit tennél? Milyen terveket készítenél?
  - ed) Tanítód egy ismeretlen férfihoz küld egy üzenettel. Az üzenetet nem fogalmazta meg pontosan, csak annyit tudsz, hogy ezt az embert a legközelebbi osztályfőnöki órára kell meghívnod, hogy falutokról meséljen. Mit tennél?
  - ee) Nagyszüleidtől vonattal utazol haza. Miután a kocsiból kiszálltál, és a vonat elment, észreveszed, hogy az egyik csomagodat fent hagytad. Mit tennél?
  - ef) A szomszédotokban lakó öreg bácsi almaszedés közben leesik a fáról, és nem tud felkelni. Mit tennél?
  - eg) Leszakad a gomb a kabátodról. Édesapád dolgozik, édesanyád orvoshoz vitte a kistestvéredet. Mit tennél?
- f) Hogyan viszonyultok a sikerhez és a kudarchoz? Beszéljetekek róla!
- fa) Olyan rövid szövegeket olvashattok, amelyekben mindkét szereplő kudarcot vall. Írjátok le, mi a véleményetek a két gyerekről! Indokoljátok is meg véleményeteket!

- faa) Osztályok közötti irodalmi vetélkedőt hirdettek az iskolában. A harmadik osztályból a Micimackó és a Bóbita csapat is benevezett. A Micimackók újra elvették irodalmi könyveiket, átnézték, átismételték a tanultakat. Délutánonként a könyvtárban terv szerint készültek föl. A Bóbita csapat tagjai ötletszerűen készültek a vetélkedőre, innen is, onnan is olvasgattak. Egyik csapatnak sem sikerült helyezést elérnie a vetélkedőn.
- fab) Béla és Jocó beneveztek a kerékpárversenyre. Béla így gondolkodott:
- A bicajom rendben van, nem kell szerelni rajta semmit. Kerékpározni meg már öt éves korom óta tudok. Biztosan bekerülök a döntőbe.
- Jocó átnézte a kerékpárját, megerősítette a csavarokat, esténként pedig a sportpályán edzett. A kerékpárversenyen egyik gyerek sem került a döntőbe.
- fac) A tanító néni bejelentette:
- Jövő héten matematikából dolgozatot írunk.
- Éva és Kati is szerette volna jól megírni a dolgozatot. Éva gyakorolt, sok feladatot megoldott a könyvéből és munkalapjából. Még Pistit, az osztály legjobb matekosát is megkérte, hogy segítsen neki. Kati csak a házi feladatokat oldotta meg, ugyanannyit foglalkozott matematikával, mint máskor. Mindkét kislány dolgozata hibás lett.
- fb) Írjátok le csoportosítva néhány feladatmegoldásokat! Az egyik csoportba a sikeresek, a másikba a kudarccal végződők kerüljenek. Válasszatok ki mindegyik csoportból egyet-egyét! Készítsetek rajzot, majd meséljetek róluk! A rajzotok mellé írjátok le, mi lehetett sikeretek, illetve kudarcotok oka!

fc) Hogyan viselkednétek egy olyan gyerekekkel szemben, aki kudarcot vallott? Írjátok le az általatok legszívesebben választott viselkedés betűjelét (vagy betűjeleit)!
Értékeljétek az egyes viselkedéseket!

fca) A többiekkel együtt jól kinevetem én is.

fcb) Úgy teszek, mintha nem is vettem volna észre, hogy nem sikerült neki valami.

fcc) Megpróbálom megvigasztalni. Azt mondom, hogy máskor majd jobban sikerül.

fed) Még sokáig gúnyolódok a kudarcán.

fce) Kitalálok olyan játékot vagy feladatot, amit biztosan sikeresen meg tud oldani. Így majd elfelejti a kudarcát.

g) Szerények vagy *dicsekvők* vagytok? Beszéljétek róla!

ga) Olvassátok el az írásvetítőn látható mondatokat!

gaa) Írjátok le azoknak a gyerekeknek a nevét, akikre rászólnátok: „Ne dicsekedj!”

Éva: Ez a kis blúz 5560 Ft volt. Nincs is ilyen mindenkinek! Nekem már van egy kék, de ez a piros jobban megy az aranyláncomhoz. Jani: Fiúk! Ezt az édesapámmal együtt megcsináljuk. Édesapám nagyon jól ért a fémek megmunkálásához. Zoli: Ha valamit nem tudtok, haverok, csak szóljatok nekem! Ebben a fejben annyi ész van, hogy a tiétekben együtt nincs annyi. Vegyétek már észre, hogy én mindent tudok! Lívია: Sok-sok ponttal, fölényesen megnyertem a tanulmányi versenyt! A második helyezett jól lemaradva kullogott utánam. Amikor én feleltem egy kérdésre, mindenki csak tátotta a száját.

gab) Játsszátok el a dicsekvő gyerekek szerepét!

gac) Alakítsátok át a szövegeket! A szerény megnyilvánulásból dicsekvést, a dicsekvésből szerénységet tükröző szöveget alkossatok!

- gb) Biztosan veletek is előfordult már, hogy dicsekedtetek. Írjátok le dicsekvésetek tárgyát, helyszínét és a 2. személy (vagy személyek) nevét!
- gc) Milyennek tartjátok magatokat? Szerények vagy dicsekvők vagytok? Hallgassátok meg társaitok véleményét is! Ha úgy érzitek, hogy ez nem felel meg a valóságnak, cáfoljátok meg, bizonyítsátok be az ellenkezőjét!
- h) *Lelkiismeretes, alapos, pontos, hibátlan vagy hanyag, felületes, pontatlan, hibás?*
- ha) Képzeltetek el egy olyan országot, ahol minden mesterember teljesítménye hanyag, felületes, pontatlan, hibás! Rajzoljátok le néhány használati tárgyat, eszközt, amelyet ezek a mesterek készítenének!
- hb) Készítsetek leírást!
- hba) Mutassatok be két kertet! Írjátok le, milyen lehet az, amelyiknek a kertésze lelkiismeretes, alapos ember, milyen lehet az, amelyiknek a kertésze hanyag, felületes!
- hbb) Írjátok le, milyen az a szoba, amelyet egy alapos, lelkiismeretes gyerek takarított, és milyen lehet az, amelyet egy hanyag, felületes gyerek rakott rendbe!
- hc) Értékeljétek a felelősök aznapi munkáját a lelkiismereteség, pontosság szempontjából!
- i) *Hogyan értékeled: fegyelmezett vagy fegyelmezetlen?*
- ia) Játsszátok és mondjátok el, hogyan viselkedik a felsorolt helyzetekben egy fegyelmezett és egy fegyelmezetlen ember
- iaa) ha meg akar szólítani valakit;
- iab) közös kiránduláson;
- iac) utcán;
- iad) orvosi rendelőben;
- iae) színházban vagy moziban;
- iaf) valamilyen sportversenyen.

- ib) Valamennyi helyen, helyzetben (ia) már ti is voltatok. A füzetetekbe csoportosítva írástok le a helyek, helyzetek betűjeleit! Egyik csoportba azok kerüljenek, ahol fegyelmezettek, a másikba azok, ahol fegyelmezetlenek voltatok! Mindegyik csoportból válasszatok ki egyet-egyét! Készítsetek róluk rajzot, majd meséljétek el társaitoknak!
- ic) Gondoljátok végig az elmúlt hetet! Értékeljétek magatartásokatokat! Fegyelmezettek vagy fegyelmezetlenek voltatok? Az önmagatokra vonatkozó állításokat igazoljátok is úgy, hogy néhány esetet elmeséltek! Hallgassátok meg társaitok véleményét! Ha nem érzitek igaznak, megcáfolhatjátok!

j) *Őszinte, bátor vagy hazudós, gyáva?*

- ja) Ismertek-e olyan regény-, elbeszélés- vagy meseszereplőket, akik őszinték, bátrak, illetve hazudósak, gyávák? Csoportosítva írástok le a nevüket! Mindegyik csoportból válasszatok ki egyet-egyét! Rajzoljátok le azt a tettüket, amelyik miatt őszintének, bábornak, illetve hazudósnak, gyávnak értékeltétek magatartásukat!
- jb) Ti mit tennétek, hogyan viselkednétek a következő helyzetekben? Beszéljétek erről!
  - jca) Tönkretettétek - figyelmetlenség miatt - az osztálykönyvtár egyik könyvét. A bűnösnek az a büntetése, hogy nem mehet el az osztállyal a legközelebbi könyvtárlátogatásra.
  - jcb) Kitértétek hógolyózás közben a szomszédotokban lakó néni ablakát. A néni egy másik fiút tart hibásnak. Már be is számolt a fiú szüleinek.
  - jcc) Padtársaddal teljesen egyforma lett a matematika felmérőtök. (Te nézted le a feladatok megoldását társadéről, annak ellenére, hogy ő kért, ne tedd ezt.) Tanítótok úgy akar büntetni mindkettőtöket, hogy erre a feladatlaponkra elégtelent ad, és újra kell írnotok a felmérést. A tanítód inkább neked hisz, mert padtársadat már néhányszor hazugságon érte.

Előfordult-e már veletek hasonló eset? Akkor hogyan viselkedtetek, mit tettetek? Beszéljetez erről! Értékeljétek is magatartásotokat a hazudós, a gyáva, illetve bátor, őszinte szavak segítségével!

k) Jószívű, segítőkész vagy önző, irigy?

ka) Találjatok ki különböző helyzeteket! A helyzetek szereplői egyszer jószívű, segítőkész, máskor irigy, önző emberek legyenek! Ne mondjátok meg, milyen embert mutattok be, csak beszéljetez róluk! Mi megpróbáljuk kitalálni, mikor melyik szereplőről beszéltek.

kb) Van-e az osztályotokban önző, irigy vagy jószívű, segítőkész gyerek? Jól gondoljátok meg, mit válaszoltok, mert nagyon fontos döntést kell hoznotok! Állításotokat bizonyítanotok is kell!

kc) Meséljetez el egy olyan esetet, amikor veletez szemben valaki önző, irigy vagy jószívű, segítőkész volt! Beszéljetez arról is, milyen érzés volt ez!

kd) Idézzetez fel olyan esetet, amikor önzők, irigyek vagy jószívűek, segítőkészek voltotok! Beszéljetez erről!

l) Udvarias, tapintatos, gyengéd, barátságos vagy udvariatlan, tapintatlan, durva, barátságtalan?

la) Fogalmazzatok meg olyan normákat, amelyeket egy udvarias ember mindig betart! (Ezek a normák vonatkozhatnak a köszönésre, a másik emberrel való beszélgetésre, a megszólításra, az idősebbekkel, a lányokkal szemben való viselkedésre stb. Ti is találhattok ki még helyzeteket.)

laa) Az általatok leírt normák közül jelöljétek csillaggal azokat, amelyeket ti nem mindig tartotok be!

lab) Mondjátok el, hogyan kellene figyelmeztetni társaitokat, ha udvariatlanul viselkednek! (idézzetez fel megtörtént eseményeket!)

- lb) Ti mit tennétek, hogyan viselkednétek ezekben a helyzetekben? Beszéljétek erről! Társaitok értékelné fogják magatartásotokat a *barátságos*, *gyengéd* vagy *barátságatlan*, *durva* tulajdonságok megnevezésével!
- lba) Barátaiddal egy nagyszerű búvóhelyet találtatok. Itt tartjátok „kincseiteket”, titkos füzeteket, itt szoktátok megbeszélni titkos terveiteket. Egyik nap egy ismeretlen fiút találsz a búvóhely közelében.
- lbb) Fociztok a pályán. Az egyik kövér fiú addig könyörög, amíg nagy nehezen beveszitek a csapatba. A kövér fiú nagy igyekezetében öngólt rúg.
- lbc) Egyedül utazol a vonaton. Hasonló korú lány ül veled szemben. Ő is unatkozik, beszélgetni szeretne veled.
- lbd) A parkban a padon egy keservesen síró gyereket találsz. Kérdéseidre végre elmondja, hogy igazságatlanul megbántották. Nem engedik a többiek, hogy velük együtt játsszon.
- lbe) A szünetben egy kis elsős figyelmetlenségből neked szalad. Te elesel, jól megütöd magad, ráadásul a barátaid is kinevetnek. A kis elsős is nagyot esett, és most keservesen bőg melletted.
- lc) Ti milyenek tartjátok magatokat? Barátságosak, gyengéddek vagy barátságatlanok, durvák vagytok? Meséljétek erről! Veletek megtörtént esetekkel igazoljátok, hogy önértékelésetek helyes!
- ld) Írjátok le egy olyan esetet, amikor tapintatlanok voltatok szemben! Számoljátok be arról, milyen érzés volt ez!
- le) Gondoljátok végig az elmúlt heti viselkedéseteket! Meséljétek el egy olyan esetet, amikor tapintatosak voltatok, és egy olyat, amikor tapintatlanok voltatok!

m) *Nyílt, közömbös, bizalmatlan, zárkózott?*

ma) Olvassátok el (hallgassátok meg) a következő mondatokat! Írjátok le a mondat betűjelét, majd döntsétek el és írjátok a betűjel után, hogy melyiket mondhatta a *nyílt*, a *közömbös*, a *bizalmatlan* és a *zárkózott* ember! Indokoljátok is választásotokat!

maa) Lehet, hogy igazad van. De ugye nem csapsz be? Félek, hogy te is becsapsz.

mab) Elmondom. Nem, mégsem. Úgysem tudsz segíteni. Ne kíváncsiskodj! Nem mondom el.

mac) Na, ez engem nem érdekel. Azt csinálsz, amit akarsz, semmi közöm hozzá. Hiába bögsz, nem érdekel!

mad) Ne sírj! Meséid el, mi történt veled! Én is jártam már így. Elmondom, jó?

mb) Most magatokról beszéljétek!

mba) Mondjátok el, hogyan viselkednétek akkor, ha egy kiscsoportos beszélgetés során vágyaitokról, elképzeléseitekről, terveitekről kellene beszélnetek! Azt ti döntsétek el, hogy a beszélgetés résztvevőit ismeritek-e vagy nem!

mbb) Meséljétek arról, hogyan vettek részt a közös játékban!

n) *Magabiztos? Önmagában bizonytalan?*

na) Két mondatot olvashattok az írásvetítőn. Biztosan hallottátok már ezeket az állításokat.

„Ezt az embert nem lehet befolyásolni, *független ember*.”

„*Befolyásolható, engedékeny* teremtés.” Tudjátok-e, mit jelent a befolyásolhatóság? Milyen lehet az az ember, akire az első, és milyen lehet az, akire a második állítás vonatkozik? Mondjátok el!

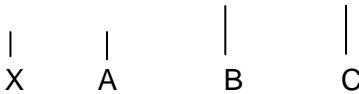
- nb) Lapozzátok fel a *Magyar értelmező kéziszótárt!* Keressétek meg a 101. lapon található *befolyásol* szócikket! Olvassátok el! Ebből megismerhetitek, milyen a befolyásolható, engedékeny ember. Az olvasottak segítségével jellemeztétek, milyen lehet a befolyásolhatatlan, független ember!
- nc) Hallgassátok meg a regényrészletet! Régi ismerősötökről, Robinsonról szól. (Defoe; *Robinson* 7-9. I. Móra Könyvkiadó, Bp., 1961.)
- nca) Állapítsátok meg, Robinson befolyásolható volt-e vagy sem!
- ncb) Mondjátok el, mit tett volna Robinson helyében egy befolyásolható ember!
- nd) Egy valóságban is elvégzett pszichológiai kísérletet ismeretek veletek.
- nda) Hallgassátok meg, majd döntsétek el, magabiztos vagy önmagában bizonytalan az az ember, akit bemutat a leírás!

„Önkéntesen vállalkoztunk, hogy részt veszünk egy észleléssel kapcsolatos kísérletben. Belépünk egy szobába négy másik résztvevővel együtt. A kísérletvezető egy egyenes vonalat (X vonal) mutat mindenkinek. Ugyanakkor összehasonlítás végett három másik vonalat is mutat (A, B és C). A feladat az, hogy megkeli határozni, a három vonal közül melyik az, amelyiknek a hossza leginkább megegyezik X vonaléval. A feladat először egyszerűségénél fogva lep meg. Teljesen világos, hogy a B vonal a helyes válasz, és amikor majd sorra kerülünk, természetesen azt fogjuk mondani, hogy a B az. Csakhogy most még nem mi kerülünk sorra. Az illető, aki most következik, gondosan megvizsgálja a vonalakat és azt mondja: »A vonal«. Tátva marad a szánk; és kételkedve nézünk rá. »Hogy hiheti, hogy az A vonal az, amikor a vak is látja, hogy a B az? - gondoljuk magunkban. Vagy vak, vagy őrült.

« Most a második személy jön. Ő is az A vonalat választja. Úgy érezzük magunkat, mint Alice Csodaországban. »Hogyan lehetséges?« - kérdezzük magunktól. »Hát mindketten vakok vagy örültek?« Ám a most következő személy is azt mondja, hogy A. Még egyszer megnézzük ezeket a vonalakat. »Talán mégis én vagyok az, aki elvesztettem az eszemet« - dűnnyögjük magunkban. Most a negyedik személy kerül sorra és ő is az A vonalat mondja a megfelelő vonalnak. Kiüt rajtunk a hideg verejték. Végül mi következünk. »Hát persze, az A vonal - jelentjük ki. Mindig is tudtam.«"

Az írásvetítő képe:

(Aronson, E.: *A társas lény*. Bp., KJK, 1987. 57-58. p.)

- ndb) Szerintetek mit tenne, hogyan viselkedne ebben a kísérleti helyzetben egy magabiztos és egy befolyásolható ember? Mondjátok el!
- ne) Beszéljetez arról, hogy szerintetek mit tesz és mit mond egy magabiztos, egy lelkiismeret-furdalásos és egy önmagában bizonytalan ember a következő esetekben! Mondjátok el azt is, ti mit csinálnátok!
- nea) Egy osztályban az egyik gyerek elkövet valamilyen csínyet. Keresik a tettest, de az hallgat. Az osztályból többen is látták, hogy ki volt a bűnös.
- neb) Négyen nézik együtt a televízió műsorát, egy filmet. Az egyik tévé nézőnek, Samunak nagyon tetszik a film. A műsor végén a többiek kijelentik, hogy vacak, ócska film volt, amit láttak.
- nec) A gyerekek arról vitatkoznak, hogy kit válasszanak meg az osztály képviselőjének. A többség Évára szavaz. Peti szerint Éva nem a megfelelő személy.

nf) Ti milyennek tartjátok magatokat? Magabiztosak, lelkiismeretesek vagy önmagatokban bizonytalanok vagytok?

nfa) Állításotokat igazoljátok is úgy, hogy elmeséltek egy veletek megesett történetet!

nfb) Hallgassátok meg társaitok véleményét is! Ha nem érzitek igaznak értékelésüket, cáfoljátok meg!

Megjegyzés:

Az osztályban kialakuló vitákat a befolyásolhatóság szempontjából is kísérvje figyelemmel a tanító! Időnként értékelje is a gyerekeket! Később kérheti őket arra, hogy gondolják újra végig a vitát, és önmaguk értékeljék maguk és társaik vita során tanúsított viselkedését!

o) Konfliktusok

oa) Hallottátok már ezt a szót: *konfliktus*?

Az *Idegen szavak szótáréből* írtam ki az írásvetítón látható szócikket. Olvassátok el, utána próbáljátok meg újra válaszolni az előző kérdésre!

Az írásvetítő képe:

konfliktus: összeütközés, nézeteltérés, küzdelem, harc

lelki konfliktus: lelki, lelkiismereti harc, küzdelem.

ob) Konfliktushelyzeteket olvashattok a táblán. Döntsétek el, hogy belső vagy emberek között kialakuló konfliktusokat ismerhettek meg!

1.

SIV WIDERBERG

Bélyeg

Bélyeget gyűjtöttem.

Papa hozott egyszer egy kilót.

Azóta nem gyűjtök bélyeget.

2.

INGRID SJÖSTRAND

Meg ne próbáld!

Meg ne próbáld!
mondja apa,
és nagyon szigorúan néz rám.
És egész testem reszket,
és már úgy érzem, gyáva vagyok,
ha meg nem próbálok.

3.

SIV WIDERBERG

Barátság

(RÉSZLET)

„Á, te vagy az”
mondta Lena.
„Hát nem tudod, hogy már Ingriddel
vagyok?
Hogy köztünk vége mindennek,
mindennek, érted?
Észre se vetted, te hülye?”

4.

KISS ANNA

Hol van a világ vége?

(RÉSZLET)

„A kék csupor miatt öreganyám rám sózott, mire én azt találtam
mondani neki, hogy világgá megyek. Eredj! Suhint meg szóval is.
Hozd a vándorbotot! És már rakja is össze a kenyeret, szalonnát,
már köti is kendőbe!”

5. Az osztályból valaki, Pista barátja, csínyet követ el. A tettét
hiába keresik, mert az nem jelentkezik. Pista látta az egész esetet.

oc) Gyűjtsetek konfliktusos helyzeteket, írjátok le ezeket! Je-
löljétek csillaggal azokat, amelyek veletek is megtörténtek
már!

- od) Szerintetek hogyan viselkedne a következő konfliktusos helyzetekben egy olyan ember, aki
- oda) lebecsüli a konfliktust;
  - odb) menekül a konfliktusból;
  - odc) megpróbálja feloldani a konfliktust?
- Mondjátok el véleményeteket társaitoknak! Beszéljete arról is, ti hogyan viselkednétek!
- oe) Gondoljátok végig a közelmúltban lejátszódott konfliktusaitokat! Készítsetek rajzot, majd meséljete el egy olyan esetet, amikor:
- oea) lebecsültétek a konfliktust;
  - oeb) menekültétek a konfliktusos helyzetből;
  - oec) megpróbáltátok feloldani a konfliktust!

- p) Az alábbi hamis állításokra írj egy-két mondatos cáfolatot! (Ha kell, nézz utána a könyvtárban!)
- pa) A halak kopoltyúval lélegeznek.
  - pb) A bálna olyan hal, amelyik egy embert is képes egészben lenyelni.
  - pc) A tudósok szórakozott emberek, és emiatt mindenféle furcsa dolog történik velük.
  - pd) A Föld gömb alakú, ezért ha elkezdünk a közepe felé fújni, akkor a Föld másik felén fogunk kiérni.
  - pe) A magyar édesanyák csecsemőjét a gólya hozza, a francia édesanyák pedig a káposztaföldön találják a gyerekeiket.
  - pf) Sajnos egyetlen kutatónak sem sikerült olyan népeket találnia, amelyeknek nyelve a miénkkel rokonságot mutatna, ezért valószínűleg nincsenek is nyelvrokonaink.

- r) A következő állítások védelmére jegyezzetek le magatoknak néhány érvet! Én igyekszem megcáfolni az állításokat. Készüljetek fel a vitára! Vita közben ügyeljetek a kapcsolattartásra, a szerepcserékre, a hangerőre! Türelmesen hallgassátok végig egymást!
- ra) A gyerek nemcsak akkor tanul, ha valaki szándékosan tanítja valamire.
- rb) Nem az a legjobb tanár, akinél azt csinálhatnak a gyerekek, amit akarnak.
- rc) Nem helyes, ha valaki csak egyetlen dologgal foglalkozik állandóan. (Pl. csak focizik, csak zenét hallgat)
- s) Készüljetek fel vitaindító értékelésre a következő eseményekről!
- sa) Egyik osztálytársad által végzett (bemutatott) kísérlet
- sb) Ismeretterjesztő tv-film, videofilm
- sc) Közös olvasmány
- sd) Közös meglepetésszerű színházi, bábszínházi produkció
- se) Gyermekrendezvényeken szereplő osztálytársaitok produkciója
- sf) Tanítási órán vagy szabadidőben elhangzó ismertetések, kiselőadások
- sg) Könyvismertetések
- sh) Aktuálisan adódó konfliktusok az osztályban
- Ügyeljetek a folyamatos szövegmondásra, a lényegkiemelésre és a kapcsolattartásra!

- t) Az sj jelű feladatban felsorolt témákról készült értékelésekről
- ta) készíttetek jegyzetet!
  - tb) Írjatok (vagy mondjatok) igazoló érveket!
  - tc) Írjatok (vagy mondjatok) cáfoló kijelentéseket!

Megjegyzés:

Ha a *tb*) és *tc*) feladatot egy-egy külön csoport egyszerre kapja, akkor a feladatmegoldásuk ellenőrzéseként lefolytatható a vita az adott témáról.

- u) Olvassátok el az alábbi eseményt leíró szöveget! Az eseményt vitassátok meg úgy, hogy a csoport egyik fele Rikiki pártján álljon, a másik pedig a csősz érdekeit védelmezze!

„- Rikiki, te mit csinálsz itt? - Nagy hang csapott le rá, ahogy a hátsó falnál lapult, épp egy göröngy vágódott be. - Itt... én... mi... persze... gyeptégláztunk!

- Gyeptégláztok? - A csősz ekkorra már akkora volt, mint egy óriáskerék, forgott körülötte. A gyerekek messze-messze szaladtak.

- Hát ez drága holmi! Ide füvesíteni hozták ezt a sok téglát, fiam! Kinek az ötlete volt ez a marhaság?

- Beszéltünk róla, ugye mi beszéltünk, együtt. Én. Mondtuk, hogy mondtam, építsünk várat. Nem téptük. Finoman, ugye... finoman...

- Finoman, na, szép kis társaság. Majd feleltek ezért!"

(Gyurkovics Tibor: Rikiki)

3. Elbeszélés élmény, fantázia alapján kiscsoportos kommunikációban

- a) Alkossatok elbeszélő szöveget az alábbi témákról!
- aa) Amikor én cirkuszigazgató voltam...
  - ab) Miért nem maradhattam mozdonyvezető?

- ac) Hogyan derítettem fel a környékbeli állatok rejtélyes betegségének okát?
  - ad) Expedíciót vezettem a sivatag vizeinek felkutatására.
  - ae) Önjáró gépet szerkesztettem.
  - af) Óriási hőforrások (gejzírek) törtek fel a Balatonban.
  - ag) Álomkór tört ki az iskolánkban.
- b) A következő mindennapi témákról mondhatnak pl. elbeszélést a gyerekek:
- ba) szokatlan egyéni élmény;
  - bb) súlyos kellemetlenség a családban;
  - bc) színházi, mozi-, bábszínházi élmény, filmélmény;
  - bd) iskolai rendezvény;
  - be) játék- vagy tanulásélmény;
  - bf) kirándulás;
  - bg) interjúkészítés, tanulmányi séta stb. közben adódott érdekes esemény.

Megjegyzés:

Szemponként kaphatják a szövegalkotók a kapcsolattartást, a lényegkiemelést, a helyesejtést, a hallgatók pedig a témaépítést biztosító kiegészítést és a kérdezést.

4. Mesealkotás

- a) Mondjatok mesét a szólás vagy a közmondás felhasználásával!
  - aa) Szegény embert még az ág is húzza.
  - ab) Lassan járj, tovább érsz!
  - ac) Az egyenes út a legrövidebb.
  - ad) Zsák a foltját megtalálja.
  - ae) Nem akarásnak nyögés a vége.
  - af) Jobb ma egy veréb, mint holnap egy túzok.

- ag) Nem mind arany, ami fénylik.
  - ah) Nyugtával dicsérd a napot!
  - ai) Közös lónak túros a háta.
- b) Mondjatok mesét! Helyezzétek a nektek megfelelő meseszerepbe az állatok választott osztálytársaitokat és tanítóitokat! A kikötésem az, hogy nem mondhattok el a valóságban megtörtént eseményt. Ugy mondjatok mesét, hogy a hallgatóság ráismerjen a szereplőkre!
- c) Mondjatok mesét a kistestvéreteknek! Megmondom, hol játszódjon a mesebeli esemény. Minden egyéb körülményt magatok találjatok ki!
- ca) Föld alatti barlangrendszer
  - cb) A világ végét jelző határkő
  - cc) Az ezeréves szivárványhíd környéke
  - cd) A beszélő növények országa
  - ce) A kis kövikigyók birodalma
  - cf) Egy elvarázsolt várkastély

5. Üzenetközvetítés tanítónak, szülőnek, gyereknek

- a) Játsszunk üzenőjátékot! Alakítsatok két csoportot! Bármilyen mesebeli vagy valóságos személy helyzetébe képzelhetitek magatokat. (Az ötleteket választhatjátok olvasmányaitokból, élményeitekből,) Küldjétek a másik csoportnak részletes, hosszú (1-2 perces) üzeneteket szóban, hírvívő útján! Az ellenséges csoportnak ki kell találnia, mely történelmi korból vagy irodalmi műből választottátok az üzenet témáját, kinek a helyébe képzelhette magát a küldő. Az a csoport nyer, amelyik 10- 15 perces játékidő alatt több pontot szerez.

b) Mondd meg (mondjátok meg) szüleidnek (édesanyádnak, a szakkörvezetőnek, az edzőnek stb.)...

Megjegyzés:

Minél több valóságos lehetőséget kell kihasználni a - lehetőleg felnőtteknek szóló - üzenetközvetítés gyakorlására.

c) Telefonáljatok (vagy játsszátok el a telefonálást)!

- ca) Kórházba kell telefonálnotok, mert a kistestvéretek születését várjátok.
- cb) Vasútállomásra kell telefonálnotok, mert meg akarjátok tudni egy vonat indulásának vagy érkezésének az idejét.
- cc) Budapestre kell telefonálnotok a Planetáriumba, hogy megtudjátok, melyik napon tudják fogadni az osztályotokat.
- cd) A postáról kell telefonálnotok egy másik helységbe. Meg kell tudnotok, hogy az ottani múzeum (vagy könyvtár vagy más intézmény) mikor nyit.
- ce) Telefonon keresztül köszöntetek valakit névnapja, születésnapja alkalmából.

6. Leírás

- a) Mondjátok el egy ismerősötök jellemző szokásait, szavajárását!
- b) Válasszátok ki az ismerőseitek közül az öt legfurcsábbat! Pár mondatban mondjátok el az egy-egy személyre jellemző külső tulajdonságokat!
- c) Végy egy tükröt, nézd meg magad jól! Adj magadról részletes leírást! Törekedj a tárgyilagosságra! Használd az önismeretből tanult kifejezéseket!
- d) Készítetek leírást egy általatok ismert személyről! A hallgatóitok ismerjenek rá a leírt személyre!

e) Képzeljétek el a következő helyzetet! Telefonon beszélünk egymással. Találkoznunk kellene. Én még soha nem láttalak benneteket. Jellemezzétek magatokat úgy, hogy biztosan rátok találjak!

f) A fiúk és a lányok külső testi jellemzői közötti különbségek a testarányok, a testtömeg és a testmagasság különbségében és ezek eltérő változásaiban is megnyilvánulnak. Hogy ezt pontosan megfigyelhessük, háromhavonként méréseket fogunk végezni.

fa) A testtömegetek és testmagasságotok mérésére készítetek egy táblázatot! Milyen táblázatot kellene készítenünk, mit kellene mérnünk, hogy a testarányok változását is megfigyelhessük? Ha ruházati boltban jártatok és ruhát vásároltatok, biztosan találkoztatok az alábbi rövidítésekkel. Írjátok le, mit jelentenek!

TM: (testmagasság)	Ez a négy adat pontosan
M: (mellbőség)	tájékoztat egy ember
Cs: (csípőbőség)	testarányairól.
D: (derékbőség)	

Készítsetek a füzetetekbe egy olyan táblázatot, amelybe a testmagasság, a mellbőség, a csípőbőség és a derékbőség mért adatait be tudjuk írni!

	TM	M	Cs	D
--	----	---	----	---

Szeptember

December

Március

Június

fb) Keressetek magatoknak párt! A fiúk lányt, a lányok fiút válasszanak! Hasonlítsátok össze a munkafüzetetekben és a füzetetekben lévő táblázatokat! A mért és összehasonlított adatok segítségével mondjatok igaz állításokat!

g) Hozzatok magatokkal egy állatot (növényt) ábrázoló képet! Lehetőleg olyan állatot (növényt) ábrázoljon, amelyet a többiek nem ismerhetnek! Nézzetek utána az állatra (növényre) jellemző életmódnak, adatoknak; az így szerzett ismereteitek alapján ismertessétek társaitokkal a képen szereplő élőlényt!

Megjegyzés:

Ugyanez a feladat adható érdekes, régi tárgyak, népművészeti eszközök, terek, épületek külsejének vagy belső terének leírásához.

- h) Mondd el, milyen játékot vagy „szerkentyűt” készítettél magadnak legutóbb, és hogyan készítetted!
- i) Mondd el részletesen, hogy a tavaszi (téli) szünetben mivel foglalkoznál legszívesebben, és hogyan csinálnád!
- j) Keress (vagy találd ki) olyan játékot, amelyet a többiek valószínűleg nem ismernek! Tanítsd meg velük a játékszabályait!

7. Az interjúkészítés tanulása

- a) Készítsetek interjút a lakóhelyeteken vagy annak közelében élő
  - aa) népművésszel;
  - ab) íróval, költővel, újságíróval;
  - ac) tekintélyes szakemberrel;
  - ad) felnőttel, aki országos hírnévre tett szert;
  - ae) képviselővel!
- b) Játsszatok el egy elképzelt interjút
  - ba) egy űrpilótával;
  - bb) egy államelnökkel;
  - bc) egy tábornokkal;
  - bd) egy idegen bolygóról jött élőlényvel;
  - be) egy állatok ismert híres emberrel;
  - bf) egy színésszel;
  - bg) egy bűvárral!

A szövegbefogadás és a szövegértés tanítása

1. A szándéknyilvánítás fogadása

- a) Játsszátok el, hogyan válaszolnátok a meghívásra!
- aa) Egy osztálytársad édesapja meghív születésnapra ünnepre.
  - ab) Az iskola igazgatója meghív benneteket a gyermeknap rendezvényre. Az egész osztály nevében kell válaszolnotok.
  - ac) Az iskolaorvos, fogorvos meghív benneteket ismeretterjesztő előadásra. Az egész osztály nevében kell válaszolnotok.
  - ad) A közeli óvoda vezetője meghív benneteket, hogy tartsátok meg a gyerekeknek a Télapó-ünnepséget.
  - ae) Az öregek napközi otthonának vezetője felajánlja, hogy tartsátok meg az intézményükben a karácsonyi ünnepélyt.
- b) Játsszátok el olyan helyzeteket, amelyekben a lakóhelyetekre vonatkozó tudakozódásra kell válaszolnotok! A kérdező minél bonyolultabb kérdést tegyen fel! Mondja meg, hogy kinek a nevében kérdez {gyerek, idegen felnőtt, az iskolába látogató vendég stb.)!
- c) A gyerekek többek közt a következő kérdésekre adhatnak választ:
Mennyi az osztálylétszám? Hány fiú és hány leány van az osztályban?
Hányan tanulnak zeneiskolában, s kik azok?
Kik járnak iskolai szakkörökre? Mit csinálnak ott?
Hova megy az osztály tavasszal kirándulni, mi lesz az útvonal?
Hogy hívják az osztály tisztségviselőit, mi a feladatuk?
Mely napokon van az osztálynak testnevelésórája?
Mikor mennek legközelebb könyvtárba? Stb.

2. A kérdezés gyakorlása

- a) Tegyetek fel kérdéseket
  - aa) az esemény helyére;
  - ab) az esemény idejére;
  - ac) az esemény szereplőire;
  - ad) a hiányzó információkra;
  - ae) a beszélő pontatlan fogalmazásából adódó félreértések tisztázása érdekében;
  - af) az esemény módjára;
  - ag) az esemény okára;
  - ah) az esemény előzményére és következményére!

Megjegyzés:

A feladatok megoldásának alapjául a gyerekek szövegalkotása szolgálhat.

- b) Tegyetek fel kérdéseket
  - ba) a magyarázatban szereplő adatokra;
  - bb) a magyarázatban szereplő összefüggésekre;
  - bc) a magyarázatban szereplő folyamatokra;
  - bd) az előadás tárgyára;
  - be) az előadásban szereplő ismeretekre!
- c) Tegyetek fel kérdéseket az elhangzott magyarázatra!

A kommunikáció tanítása

A szövegalkotás tanítása

A szöveg befogadás és a szövegértés tanítása

Találjatok ki és játsszatok el olyan mulatságos helyzeteket, amelyekben - kommunikációs szempontból - valami lehetetlen dolog történik! Például:

- A televízió egyik bemondója suttogva, rejtélyes hangon olvassa fel a híreket.
- A rádióbemondó üvöltve közli a várható időjárást.
- A diák kacsingat a tanárra felelés közben.
- A jegyszedő fenéken billenti a nézőt a színházban, mert az rossz helyre ült, nem arra a székre, ahova a jegye szólt.
- Az orvos megcsiklandozza a beteget vizsgálat közben, hogy jobb kedvre derítse.
- A betörő megpaskolja a nyomozó arcát, és megdicséri, amiért olyan ügyes volt, hogy sikerült őt elkapnia.
- A vevő az üzletben barackot nyom az eladó feje búbjára, mert az olyan szolgálatkész volt, hogy a raktárból hozott neki lejárt szavatosságú margarint. Stb.

Megjegyzés:

A feladat mindaddig végezhető, amíg a gyerekek élvezik, és nem fogynak ki az ötletekből.

b) Mondjátok el, kik azok, akikkel rendszeresen *bizalmas közelségbe* kerültök! A bizalmas közelség azt jelenti, hogy fél méternél kisebb köztetek a távolság, akár meg is érinthettek egymást.

ba) Milyen témáról lehet szó ilyenkor, mekkora hangerőt használhattok?

bb) Kik azok, akik csak alkalmanként kerülhetnek bizalmas közelségbe hozzátok?

- bc) Mondjatok olyan helyzeteket, amikor idegenekkel kerültök bizalmas közelségbe! Hogyan viselkedtek ilyenkor? Hogyan viselkednek mások?
- c) Helyezkedjete el úgy, hogy a köztetek levő távolság fél méternél nagyobb legyen, de egy méternél kisebb! Ez a *személyes közelség*. Ilyen távolságból még megérinthetjük egymást.
- ca) Ti kikkel és milyen alkalmakkor érintkeztek ekkora távolságból?
- cb) Miről lehet és miről nem illik ekkora távolságból beszélgetni?
- cc) Mekkora hangerőt használhattok ilyenkor?
- d) Helyezkedjete el úgy, hogy egy méternél nagyobb, de három méternél kisebb legyen köztetek a távolság! Ezt a térközt nevezik *társasági távolságnak*.
- da) Milyen témákról beszélgethetünk így és miről nem?
- db) Kikkel és milyen helyzetekben kerülhettek társasági távolságba?
- dc) Meg tudjátok-e így érinteni egymást?
- dd) Mekkora hangerőt használhattok ebben a helyzetben?
- e) Helyezkedjete el úgy, hogy egymástól három méternél messzebb legyetek! Ezt nevezik *nyilvános távolságnak*.
- ea) Kikkel kerülhettek kapcsolatba ilyen távolságból? Milyen helyzetekben?
- eb) Nyilvános távolságból miről lehet beszélni és miről nem?
- ec) Mekkora hangerőt használhattok ezekben a helyzetekben?
- f) Írjátok le a táblán olvasható négy helyzetet a megfelelő távolságok után! Soroljátok fel újabb példákat is! A füzetetekbe írjátok!
- versmondás osztálytársaknak, társalgás, segítség barátoknak a tanulásban, síró gyerek vigasztalása

bizalmas közelség (0 - fél méter): személyes
közelség (fél - egy méter): társasági távolság
(egy - három méter): nyilvános távolság
(több mint három méter):

g) Mondjátok el a véleményeket

- ga) a gyerekruhákról;
- gb) a gyerekcipőkről;
- gc) a házirendről;
- gd) az órarendről;
- ge) az osztálytermünkről;
- gf) a Dörmögő Dömötör című lapról;
- gg) a gyerekkönyvek illusztrációiról!

Vitassuk meg az ellentétes álláspontokat!

h) Hogyan jelentenének be nekem, hogy

- ha) elfogyott a rajzlapotok, és elfelejtettetek újat vásárolni;
- hb) elveszítettétek a vízfestéketeket;
- hc) elfelejtettétek elhozni az ebédpénzt;
- hd) nem íratátok alá szüleitekkel az ellenőrzőben a legutóbbi osztályzatot?

Játsszuk el a helyzetet!

Mi a véleményetek az elhangzott bejelentésről?

i) Képzeljétek el, hogy

- ia) elromlott az írásvetítőnk;
- ib) leszakadt az egyik pad támlája;
- ic) kitörött az osztálytermünk egyik ablaka;
- id) kopott a tábla, pattogzik róla a festék;
- ie) csöpög a fűtőtestből a víz a termünkben;
- if) a mosdóban áll a víz!

Kihez fordulátok segítségért?

Játsszuk el a helyzetet!

Mi a véleményetek a probléma megoldásáról?

j) Játsszuk el, mit tennétek a következő helyzetben!

- ja) Becsöngetés után öt perccel még nem vagyok a teremben.
- jb) Te vagy a hetes, és becsöngetéskor veszed csak észre, hogy elfogyott a kréta.
- jc) Szünetben nagyon zajosak az osztálytársaid.
- jd) Az ebédlőben vizes az a szék, amelyikre le kellene ülnöd.
- je) Az ebédlőben nagyon keveset kaptál kedvenc levesedből.
- jf) Testnevelésóra előtt rosszul érzed magad. Jó lenne, ha nem kellene tornáznod.

Mi a véleményetek a helyzet megoldásáról?

Érintkezési szokások tanítása

- a) Amerikában szokás, hogy a szomszédok összejárnak, kölcsönkérnek egymástól, gyerekeiket hagyják együtt játszani stb. Tehát a térbeli közelség általában társas kapcsolatokat teremt. Angliában ez nem jellemző a szomszédokra. Ti és a szüleitek milyen viszonyban vagytok a szomszédaitokkal?
- b) Angliában és Európa-szerte azzal vádolják az amerikaiakat, hogy túlságosan hangosan beszélnek. A művelt angolok tola-kodónak érzik magukat, ha más is meghallja beszédüket azon kívül, akinek szánták. Ezért aztán alig beszélnek hangosab-ban, mint a környezetük zajszintje, hangjukat kifejezetten a hallgatójuk felé irányítják.
  - ba) Nektek melyik beszédmód szimpatikusabb?
  - bb) Mi jellemzi ismerőseitek, barátaitok, rokonaitok beszédét e tekintetben?
- c) Az angol embert arra tanítják, hogy szenteljen nagy figyelmet mások szavainak. Ezért az angolok mozdulatlanul nézik partnerüket. Csak a szemükkel jeleznek, hogy megértették a má-sikat, de nem hümmögnek, nem bólogatnak. Az amerikaiakat viszont éppen arra nevelik, hogy ne nézzék mereven a beszélőt.

Ezért tekintetük hosszú időkre le is siklik partnerük arcáról. Csak akkor néznek rendületlenül beszélgetőtársuk szemébe, amikor nagyon biztosak akarnak lenni abban, hogy megértették-e őt.

ca) Mi jellemző rátok e tekintetben?

cb) Jellemezzétek ismerőseiteket és rokonaitokat is!

Kommunikációs zavarok tudatosítása

a) Keressétek meg a könyvtárban Karinthy Frigyes *Apám* című elbeszélését! Olvassátok el, és állapítsátok meg, mit jelent az apa többszöri hallgatása a fiával való beszélgetése során!

b) Ha egy amerikai egyedül akar maradni, bemegy egy szobába, és magára csukja az ajtót. Ha nem hajlandó beszélgetni a szobában levőkkel, akkor „agyonhallgatja” őket. Ez Amerikában a legsúlyosabb ellenszenv jele. Az araboknál más a helyzet. A gazdag arabok otthonai ijesztően tágasak. A belső válaszfalak szinte teljesen hiányoznak, mert az arab emberek nem szeretnek egyedül lenni. Ők is tudnak azonban magányt teremteni, mégpedig azzal, hogy csöndben maradnak. Hallgatásukkal tehát nem azt jelzik, hogy neheztelnek a másokra, hanem azt, hogy egyedül akarnak maradni gondolataikkal; azt, hogy ne zavarja őket senki.

ba) Ti mit fejeztetek ki hallgatással?

bb) Rokonaitok és ismerőseitek milyen helyzetekben szoktak hallgatni?

bc) Soroljatok fel olyan helyzeteket, amikor a hallgatás, a csönd valamilyen kapcsolatbeli zavart jelez az emberek között!

bd) Mondjatok olyan helyzeteket, amikor hallgatni illik, amikor hallgatni „kell”, tehát a csönd nem valamiféle kapcsolatbeli zavar jele. (Például: himnusz, színházi előadás hallgatása.)

c) Olvassátok el a könyvtárban Karinthy Frigyes *Isteni gondviselés* című novelláját!

ca) Fejtsétek meg, vajon miért hazudhat a „bölcs férfiú”!

- cb) Mondjátok el, hogy a férfi hallgatói és az olvasók mikor és miből foghatnak gyanút, hogy az elmesélt kaland csak hazugság!
- d) Emlékezzetek vissza, hogy nektek hazudtak-e, vagy ti hazudtatok-e másoknak tapintatból! Meséeljétek el az esetet!
- e) Emlékeztek-e tévedésen alapuló hazugságra - akár olyanra, hogy nektek hazudtak, akár ti hazudtatok valaki másnak? Mondjátok el azt is, milyen következménye volt a hazugságnak!
- f) Szerintetek ki és miért hazudott nagyobbat a következő beszélgetés során?
- Én átúsztam a Niagara-vízesést szemben fölfelé! Elhiszed?
  - Persze, hiszen a saját szememmel láttam!
- g) Keressétek meg és olvassátok el a könyvtárban a következő elbeszélést!
- ga) *Karinthy Frigyes: Mint egyszerű rikkancs kezdte*
- gb) Örkény István: *A törzsvendég*
A mű főszereplője igen bőbeszédű, azt is mondhatnánk, hogy „ömlik” belőle a szó. Fejtsétek meg, mi lehet ennek a szóözönnel az oka vagy a célja!
- h) Van-e olyan rokonotok vagy ismerősötök, aki szóözönnel árasztja el a beszélgetőtársait? Szerintetek miért lehet olyan bőbeszédű az illető? Mondjátok el!
- i) Olvassátok el a könyvtárban a következő elbeszéléseket!
- ia) *Karinthy Frigyes: Szeretem az állatot*
- ib) *Karinthy Frigyes: Tanítom a kisfiamat*
Figyeljétek meg, miért és hogyan változnak az elbeszélő érzelmei! Az érzelmek változása hogyan fejeződik ki a főszereplő beszédében, mozdulataiban?

- j) Fogalmazzátok át a táblára írt közléseket úgy, hogy ne sértsék meg a címzettet!
- ja) Többet nem fogok játszani veled, te irigy kutya!
- jb) Na, ha te ezt megcsinálod, én cigánykerekezni fogok!
- jc) Úgy viselkedtél, mint egy elefánt a porcelánboltban! Te kétfalkezes!
- k) Miért értelmezhető kétféleképpen a táblán látható üzenet? Fejtsétek meg!
- ka) Danit megverni nem kell reszketnetek jó lesz ha mindannyian beleegyeztek én nem ellenzem Tóni
- kb) Írjátok le az üzenetet írásjelekkel tagolva kétszer úgy, hogy a két mondat jelentése ellentétes legyen egymással!

Megfejtés:

Danit megverni nem kell, reszketnetek jó lesz, ha mindannyian beleegyeztek, én nem, ellenzem. Tóni.

Danit megverni nem kell reszketnetek, jó lesz, ha mindannyian beleegyeztek, én nem ellenzem. Tóni.

- l) Olvassátok el a kivetített szöveget! Mondjátok el, hogy szerintetek mi okozta a félreértést a leírt helyzetben!

Napfogyatkozás az amerikai hadseregben

Kapitány a hadnagynak: - Mint Ön is tudja, holnap napfogyatkozás lesz. Ez nem mindennapos jelenség. Reggel öt órakor vezényelje ki az embereket terepruhában a gyakorlótérre. Tanúi lehetnek így ennek a jelenségnek, és ugyanakkor én a szükséges felvilágosítást is megadom. Ha esik, semmit sem lehet látni. Ez esetben hagyja az embereket a kaszárnyában.

Hadnagy az ügyeletes őrmesternek: - A kapitány parancsára holnap reggel ötkor, terepruhában napfogyatkozás lesz. A kapitány az ezzel kapcsolatos felvilágosításokat a gyakorlótéren adja meg, ami nem mindennapos jelenség. Ha esik, semmit sem lehet látni. Ez esetben a jelenség a szobában zajlik le.

Ügyeletes őrmester a káplárnak: - A kapitány parancsára holnap reggel ötkor megkezdjük a napfogyatkozást a gyakorlótéren. Az emberek terepruhában legyenek. A kapitány a szükséges magyarázatokat erre a ritka jelenségre vonatkozóan a szobában adja meg. Ha véletlenül esne, az nem mindennapos jelenség.

Ügyeletes káplár a katonáknak: - Holnap reggel öt órakor a kapitány napfogyatkozást rendez terepruhában, a szükséges magyarázatokkal, a gyakorlótéren. Ha véletlenül esne, a ritka jelenség a szobában zajlik le, ami nem mindennap történik meg.

Katonák egymás között: - Holnap reggel nagyon korán öt órakor a nap a gyakorlótér felett eltakarja a kapitányt a szobában. Ha véletlenül esne, ez a ritka jelenség terepruhában zajlik le, ami nem mindennapos esemény

m) A táblán közhelyeket olvashattok. A közhelyek olyan kifejezések, amelyek nem mondanak semmi újat, nem viszik előre a beszélgetést. Vannak szokványos, gépiesen használt közhelyek, és vannak erőszakoltan leleményeskedők is. Állapítsátok meg, hogy a táblára írt közhelyek melyik típusba sorolhatók!

Kirepülnek a gyerekek. Ez az élet rendje! Akkor tudja meg az ember, hogy mit ér az egészség, ha megbetegszik.

Alacsonyan repülnek a kutyák, eső lesz.

Minden ember boldog akar lenni.

Bezzeg az én időmben!

Aki nincs itt, tegye fel a kezét!

Emberek vagyunk.

Veled mindig történik valami!

n) Kölcsönözzétek ki a könyvtárból Montágh Imre *Mondjam vagy mutassam?!* című könyvét!

Állapítsátok meg, hogyan érintkeznek egymással az emberek a különböző történelmi korokban!

na) Nézzétek meg a 26-27. oldal képeit!

nb) Elemezzétek a 38-39. oldalon lévő képeket!

Az illem tanítása

Köszönés

- a) Írj le néhány nyelvi formát, amellyel az emberek köszönhetik egymást!
- b) Csoportosítsd az általad felsorolt köszönési módokat a megadott szempontok szerint!

Gyerekeknek: _____

Felnőtteknek: _____

Reggel: _____

Napközben: _____

Este: _____

Érkezéskor: _____

Távozáskor: _____

Hivatalos köszönés: _____

- c) Írd le, köszönés során hogyan kell alkalmaznod az alább felsoroltakat!

hangerő: _____

tekintet: _____

távolság: _____

testtartás: _____

- d) Fogalmazd meg a köszönés fogadására vonatkozó illemszabályt!
- e) Húzd alá, melyik állítás felel meg a kézfogásra vonatkozó normáknak!

Mindig az idősebb ember nyújt először kezet. Kézfogáskor mindegy, ki ad először kezet. Jobb kézzel illik kezet fogni. Bal kézzel kell kezet fogni.

Kézfogás előtt - ha ülünk - nem szükséges felállni.

Ha kézfogás előtt ülünk, fel kell állni, és úgy adhatunk kezet.

Kézfogáskor illik jó erősen megszorogatni a másik ember kezét.

A jó kézfogás erős és határozott. Ehhez nem kell összeroppantani rázogatni a másik ember kezét.

Kesztyűs kézzel kezet fogni illetlenség.

Nem illetlenség kesztyűs kézzel kezet fogni.

Beszélgetés közben

- a) Jelöld a betűjel bekarikázásával azokat a helyzeteket, amikor be kell mutatkoznod!
- aa) Felhívsz valakit telefonon.
- ab) Barátodhoz mész, találkozol a szüleivel, akiket még soha nem láttál.
- ac) A vonaton olyan fülkébe mész, ahol már ül valaki.
- ad) Felszólítanak a bemutatkozásra.
- ae) Szüleidhez vendégek érkeznek, akiket te nem ismersz.
- af) Valakitől az utcán meg szeretnéd kérdezni, mennyi az idő.
- ag) Nyaralás során ismeretlen gyerekekkel kerülsz egy szobába.
- ah) A postán bélyeget akarsz venni.

b) Hogyan kell bemutatkozni? Milyen normák vonatkoznak a

testtartásra: _____

tekintettartásra: _____

kézfogásra: _____

névre: _____

c) Írd le, mit tennél, mit mondanál, ha a bemutatkozás során nem értenéd vagy a bemutatkozás ellenébe elfelejtenéd a másik ember nevét!

d) Jelöld csillaggal azokat a megszólításokat, amelyek helyesek, az illemszabályoknak megfelelőnek!

Hé, elvesztette a pénztárcáját?

Na, nagyanyó, átvezetem a másik oldalra.

Néni, kérem, mennyi az idő?

Kérem, mutassa meg, merre van a posta!

Légy szíves, add kölcsön a rádiódat!

Doktor bácsi, napok óta fáj a fejem.

Figyelj, Sárosi! Most elmagyarázom neked a matekot.

Asszonyom, foglaljon helyet!

Légy szíves, te dagi, gurítsd ide a lasztit!

Vedd elő a füzeted, Józsi!

Na, mutter, megjöttem!

e) Írd le, hogyan szólítanád meg a következő embereket!

Egy ismeretlen fiút:-----

Egy kalauzt: _____

A tanítódat: _____

A barátodat: _____

Egy idős nénit: _____

f) Te kivel beszélgetsz szívesen? Húzd alá a kiválasztott mondatokat!

Aki beszélgetés közben egyenesen, nyugodtan áll.

Aki beszélgetés közben rágógumit rágcsál.

Aki erősen gesztikulál, nagy kézmozdulatokkal erősíti meg a mondanivalóját.

Aki nem hadonászik az orrom előtt beszélgetés közben. Aki a mondanivalójának megfelelően választja meg a távolságot.

Aki beszélgetés közben rám figyel, nem foglalkozik más dologgal.

Aki hátat fordít nekem, ha csoportban beszélgetünk. Aki, ha unja a beszélgetést, hatalmasakat ásít. Aki úgy, olyan hangerővel beszél, hogy - a társalgásban részt vevő - valamennyi ember hallja. Aki mindig a társaság középpontja kíván lenni. Aki úgy vitatkozik, hogy közben megtartja az udvariasság szabályait. Aki a helynek és az időnek megfelelően választja meg a beszéd témát.

Aki állandóan viccelődik.

Aki nem sérteget beszélgetés közben. Ha ez mégis megtörténik, elnézést kér érte.

Aki káromkodik, és állandóan durva, trágár szavakat használ beszéd közben.

Aki nem használ feleslegesen idegen szavakat.

g) Fogalmazz meg olyan illemszabályokat, amelyekre beszélgetés közben ügyelned kell!

Telefonálás

- a) Húzd alá, te melyik nyelvi formát választanád, ha
- aa) hívsz valakit!
Jó napot kívánok! Dudus vagyok. Gabóval akarok beszélni!
Küldje már a telefonhoz Kovács Pétert!
Jó napot kívánok! Kivel beszélek?
Jó reggelt kívánok! Kiss Olga vagyok. Nagy Évával szeretnék beszélni.
  - ab) tévesen tárcsázol, nem a hívott lakás jelentkezik!
Nem szólok semmit, lecsapom a kagylót.
Hogy az ördögbe? Én nem magát hívtam.
Elnézést kérek. Biztosan rosszul tárcsáztam.
Na, megint rosszul tárcsáztam. Bocs!
  - ac) cseng a telefon, de téves a hívás!
Mit szórakozik?
Nem Kovácsék. Nem történt semmi.
Nincs semmi probléma, de máskor tegye fel a szemüvegét, ha tárcsázik! .
Elnézést! Elnézést! Nem nézek el semmit!
- b) Karikázd be a helyes viselkedést leíró mondat betűjelét!
- ba) Magánlakást reggel 8 előtt és este 9 után nem illik hívni.
  - bb) Fontos, hogy a hívott pontosan értse mondanivalónkat, ezért részletesen, hosszadalmasan kell beszélni.
  - bc) A telefonálási idő 3 perc.
  - bd) Ha a hívott fél rosszul érti mondandónkat, tagoltabban újra meg kell ismételni.
  - be) A telefonálás során nem kell bemutatkozni, és felesleges köszönni.
  - bf) Beszélgetés után illik elköszönni beszélgetőtársunktól.

Levelezés

a) Húzd alá az igaz állításokat!

A táviratban pontosan, röviden kell fogalmazni, dátumot és megszólítást nem kell írni.

A táviratban nem kell aláírás sem.

A képeslap és a levelezőlap bizalmas közlendőkre alkalmas.

A képeslapra mindig kell válaszolni.

Levelet írógéppel, tollal és ceruzával egyaránt lehet írni.

Fontos, hogy a levél aláírása mindig kézírás legyen.

A levélre csak akkor kell válaszolni, ha olyan ember írta, akivel kapcsolatba akarunk kerülni.

A másnak szóló levelet nem szabad felbontani és elolvasni.

A levélpapír és a boríték tiszta és gyűretlen legyen.

b) Fogalmazd meg röviden azt az illemszabályt, amelyet a történet szereplője megsért!

ba) Kati nővére levelet kapott, de nem volt otthon. Kati gyorsan felbontotta, elolvasta, majd visszarakasztotta a levelet.

bb) Vili nem szeret tollal írni, meg aztán ceruzával szebben is ír. Leveleit is mindig ceruzával írja.

bc) Ági írógéppel írt levelet. Még a nevét is odagépelte.

c) Írd le, mi a hiba a következő táviratban, képes- és levelezőlapban!

Távirat

Kedves Éva, János és Ádámka!

Megérkeztünk. Minden szép itt. Az emberek kedvesek, barátságosak. A kaja finom. Tegnap májgombóc leves, rántott hús, krumpli, káposztasaláta és egy nagy fagyi volt az ebéd.

Mindenkit szeretettel üdvözl:

Viki, Bea, Gábor és Gergő

Balatonkiliti, 1998. júl. 8.

Képeslap

Üdvözetemet küldöm.

Levelezőlap

Sok baj vari itt nálunk. Anikónak hasmenése és hányingere van, Péterke folyton bepisil, Jóska és Judit veszekednek. Jancsi sem küldi a pénzt. Jó lenne, ha megmondanátok neki, hogy ha találkozom vele, úgy elverem, mint a kétfenekű dobót.

Tutus

Illem és közlekedés

- a) Karikázzátok be annak a mondatnak a betűjelét, amelyben a leírt viselkedés megfelel az illemszabályoknak!
  - aa) Egyenletesen járok, ha meg akarok figyelni valamit, félrehúzódok.
  - ab) Barátaimmal egymás mellett megyünk a járdán, még akkor is, ha öten vagyunk, másképp beszélgetés közben nem látnánk egymást.
  - ac) Úgy megyek a járdán barátaimmal, hogy a többi ember is elférjen mellettünk.
  - ad) Szívesen nyalogatok fagyit, szopogatok cukrot az utcán.
  - ae) Utcai sétáim során napraforgó magot és tökmagot szoktam ropogtatni.
  - af) Ha elállják előlem az utat, egyszerűen keresztül furakodom az előttem haladók vagy beszélgetők között.
  - ag) Udvariasan utat kérek az előttem haladóktól, ha elállják előlem az utat.
  - ah) Ismerőseimet - ha messze vannak tőlem - egy fejbiccen-téssel, egy mosollyal üdvözlöm.

- a) Ha ismerőst veszek észre az utcán, és ő túl messze van tőlem, integetek, kiabálok, hogy ő is észrevegyen.
- a) Ha nekimegyek valakinek az utcán, elnézést szoktam kérni.
- ak) Nagy tömegben nehéz előrejutni az utcán. Ha ilyenkor nekimegyek valakinek, igyekszem eltűnni a tömegben.
- al) Ha meglöknék az utcán, és utána elnézést kérnek, „nem történt sem mi”-vel szoktam felelni.

b) Szerinted melyik nyelvi forma a helyes? Húzd alá azt, amelyiket te is használnád!

ba) Nekimész valakinek, meglöksz valakit:

- Bocs, de sietek!
- Elnézést kérek!
- Ne haragudj, de figyelmetlen voltam.

bb) Meglök valaki, majd elnézést kér:

- Nem történt semmi.
- Hova rohan? Fellöki az embert.
- Kérem! Semmi baj!

bc) Egy beszélgető csoport állja el az utadat:

- Szabad?
- Vigyázat! Utat!
- Adjanak utat!

c) Mit gondolsz, egy tömegközlekedési eszközön mikor tart illemtudónak a környezeted? Karikázd be a kiválasztott mondatok betűjelét!

ca) Ha fel- és leszállásnál udvarias, figyelmes vagyok.

cb) Ha fel- és leszállásnál tolakodom, lökdösődöm.

cc) Ha a helyemet nem adom át az idős embereknek.

cd) Ha a helyemet figyelmeztetés nélkül átadom az idős embereknek.

ce) Ha belekukucskálok mások olvasnivalójába.

cf) Ha köhögéskor, tüsszentéskor zsebkendőt használok.

- cg) Ha elállóm a jármű ajtaját, és jó erősen négy-öt kapaszkodóba fogódzom.
- ch) Ha a barátommal csendben, halkán beszélgetek olyan dolgokról, amit bárki meghallhat.
- d) Írd le azokat az illemszabályokat, amelyek ismerete szükséges ahhoz, hogy helyesen viselkedj a következő helyzetekben!
- da) Hirtelen kanyarodik a jármű, te véletlenül rátaposol a melletted álló utas lábára.
- db) Az autóbuszban - nagyon távol tőled - észreveszed egy jó ismerősödet.
- dc) Felszállsz egy autóbuszra. A busz vezetőjénél kell jegyet vened.
- dd) Ülőhelyed mellett egy idős bácsi áll meg.
- e) Írd le röviden, te hogyan viselkednél a következő helyzetekben!
- ea) Fel akarsz szállni a vonatra. Észreveszed, hogy mögötted két nagy csomaggal és két kisgyerekekkel egy asszony áll.
- eb) Le szeretnéd húzni a vonat ablakát.
- ec) Ülőhelyet keresel a vonaton, de csak olyan fülkét találsz, amelyben már ül néhány utas.
- ed) Olyan fülkében utaztál, ahol többen is ültek. A következő állomásnál le akarsz szállni, ezért elhagyod a fülkét.
- ee) Szomszédod újságot olvas. Szeretnéd te is megnézni azt a lapot.
- f) Te kivel utaznál szívesen együtt a vonaton? Húzd alá a kiválasztott mondatokat!
- Aki - ha megéhezik az utazás alatt - szendvicset eszik.
Aki kolbászt és vöröshagymát csomagol az útra.
Aki beleolvas mások újságjába, vagy szó nélkül elveszi utastársa újságját.
Aki, ha érdeklí az újság, kölcsönkéri útitársától.
Aki akkor húzza le az ablakot, ha erre engedélyt kért a többiektől.
Aki senkivel sem törődve lehúzza az ablakot.

Aki, ha elálmosodik az utazás alatt, elterpeszkedik, végigfekszik az üléseken.

Aki, ha elálmosodik, próbál úgy pihenni, hogy senkit ne zavarjon.
Aki engedélyt kért a fülkében tartózkodó emberektől, hogy elfoglalhassa a szabad helyet.

Aki, ha szabad helyet talál, szó nélkül elfoglalja.

Aki leszállás előtt nem búcsúzik el útitársaitól.

Aki, mielőtt leszállna, elköszön azoktól az emberektől, akikkel egy fülkében utazott.

- g) Írj néhány olyan illemszabályt, amelyeket a gépkocsival való közlekedés során meg kell tartanod!

Iskolában

- a) Húzd alá azokat a mondatokat, amelyek a te iskolai viselkedésedre igazak!

aa) Köszönés

Tanítónak az első találkozás alkalmával köszönök.

Idegeneknek a folyosón nem szoktam köszönni, csak akkor, ha belépnek az osztályomba.

Az osztályba lépő látogatókat néma felállással üdvözlöm.

Ilyenkor a köszöntöttre nézek.

A takarító néninek annyiszor köszönök, ahányszor találkozom vele.

ab) Sorakozás

Csengőszóra gyorsan, csendben beállok a sorba.

Kiabálva megyek sorakozni.

Gyakran beszélgetek, forgolódom sorakozás közben.

ac) Viselkedés tanórán

Ha fontos mondanivalóm van, odamegyek tanítómhoz, és elmondom neki.

Ha az órán mondanivalóm van, jelentkezem.

Ha a tanítóm ezt nem veszi észre, halkan megszólítom.

Ha önálló munkám van, csendben, egyedül dolgozom.

Ha csoportban dolgozunk, hangos beszédemmel néha zavarom a többieket.

ad) Udvariasság

A csengetés az óra végét jelenti. Ha meghallom, azonnal kirohanok a osztályból.

Tanítómat az ajtónál mindig előreengedem.

Ha kölcsönkérek valamit, igyekszem udvariasan megszólítani társamat, pontosan megfogalmazni kérésemet. A segítséget nem felejttem el megköszönni.

Csak tanítóm leesett holmiját veszem fel. Társaim dolgai nem érdekelnek, mindenki hajoljon le a saját holmijáért.

ae) Késés

Nem szoktam elkészni az óráról.

Ha elkések, nem zavarom az órát, a folyosón várom meg az óra végét.

Ha elkések, bekopogtatok az osztályba. Tanítómnak röviden elmondom késésem okát, majd igyekszem bekapcsolódni a munkába.

Ha kések, bekopogtatok az osztályba, és részletesen elmesélem késésem okát.

b) Fogalmazz meg néhány illemszabályt, amely

ba) a tanórai viselkedésre vonatkozik!

bb) az óraközi szünetekben való viselkedésre vonatkozik!

bc) az iskolai udvariasságra, köszönésre vonatkozik!

bd) az iskolai jó megjelenésre vonatkozik!

be) a késésre vonatkozik!

Szabadidőben

a) Válaszd ki és húzd alá a te viselkedésedre igaz állításokat!

A könyvtárból kölcsönzött könyveket mindig időben visszaviszem.

A könyvtári könyvet csak a kölcsönzési idő lejártá után szoktam visszavinni.

A kölcsönkért könyveket csak akkor adom vissza, ha a tulajdonos kéri.

Nem szívesen adok könyvet a könyvtárból. Ha kérnek tőlem, udvariasan megmondom, hogy nem adom oda.

Nem a könyvekbe készítek jegyzeteket, nem húzom alá a nekem tetsző sorokat.

A könyvben úgy jelölöm meg, hogy hol tartok, hogy behajtom a lap csücskét.

A könyvtárban csendben vagyok, fegyelmezetten viselkedem. Gyakran előfordul, hogy összekeverem a szabadpolcra kitett könyveket.

b) Olvasd el a következő illemszabályokat! A mozira vonatkozó állítások után [M] betűt, a színházra vonatkozók után [Sz] betűt írd! Ha az állítás mindkét közművelődési intézményre igaz, mindkét betűjelet használd!

Ünnepélyes ruhában illik megjelenni.

Az öltözködésre nincsenek külön szabályok.

Pontosan illik érkezni az előadásokra.

A későn jövőknek illik elnézést kérniük azoktól, akiket megzavartak. A felállást is meg kell köszönniük.

Nyugodtan, fészkelődés nélkül illik ülni.

Az ismerősöket a nézőtéren mosollyal, fejbiccentéssel lehet üdvözölni.

Nem illik beszélgetni az előadás alatt.

Illik látcsövet használni. Ha tetszik az előadás, lehet tapsolni.

A ruhatárban meg szabad igazítani a ruhát, a haját.

c) Válaszolj a kérdésekre!

ca) Miért illik ünnepélyes ruhában megjelenni egy színházi előadáson?

cb) Miért nem illik látcsövet vinni a moziba?

cc) Miért nem kell tapsolni a moziban a film végén?

cd) Miért szabad a nyakkendőt, a ruhát, a haját megigazítani a ruhatárban?

d) Írj legalább két olyan illemszabályt, amelyik a múzeumban és a kiállításon való viselkedésre vonatkozik!

e) Mit tennél a következő helyzetekben? Válaszd ki és húzd alá a megfelelő mondatokat!

ea) Barátaiddal megbeszélitek, hogy együtt néztek meg a tévében egy műsort. Te valami miatt elkésel. Amikor odaérsz, már javában folyik az adás.

- Megmagyarázom barátaimnak a késésem okát.

- Nem magyarázkodom, de megkérem a többieket, gyorsan meséljék el, miről maradtam le.

- Csendben elhelyezkedem, nem zavarok senkit a tévénézésben. Az adás után elmondom késésem okát.

eb) Látogatóba mész egyik ismerősödhöz. Ő nagy figyelemmel nézi a tévét. Téged nem érdekel a műsor. Ismerősöd felajánlja, hogy kikapcsolja a készüléket.

- Nem engedem, és - bár nem érdekel a műsor - végignézem vele.

- Természetesen örülök ennek, és kikapcsoltatom a tévét.

- Megkérem, nézze nyugodtan a műsort, és felajánlom, hogy majd egy másik alkalommal keresem. A hangommal azért érzékeltetném, hogy rosszul esik nekem az, hogy jobban érdekli a műsor, mint én.

ec) Családoddal nézed a tévét. Bekopog a szomszéd, és kér benneteket, engedjétek meg, hogy nálatok nézhesse a filmet, mert elromlott a tévéje.

- Megengedném, de nem sokat törődnék vele, hogy jól látja-e a képernyőt.

- A vendégnek a legjobb helyet ajánlanám fel.

- Nem engedném meg. Csináltassa meg a tévéjét, ha rossz.

ed) Osztályoddal együtt néztek tévét. Valakinek a feje belelóg a képbe.

- Nem szólnék semmit, próbálnék úgy elhelyezkedni, hogy lássam a képernyőt.

- Udvariasan figyelmeztetném a társamat, és megkérném, húzódjon egy kicsit félre.

- Addig mocorognék, míg valaki fel nem figyelne rám. Neki megmondanám, hogy nem látok rendesen. Ő biztosan figyelmeztetné társamat.

f) Jelöld csillaggal azokat az állításokat, amelyek az illetendő embert jellemzik!

Mindig megtartja a játékszabályokat. A játék során mindig csal. *

Csak akkor csal egy kicsit, ha a játékban vesztesre áll. Ha veszít a játékban, dühöng, és mindig a csapatát hibáztatja. Nem örül a vesztesnek, de emiatt nem sértődik meg. Ha a játékból ő kerül ki győztesen, felajánlja a visszavágót. Szurkolóként tapssal, kiabálással biztatja csapatát. Úgy szurkol a saját csapatának, hogy az ellenfél játékosait szidja, ócsárolja.

Nyáralás közben

- a) Jelöld **I** és **H** betűkkel az állításokat! **I** betűjelet kapjanak azok az állítások, amelyek megfelelnek az illetendő viselkedés szabályainak, **H** betűvel jelöld az illetlen viselkedést bemutató állításokat!

Azokat a gyerekeket, akikkel együtt üdülsz, illő köszönteni. Szobád és felszerelésed rendjére a takarítónő kötelessége ügyelni.

Az üdülőbken az öltözködésre nincsenek szigorú szabályok, de étkezésnél ne fürdőruhában jelenj meg. A strandon célszerű és hasznos eszköz a távcső, segítségével könnyen felfedezhetők az ismerősök. A strandon úgy kell viselkedni, hogy ne zavarjuk a többi embert. Ha a strandon játék közben megzavarsz egy pihenő embert, nagyon gyorsan oldj kerekét!

- b) Állíts össze egy tábori házirendet! A házirendben azok a legfontosabb normák szerepeljenek, amelyeket mindenkinek meg kell tartania.

- c) Képzeld el, hogy túrázni indulsz! Válaszd ki és húzd alá a felsoroltak közül, milyen cipőt, ruhát viselnél, milyen táskát vinnél magaddal!

Cipő: fapapucs, gumicsizma, bakancs, tornacipő, szandál

Ruha: csokornyakkendő, tréningruha, rövid nadrág, póló, meleg pulóver, fehér ing

Táska: hátizsák, reklámszatyor, bőrönd, diplomatatáska, bevásárló kosár

- d) Olvasd el a részletet! Írd le, mit vihettek magukkal Róbert Gidáék!

„- Felfedezzük az Északi-sarkot.

- Nagyszerű! - vigyorgott Mackó. - Régi tervem! Izé - mi az, hogy Északi-sark?

- Északi-sark? Na hallod, azt se tudod? Hát az a dolog, amit fel szoktak fedezni - tette hozzá Róbert Gida gyorsan és könnyedén, maga se lévén egészen biztos a dolgában."

(Milne: Micimackó)

e) Írj le néhány olyan illemszabályt, amelyet külföldön feltétlenül meg kell tartanod!

Vendégségben

a) A *vendégre* vonatkozó állításokat olvashatsz. Melyik viselkedés felel meg az illemszabályoknak? Jelöld csillaggal a megfelelő mondatokat!

A vendégségbe mindig pontosan érkezik.

A vendégségbe igyekszik a megbeszélt idő előtt megérkezni, hogy ne várokoztassa a háziakat.

A vendégségbe soha nem visz ajándékot, nehogy a háziak úgy érezzék, ezzel akar fizetni a vendéglátásért.

A vendéglátóknak virággal és édességgel kedveskedik.

A vendégségben addig marad, amíg a házigazda ásítózni nem kezd.

Soha nem marad sokáig a vendégségben.

A vendégségben annyit eszik, amennyi jólesik.

A vendégségben jól megtömi a hasát, mert akkor otthon nem kell ennie.

b) A *vendéglátóra* vonatkozó állításokat olvashatsz. Jelöld csillaggal azokat az állításokat, amelyekben a bemutatott viselkedés megfelel az illemszabályoknak!

Ha vendéget vár, időben felöltözködik.

Vendégeit papucsban, melegítőben fogadja.

Vendégeit olyan dolgokkal szórakoztatja, melyek valóban érdeklük őket.

Ha vendégei kárt tesznek valamiben, nagyon dühös lesz, és azonnal takarítani kezd.

Ha vendégei ügyetlenségük miatt kárt tesznek valamiben, igyekszik megnyugtatóni őket, hogy nincs semmi baj.

Mindig kikíséri vendégeit, ajtót is tár előttük.

Kikíséri vendégeit, de az ajtót nem nyitja ki előttük.

Nem kíséri ki a vendégeit, ahol bejöttek, ott ki is találhatnak.

Étkezés

Megjegyzés:

A *Jó megjelenés* és az *Ajándékozás* című fejezetekhez nem készítettünk feladatlapot. Ezek a 3. osztályos programban megtalálhatók és 4. osztályban is felhasználhatók. A 3. osztályos programban az étkezésre vonatkozó illemszabályok gyakorlásához készült feladatlap is megtalálható. Ezt a terítés illemszabályaira vonatkozó feladatokkal egészítjük ki.

a) Írj a terítés illemszabályai közül olyanokat, amelyek

aa) a terítőre vonatkoznak!

ab) a székekre vonatkoznak!

ac) a virágra vonatkoznak!

ad) az asztalra kerülő kenyérre vonatkoznak!

b) Rajzolj egy asztalt! „Terítsd meg” két személyre úgy, hogy a terítés megfeleljen az illemszabályoknak!

Otthon

- a) Igaz-e a következő állítás? Indokold meg! Ha otthon vagyok, azt csinálom, amit akarok.
- b) Húzd alá azokat az állításokat, amelyek a te otthoni viselkedésedre igazak!
- ba) Otthon is tiszta, ápolt vagyok.
  - bb) Ha hazaérek, ruhát váltok. Olyan ruhát veszek föl, amely kényelmes, és amelyre nem kell vigyázni. Nem zavar, ha ez foltos, szakadt.
  - bc) Csak azoknak a szomszédoknak köszönök, akiknek tudom a nevét.
  - bd) Minden szomszédnak köszönök, még azoknak is, akiket csak látásból ismerek.
  - be) Tanszereimet rendben tartom, de a ruháimat és a játékaimat nem.
  - bf) Mindig rendben tartom játékaimat, ruháimat és tanszereimet.
  - bg) Sem a testvérem, sem a szüleim holmijában nem szoktam kutatni.
  - bh) A szüleim holmijához nem nyúlok, de a testvérem dolgait meg szoktam nézni, még akkor is, ha ő ezt nem engedi.
  - bi) Segítek az otthoni munkában. Megvan a saját feladatom.
- c) Fogalmazd meg, hogy milyen illemszabályokat sértenek meg a történetek szereplői!
- ca) Jocó hazafelé jött az iskolából. A lépcsőházban az egyik szomszédal találkozott. Nem köszönt neki, mert nem tudta a nevét.
  - cb) Éva édesanyjával egyszerre ért az ajtóhoz. Ő volt a fűgébb, gyorsan kisurrant előtte.

- cc) Peti mindig ruhát vált, ha hazaér az iskolából. Otthon ilyen ruhát visel: lyukas mamusz, kopott, kissé rongyos farmer, kinyúlt, foltos pulóver.
- cd) János mindig átkutatja édesanyja táskáját, ha hazaér a munkából. Hátha talál valami neki szánt ajándékot.

Vásárlás közben

- a) Írj olyan illemszabályokat, amelyek
- aa) az üzletekben való köszönésre vonatkoznak!
  - ab) az üzletekben való sorbanállásokra vonatkoznak!
  - ac) az eladók megszólítására vonatkoznak!
- b) Te hogyan kérnél segítséget egy boltban? Válaszd ki és húzd alá a megfelelő nyelvi formát!
- Jöjjön már, mutassa meg, hol a cukor!
  - Kéne nekem két vaj.
  - Eladó néni, legyen szíves, mutassa meg, hogy hol találom a sót!
  - Adjon már egy fél kenyeret!
  - Már megint nincs krémtúró?
  - Tessék mondani, a Mackó sajt elfogyott?
  - Legyen szíves, eladó néni, tessék szíves lenni megmondani, nem tetszik-e tudni, hogy merre van a narancslé?

Fogalmazás

Különböző műfajú szövegek készítésének és korrigálásának irányítása

Az elbeszélés tanítása

a) A gyerekek a következő témákról írhatnak elbeszélő fogalmazást:

- aa) Közös kirándulás
- ab) Gyermekrendezvény
- ac) Családi esemény
- ad) Szokatlan egyéni élmény
- ae) Utazás
- af) Ünnepegyen való részvétel
- ag) Színházi, bábszínházi, cirkuszi vagy moziélmény

b) Írd le, hogy mi történt, amikor

- ba) egy napig te irányítottad az iskolát!
- bb) rád bízta egy cirkuszi előadás konferálását!
- bc) az országban először te láttad meg az óriási idegen léghajót!
- bd) felnőttektől elzárva éltél valahol egy hónapig néhány barátoddal!
- be) te fedeztél fel egy eddig ismeretlen barlangot!
- bf) követségbe küldtek az „ellenséges” városba!

Megjegyzés:

A 2. személy megjelölésével célszerű írni a fogalmazást.

- c) Javítsd az egyeztetési hibákat!
  - ca) A folyók mindig a magasabb területről az alacsonyabbak felé folynak.
  - cb) Csak azokat a gyerekeket hívd meg a lakásotokra, akivel szívesen játszol máskor is!
  - cc) A házikacsa tolla nem ázik át, mert csőrével fagygyút ken rájuk, és így a víz leperreg róluk.
  - cd) A paprika és a paradicsom Amerikából került hozzánk. Őshazájukban sokkal melegebb az időjárás, de még nálunk is kitűnően fejlődik.
  - ce) Nevezd meg olyan tulajdonságokat, amely szerint az almamoly és a cserebogár megegyezik!
- d) Javítsd tetszésed szerint az alanyi és a tárgyas ragozás helytelen használatából eredő hibákat!
- da) A kukorica virágaiban a porzót és a termőt nem találjuk együtt.
  - db) Idegen nyelvet csak ötödik osztályban fogjuk tanulni.
  - dc) Milyen növényeket ismerted fel a veteményeskertben?
  - dd) Feltétlenül nézd meg minden előadást!
- e) Javítsd a szövegrészletben a mondatkapcsolási hibákat utalóelemek felhasználásával!
- ea) A szóban forgó függőhíd a folyón ívelt át. Magam is többször átmentem. Tudtam, hogy egyáltalán nem biztonságos, de ez volt az egyetlen út az erdő felé.
  - eb) Az ibók törzse hallatlanul intelligens. Nigériából szokott átruccanni, hogy rászedje a kameruniakat, aztán ismét visszavonuljon. Ezért gyűlölettel és bizalmatlansággal kezelték őket.

- ec) Nagy sátorban laktam. A vízilovaktól hemzseggő barna folyó partján állítottam fel. Hamarosan megtöltöttem válogatott vadállatokkal. Olyan volt, mint egy őserdő-részlet.
- ed) Lassan az új mókus is megszokta a bezártságot. Az orvos minden etetés után megpróbálta megsimogatni egy kicsit. Barátságosan beleharapott az ujjába.
- ee) Az egyik ékszerteknős hirtelen nekiiramodott, végigfutott az ülések közti folyosón, és bekanyarodott a katonás külsejű férfi lábánál. Amint megérezte, hogy fényesre kefélt cipőjén kaparászik valami, letekintett.
- f) A két mondat nem kapcsolódik egymáshoz. Próbálj olyan mondatot írni, amely a két mondatot összekapcsoló, hiányzó információt tartalmazza!
- fa) A mamám meghívott minket húsvétra. Amikor végre le szálltunk a vonatról, öregapám várt minket a lovaskocsival.
- fb) Óvatosan haladtunk egyre beljebb a vékony jégen. Mentünk volna kifelé, ha meg mertünk volna mozdulni.
- fc) Szájtátva bámultuk a markológép ide-oda nyúló mozdulatait. Hanyatt-homlok menekültünk a rémülettől.
- g) Írj a füzetedbe előfeltevéseket!
- ga) Vigyázó harmadszor ellett ikercsikókat.
- gb) A házba már be se jutottam.
- gc) Már nem hallatszott a szobából Rezső féktelen bömbölése.
- gd) Mire odaértem, egy lélek sem volt a folyosón.
- ge) Legutoljára a céllövő sátonnál vertünk tanyát.
- gf) A délelőtti napsütésben nyoma sincsen a ködnek.

A hír, a hirdetés és a meghívó tanítása

a) Készíts rövid hírt a megadott esemény alapján! A hiányzó információkat magad pótdold!

aa) Új postát adtak át a lakóhelyeden.

ab) Gyermekvárótermet rendeztek be a vasútállomásokon.

ac) Hanglemeztárat ajándékoztak az iskolátoknak.

b) Készíts hirdetést a megadott esemény alapján! Vedd figyelembe a 2. személyt is!

ba) Havonta megjelenő újságot fog készíteni az osztályotok. Az olvasók: az iskola tanulói.

bb) Kirándulást szerveztek hét végére. Az olvasók: a szülők és az osztálytársaitok legyenek!

bc) Könyvvásárt rendeznek az iskolátokban. Az olvasók: az iskola tanulói és dolgozói.

c) Készíts meghívót a következő eseményre!

ca) Új sportpályákat ünnepélyesen megnyitják. A meghívó a városi (községi, kerületi) művelődési ház vezetőjének szóljon!

cb) Szellemi vetélkedőt rendeztek az iskolában. A meghívó az iskola dolgozóinak szóljon!

cc) Megnyitjátok az osztályotok által rendezett iskolai gyermekmunka-kiállítást. Magatok válasszátok meg a 2. személyt!

Megjegyzés:

Ha egy-egy témáról készítették hirdetést vagy meghívót a gyerekek, azt egy legközelebbi alkalommal alakítsák át hírré.

- d) Javítsd az egyeztetési hibákat! A füzetedbe írd!
- da) 1982. április elsején 17 órakor a Csibe klubban tojásfestő bemutatót tartunk az Ifjúsági és Művelődési Házban. Szeretettel várunk minden kedves vendégünket!

A rendezőség

- db) Figyelem! Savaria expressz indul 17 óra 5 perckor Veszprémen át Szombathelyre. A vonatra helyjegy váltása kötelező. A helyjegyeket a kijelölt pénztárnál válthatnak meg.

- dc) Gyertek velünk!

Május utolsó vasárnapján reggel 6-kor gyülekezünk a faluszéli buszmegállónál, és indulunk Csikóváralja-túrára. Ne gyere egyedül! Hozzatok el a barátaitokat is! Kicsik, nagyok, várunk Benneteket!

A Természetjárók Szövetsége

- dd) Kedves Barátunk!

Meghívunk december 24-én délután 14 órára az iskola tornatermébe fenyőünnepre. Műsort ad: az iskola irodalmi színpada. Megjelenésekre feltétlenül számítunk.

Kovács Elek

irodalmiszínpad-vezető

A riportok tanítása

- a) Készíts jegyzetet a füzetedbe! Miről írnál, ha riportot kellene készítened a következő témáról?
- aa) Kiderül, hogy az iskolátokból nagyon kevesen járnak könyvtárba. »
- ab) Felnőttek segítségével gyerekek hozták rendbe a játszótereket (sportpályát, parkot).
- ac) Egy veszélyes útkereszteződésnél minden reggel és délután rendőrök irányítják a forgalmat, hogy a gyerekek baleset nélkül jussanak iskolába.
- ad) Be kell mutatnod az iskoládat.

- b) Írd le, kiknek tennél fel kérdéseket!
Írd le a kérdéseket is!

Megjegyzés:

Az a) alatt felsorolt témákra vonatkozik a feladat.

- c) Készíts riportvázlatot! A téma a pályaválasztás. A riportalanyokat az osztályból válaszd!

- d) Tegyéél fel kérdéseket a riportrészletből hiányzó információkra, majd pótolod az információt!

da) „Kedves Olvasóim! Ebbe a gyönyörű városzéeli épületbe naponta ezerötszáz gyerek érkezik meg buszokkal, kerékpárokkal vagy a szülei gépkocsiján. Az intézmény vezetője szívesen ad felvilágosítást.

- A gyerekek a közeli falvakból járnak át, egész nap foglalkoztatjuk őket, majd este újra hazamennek.”

db) „Bizonyára mindnyájan ismerik a kakasviadal szabályait, ezért inkább a versenyzőkről írok.

- 5 évestől 90 évesig bárki indulhat, ezért az indulók életkora meglehetősen változó. Különféle szavakat sugdosnak védencek fülébe, vagy csodaszerekkel etetik őket. Az izgalom már a kezdés előtt a tetőfokára hág.”

Az információt egy szuszra mondta el riportalanyunk, s már végzi is tovább teendőit.

dc) A Hegyhengergetők Klubjába bárki beiratkozhat, aki szereti az agyagformázást, szobrászkodást. Amint a terembe lépek, halk duruzsolás fogad. Apró gyerekek gyúrják, gyömszőlik a nedves agyagot, föl se néznek, amikor melléjük lépek. A legkisebb fiút kérdezem:

- Hányadszor nyerted meg a Hegyhengergetők kiállítását?

A leírás tanítása

- a) A tanulók a következő témákról készíthetnek leírást:
  - aa) folyóiratokból, ismeretterjesztő filmekből megismert különleges, kevésbé ismert állat vagy növény;
  - ab) a közvetlen közelünkben élő állat;
  - ac) a legérdekesebb növény, melyet a valóságban láttak;
  - ad) testvérük, barátjuk vagy legújabb ismerősük;
  - ae) a legutóbb olvasott könyv hőse;
  - af) maguk készíttette játék, konstrukció;
  - ag) a maguk készíttette játék készítésének menete;
  - ah) egy elromlott eszköz, gép megjavításának módja;
  - ai) tanítási órán vagy otthon végzett kémiai vagy fizikai jellegű kísérlet.

- b) Szerkeszd teljes és befejezett szöveggé a mondatokat! Adj címet a szövegnek!

Bozontos szemöldöke alatt apró, kék szempár csillogott az aranykeretes pápaszemen át, mint két parti csiga. Nehézkesen, lassan, egy lusta rozmár mozgásával jött elének. Göndör, őszes hajú, hatalmas bajusza, mint egy nyíratlan rekettyebor, számtalan madárnak kínált fészekrakási lehetőséget. Magas, testes ember volt a madárkereskedő.

- c) Írj a füzetedbe előfeltevéseket!

- ca) A haja rendetlenül lógott, a feje búbján a sok fekvéstől fézszezszerű kócos csomó képződött.
- cb) Hiába kínálták a legjobb falatokkal, semmiből sem nyelt le egy csipetnyit sem.
- cc) Irdatlan nagy lábnyomokban állt mindenfelé az esővíz.

- cd) A bokrok levele az ösvény két oldalán hervadtan lógott.
- ce) Vörös szemmel állított be este a barátom.
- cf) - Na, ez sem fog egyhamar szaladgálni - mondtam magamban, amikor megláttam Rebekát.
- d) Több újságban van olyan rovat, amelyben levelezőtársakat, barátokat kereső fiatalok lakáscímei találhatóak. Képzeljétek el, hogy ti is választottatok egy címet. Levelet írtok egy embernek, akit nem ismertek, soha nem láttátok, és aki soha nem látott benneteket, nem tud rólatok semmit. Mutakozzatok be! Írjatok levelet, amelyben külső és belső tulajdonságaitokról írtok! Mondjátok el nekünk előbb szóban!

A jellemzés tanítása

- a) Készíts jellemzést egy olyan személyről, akire ráillik a szólás vagy közmondás!
  - aa) Megalszik a tej a szájában.
  - ab) Lassú víz partot mos.
  - ac) Könnyű Katát táncba vinni.
  - ad) Ne szólj szám, nem fáj fejem.
  - ae) Minden lében kanál.
  - af) Mindenbe beleüti az orrát.
  - ag) Elmenne a munka temetésére.
  - ah) Megéri a pénzét.
- b) A gyerekek pl. a következő személyekről készíthetnek jellemzést:
  - ba) szomszéd néniről, szomszéd bácsiról;
  - bb) testvérről, unokatestvérről vagy barátról;

- bc) saját magukról;
  - bd) arról a gyerekről, akit nem szeretnek;
  - be) arról a felnőttéről, akit nem szeretnek;
  - bf) János vitézről;
  - bg) egy Verne-hősről;
  - bh) annak a könyvnek a hősről, amelyet legutóbb olvastak;
  - bi) amilyen barátot szeretnének maguknak.
- c) Gyűjts szóláshasonlatokat, amelyek szemléletessé teszik az emberek
- ca) külsejét;
  - cb) állapotát;
  - cc) jellemét!
- d) Írj előfeltevéseket!
- da) Berci végül mégis elveszítette a versenyt.
  - db) - Azért is megmutatom, hogy átúszok - nyelte dühösen a vizet Rikiki.
  - dc) - Te még mindig csak a kötél közepéig bírsz fölmászni?
- kérdezte Soma a dagadt Pocitól.
  - dd) - Jól néztünk volna ki, ha apád is olyan lenne, mint te!
- mondja anya a fiának.
  - de) - Szóval te sem mersz velem kiállni egy kis birkózásra, Girhes!
- e) Írj a füzetedbe olyan mondatot, amely kapcsolódik a táblára (fóliára) írt mondathoz!
- ea) Úgy göndörödött az öreg szakála, mint a pulink fényes, fekete szőre.

- eb) Rövid, görbe lábaival függén ugrált fölfelé a lépcsőn.
- ec) A kész reggelit tálcán vitte a szobába.
- ed) Már elég hosszúra nőttek a körmeim!
- ee) Sipító nevetését messziről megismerte mindenki.
- ef) Naphosszat sóhajtozott, törölgette szeméből a könnyeket.

A levél tanítása

- a) Írd le a képzelt levél első mondatát az alábbi megszólítások után!
  - aa) Tisztelt Ügyfelünk!
  - ab) Kedves Elveszettnek Hitt Barátom!
  - ac) Aranyos Kisfiam!
  - ad) Kedves Igazgató Néni!
  - ae) Tisztelt Igazgató Úr!
  - af) Ide figyelj, Öcskös!
  - ag) Tisztelt Kiss Anna!
  - ah) Fiacskám, Bendegúz!
  - ai) Kedves Barbi!
- b) A következő levlérrészletben nem egyeztethető össze a címzett és a szóhasználat. Írd le kijavítva a részletet!
  - ba) Tisztelt Ügyfelünk!
Megdorgáljuk, mert ismételt felszólításra sem fizette be azt a kis részletet. Ha most sem fizeti meg a tartozását, nagyon fogunk Önre haragudni! Bizony!

bb) Te Pernahajder!

Hányszor megmondtam már, hogy ne bőged olyan hangosan a rádiódat! Zeng tőle az egész ház, csak úgy csilingelnek az ablakok. Én imádom a lágyan ringató zenét, de ha legközelebb bőgeted a masinádat, abból nagy baj lesz!

bc) Kedves Barbi!

Nekem nagyon tetszett a szavalásod az iskolai ünnepélyen! Szeretném, ha barátkoznánk. Imádom, ha jókat lehet valakivel dumálni! Veled biztosan lehet.

bd) Tisztelt Igazgató Úr!

Tetszik tudni, az történt, hogy a kisfiam, a Peti sajnos már harmadszor kapta meg az influenzát, és ezért nem mehet a nyári táborba. Tudom, hogy Önök szívesen nyaraltatnák a fiacskámat, de a doktor néni sajnos nem engedi az én kis madaramat.

Irodalom

Az irodalmi művek előadása

Epikus művek jelenetekre bontása, majd eljátszatása

a) Olvassátok el az *Aranyszóló pinyőke* című népmese első négy bekezdését! Kik azok a meseszereplők, akiket - az olvasott előkészítő részből - megismertetek? Mondjátok el!

Állapítsátok meg, hány jelenetre lehet bontani ezt a szakaszt! (Egy jelenet addig tart, míg a szereplők új helyszínre nem kerülnek vagy a szereplők száma nem változik.)

Mondjátok el, kik szerepelnek az első jelenetben és kik a másodikban! Melyek az egyes jelenetek helyszínei? Hogyan helyezkednek el egymáshoz viszonyítva a szereplők az első, illetve a második jelenetben? Próbáljátok ki a felállást! Jelöljétek ki a két játéktérben a két jelenet helyszínét!

Most azt képzeljétek el, hogyan viselkedtek, mit válaszolhattak a királyfiak az apjuknak! Hogyan búcsúztak el tőle? Mutassátok be!

Miként juthattak el az első helyszínről a másodikra?

Beszéltek-e útközben? Ha nem, mire gondoltak?

Miután a testvérek felnyergelték lovaikat, milyen párbeszéd játszódhatott le a két idősebb és a kicsi fiú között? Több megoldást is kipróbálhattok!

b) Olvassátok el az *Istenek születése* című mítosz következő bekezdését! Milyennek képzelitek el az Olümposz hegyét? Mondjátok el! Mit csinálhattak éppen az istenek, amikor Apollón és Hermész megérkezett?

Mit gondoltok, kik vettek részt az istenek gyűlésén? Hogyan helyezkedtek el? Miért gyűléseztek? Hogyan fogadták az új jövevényeket? Játsszátok el!

És Zeusz két szép fia, az ezüstíjas Apollón és Hermész, a kis huncut, fölmentek az Olümposz hegyére. Ragyogó derű öntötte el a hegy havas fejét, együtt volt éppen valamennyi isten, mikor odaértek.

c) Olvassátok el Móricz Zsigmond *Fillentő* című elbeszélésének a következő részletét! Próbáljátok elkülöníteni az egyes jeleneteket! [Első: a történetmondó és Fillentő a szobában játszik, leesik, összetörik a kávéscsésze. Második: nagyanyó vészjósló megjelenése és a felelősségre vonás (új személy lép be a jelenetbe). Harmadik: az uzsonna (új helyszín, valószínű a konyha). Negyedik: Fillentő távozik (egy szereplő „kilép”). Ötödik: nagyanyó szemrehányása.]

Az 1., a 3. és a 4. jelenetet az író nem részletezi. Próbáljátok kitalálni, mit játszhattak a fiúk, miről beszélhettek! Miképpen zajlott az uzsonna? Hogyan búcsúzott el távozáskor Fillentő? Játsszátok el a megbeszélte jeleneteket többféleképpen!

„Nálunk volt egy téli délután. Bent játszottunk a kis szobában. Ott volt a pohárszék is és hogy, hogy nem, egyszer leütöttem szeleskedésből a nagyanyám legkedvesebb kávéscsészéjét. Úgy szerette azt, hogy sose ivott másból, sőt azt mondta nekünk, gyerekeknek, hogy beteg lenne, ha eltörnék. És az bizony eltört, négy-öt darabban hevert a földön. Elsápadtam a nagy ijedtségtől, és síri csend lett a szobában. Odaát nagyanyám meghallotta a csörömpölést s a hirtelen csendet, és bejött vészjósló arccal.

- *Mi az?*

Meglátta szegény a cserepeket s az én fakó arcomat, és mindent kitalált.

- *Mit tettél - mondta hangosan.*

Akkor előállt a kis fillentő.

- *Én tettem - mondta csendesesen - meg akartam mutatni, hogy meg tudom az orromon tartani, mint a szerencsi cirkuszban a komédiás.*

Felemelte tömpe kis orrát s két karjával jelezte, hogy akart egyensúlyozni.

Olyan komikus volt, olyan mulatságos, hogy haragos nagyanyám elkezdett mosolyogni, és barackot nyomott a fejére. De azért láttam, hogy mindent tud, s uzsonnakor fillentő kapott kávé, nem én. Mikor pedig ócska, nagy embertől örökölt ködmönében elment, mint egy kis manó, azt mondta nekem nagyanyám:

- Jobb fiú ez a kis fillentő nálad!

d) Játsszátok el a *Tom Sawyer kalandjai* II. fejezetének néhány részletét!

da) Hogyan jelenhetett meg Tom a vödör mésszel és a meszelővel a kerítés előtt? A testtartásotok fejezze ki azt, amit Tom érzett: „az élet reménytelen, súlyos teher”!

db) Játsszátok el Ben és Tom beszélgetését! Próbáljátok a hangszínekkel érzékeltetni, hogy könnyögött Ben a meszelésért, s hogyan kérette magát Tom!

dc) Billy Fishert és Johnny Millert is hálójába kerítette Tom. Hogy miképpen, azt a szöveg nem részletezi. Találjátok ki, hogyan zajlott az alku Tom - Billy, illetve Tom - Johnny között!

Az irodalom olvasásával kapcsolatos szokások kialakítása

Irodalmi lexikon, életrajzi lexikon alapján az írók, költők életére, munkásságára vonatkozó adatok összegyűjtése

a) Keresd meg Antoine de Saint-Exupéry nevét a *Világirodalmi Kisenciklopédiában!* Cédulázd ki a következő adatokat!

- születési helye, ideje;
- legelső kötetének címe;
- Mivel foglalkozott a versírás mellett műkedvelésből?

b) Keresd meg Ady Endre nevét a *Magyar Irodalmi Lexikonban!* Írd ki születésének és halálának adatait! Nézd végig figyelmesen a lexikon Adyra vonatkozó, Adyról szóló képeit! Írd le legalább öt verseskötetének a címét az első kiadású kötetek címlapjainak fényképei segítségével!

c) Keresd meg a *Magyar Irodalmi Lexikonban* Kölcsey Ferenc nevét! Figyeld meg a képeket! Cédulázd ki a következő adatokat!

- születésének helye, ideje;
- halálának helye, ideje;
- Mi volt foglalkozási köre?
- Milyen nyelveket tanult meg?
- Mi történt a szemével?

d) Keresd meg a *Magyar Irodalmi Lexikonban* Balassi Bálint nevét! Írd cédulára a következő adatokat:

- születésének helye, ideje;
- halálának helye, ideje;
- Milyen változatokban fordul elő a neve?

- Hol tanult 11 éves korától?
- Ki volt a mestere, nevelője, miután hazajött?

e) Keresd meg Babits Mihály nevét a *Magyar Irodalmi Lexikonban*! Írd cédulára néhány adatát:

- születési helyét, idejét;
- halálának helyét, idejét;
- Mivel foglalkozott életében?

Nézd végig a lexikonban a fényképeket! Melyik magyar költővel látod együtt lefényképezve? Ki az a magyar festő, aki elkészítette Babits portréját?

f) Keresd meg a *Magyar Irodalmi Lexikonban* Szabó Lőrinc nevét! Cédulázd ki az alábbi adatokat! A cédulázáshoz nézd végig figyelmesen a képeket is!

- születésének helye, ideje;
- halálának helye, ideje;
- Hol járt gimnáziumba, egyetemre?
- versesköteteinek címe (legalább 3);
- műfordításainak címe (legalább 2);
- gyermekversköteteinek címe (legalább 2);
- Ki festette meg a portréját?

g) Nézd meg a *Magyar Irodalmi Lexikonban* a József Attiláról készült fotókat! Írd össze cédulán a költő versesköteteinek címét! Nézd meg a kötetek borítóján található fényképeket!

h) Keresd meg a *Ki kicsoda?* című lexikonban Kiss Anna nevét, majd olvasd el a szócikket! Írd cédulára a következő adatokat!

- születési helye, ideje;
- Milyen díjakkal ismerték el költői munkásságát?

i) A *Magyar Irodalmi Lexikonban* nézd meg, majd írd ki a következő adatokat Weöres Sándorról!

- Mikor és hol született?
- Milyen nyelvekről fordított?

- l) Olvasd el, mit ír Sütő Andrásról a *Magyar Irodalmi Lexikon* és a *Ki kicsoda?*! Készíts cédulát a számodra fontos és érdekes adatokról, ismeretekről!
- k) A *Magyar Irodalmi Lexikon* szócikke alapján készíts jegyzetet Móricz Zsigmondról!
- l) A *Világirodalmi Kisenciklopédiában* olvasd el, mit írnak Alexander Milne-ről! Készíts cédulát a következő adatokról!
- születési helye, ideje;
  - halálának helye, ideje;
  - nemzetisége;
  - Mit csinált az I. világháború alatt?
  - Mi hozta meg népszerűségét?
  - Ki fordította magyarra legismertebb műveit?
- m) Keresd meg Karinthy Frigyes nevét a *Világirodalmi Kisenciklopédiában*! Írd ki cédulára néhány fontos életrajzi adatát!
- n) Keresd meg lexikonokban Kazinczy Ferenc, Képes Géza, Kormos István, Palasovszky Ödön, Bornemisza Péter, Zrínyi Miklós, Mikes Kelemen, Rudyard Kipling, Mark Twain, Molnár Ferenc, Gárdonyi Géza és Bartalis János nevét! Gyűjtsd ki cédulára fontosabb életrajzi adataikat!
- o) Érdeklődj a könyvtárban Bella István, Utassy József és Buda Ferenc életrajzi adatai iránt! Jegyezd föl cédulán, amit megtudtál!

Tartalom

OLVASÁS, SZÖVEGFELDOLGOZÁS, ÖNMŰVELÉS.....3

Az olvasás tempójának és pontosságának fokozása,
írásvetítővel felvillantott szavak olvastatásával

(Sárdi Edit).....4

A gyors szemmozgás gyakoroltatása 4

1. Látószög növelő gyakorlatok, nyomdatechnikailag
hibás szavak olvasása 4

2. Jel- és szókeresés 9

3. Hibakeresés 13

4. Szinonimakeresés 13

5. Szóteremtés 15

Az olvasás gyakoroltatása szövegeken 20

A hangos olvasás gyakoroltatása 20

1. A felolvasás gyakorlása 20

A néma olvasással történő szövegfeldolgozás tanítása
.....25

1. Adatkeresés 25

2. A szöveg áttekintése cím, ábrák, ábraleírások
alapján; Kérdezés a témáról 26

3. Lényegkiemelés, témamegállapítás 28

4. Jegyzetelés.....29

5. Lexikonhasználat olvasás közben 29

6. A szövegértést és a szöveg reprodukálást segítő
olvasói szokások és képességek fejlesztése 30

7. A felosztás tagjainak megnevezése 32

8. A felosztott fogalom megnevezése 32

9. A felosztás alapjának megnevezése 33

10. Meghatározások	33
Különböző műfajú és témájú szövegek néma olvastatása, feldolgozásuk tanítása (<i>Farkas Julianna</i>)	35
Feladatok az olvasókönyv <i>A jövő kérdőjelei</i> című fejezetének feldolgozásához.....	35
Az önművelés tanítása (<i>Horváth Éva</i>)	40
A könyvtárhasználat tanítása.....	40
Látogatások előkészítése és irányítása a lakóhely művelődési intézményeiben.....	42
HELYESÍRÁS, ANYANYELVISMERET.....	46
A helyesírás tanítása (<i>Csizmazia Sándorné</i>).....	47
A helyesírás gyakoroltatása és a helyesírási elemzés menetének megtanítása	47
1. Az időtartam jelölése	47
2. A hangkapcsolati törvényeket tartalmazó szavak helyesírásának gyakoroltatása.....	51
3. A tulajdonnevek írásának gyakoroltatása.....	52
4. Az egybeírás, különírás gyakoroltatása.....	57
5. A hagyományos írásmód gyakoroltatása	58
6. A mondatközi és mondatvégi írásjelek gyakoroltatása mondatok és szövegek íratásával.....	60
7. A számnevek helyesírásának gyakoroltatása	68
8. A rövidítések helyesírása	71
A helyesírási szótár használatának gyakorlása.....	75
A nyelvhelyesség tanítása (<i>Csizmazia Sándor</i>)	83
A helyes igeragozás gyakoroltatása.....	83
1. A „suksük" és a „szukszük" elkerülése.....	83
2. A <i>-nák</i> és a <i>-nék</i> felcseréléséből adódó hibák elkerülése	83

A névszók toldalékolása.....	85
A <i>-ba, -be</i> és a <i>-ra, -re</i> használata.....	85
A mondatrészek nyelvhelyességi normáinak megismertetése és gyakoroltatása	87
1. Az alany és az állítmány egyeztetése.....	87
2. A főnévi igenév személyragozása	89
3. A határozói igenév és a létige helyes használata ..	90
4. Az <i>őket</i> személyes névmás és az <i>azokat</i> mutató névmás helyes használata	91
5. A <i>-ba, -be</i> és a <i>-ban, -ben</i> határozóragok helyes használata	92
6. A <i>-nál, -nél</i> és a <i>-kor</i> helyes használata	93
7. Az <i>ige</i> és a folyamatos melléknévi igenév helyes használata	93
8. A jelzett szó helyes használata a mennyiségjelzős szerkezetben.....	95
9. A birtokos jelzős szerkezet ragozása	95
A mondatokkal összefüggő nyelvhelyességi normák gyakorlása	97
A vonatkozó névmások (<i>aki, ami, amely, amelyik</i>) helyes használata	97
BESZÉDMŰVELÉS, KOMMUNIKÁCIÓ, ILLEM	98
A helyesejtés tanítása (<i>Zsolnai József né</i>).....	99
A helyesejtési normákhoz igazodó beszéd hallás és beszédmozgás fejlesztése	99
1. A légzéstechnika gyakorlása szövegolvasás során ..	99
2. Az ajakartikuláció gyakorlása versrészlet és szövegolvasás során, valamint mondókák, versek utánmondásával	99

3. Az időtartam gyakorlása szó párok, szókapcsolatok és szövegek olvasásával	100
4. Ritmusgyakorlatok végzése jól ritmizálható versek olvasásával	102
5. A hangsúly gyakorlása mondatok és szöveg olvasásával; A hanglejtés gyakorlása szöveg olvasásával.	102
A helyesejtési normákhoz igazodó vers- és prózamondás gyakoroltatása	104
Beszédfejlesztés (<i>Kiss Éva</i>)	107
A szövegalkotás tanítása	107
1. A szándéknyilvánítás tanulása	107
2. A véleménynyilvánítás tanulása	110
3. Elbeszélés élmény, fantázia alapján kiscsoportos kommunikációban.....	126
4. Mesealkotás	127
5. Üzenetközvetítés tanítónak, szülőnek, gyereknek....	128
6. Leírás	129
7. Az interjúkészítés tanulása.....	131
A szöveg befogadás és a szövegértés tanítása.....	132
• 1. A szándéknyilvánítás fogadása.....	132
2. A kérdés gyakorlása	133
A kommunikáció tanítása (<i>Farkas Julianna</i>)	134
A szövegalkotás tanítása; A szöveg befogadás és a szövegértés tanítása	134
Érintkezési szokások tanítása	137
Kommunikációs zavarok tudatosítása	138
Az illem tanítása (<i>Máté Magdolna</i>)	142
Köszönés	142
Beszélgetés közben.....	143
Telefonálás.....	146

Levelezés	147
Illem és közlekedés	148
Iskolában	151
Szabadidőben	153
Nyaralás közben	156
Vendégségben	157
Étkezés	158
Otthon	159
Vásárlás közben	160
 FOGALMAZÁS.....	 161
Különböző műfajú szövegek készítésének és korigálásának irányítása (<i>Kiss Éva</i>)	162
Az elbeszélés tanítása	162
A hír, a hirdetés és a meghívó tanítása	165
A riportok tanítása.....	166
A leírás tanítása	168
A jellemzés tanítása.....	169
A levél tanítása	171
 IRODALOM	 173
Az irodalmi művek előadása (<i>Zsolnai Józsefné</i>).....	174
Epikus művek jelenetekre bontása, majd eljátszatása.....	174
Az irodalom olvasásával kapcsolatos szokások kialakítása	177
irodalmi lexikon, életrajzi lexikon alapján az írók, költők életére, munkásságára vonatkozó adatok összegyűjtése	177